

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ՔԱՆԴՅՈՐՆԵՐՈՅ ՄԷՁ

Պատրաստեց

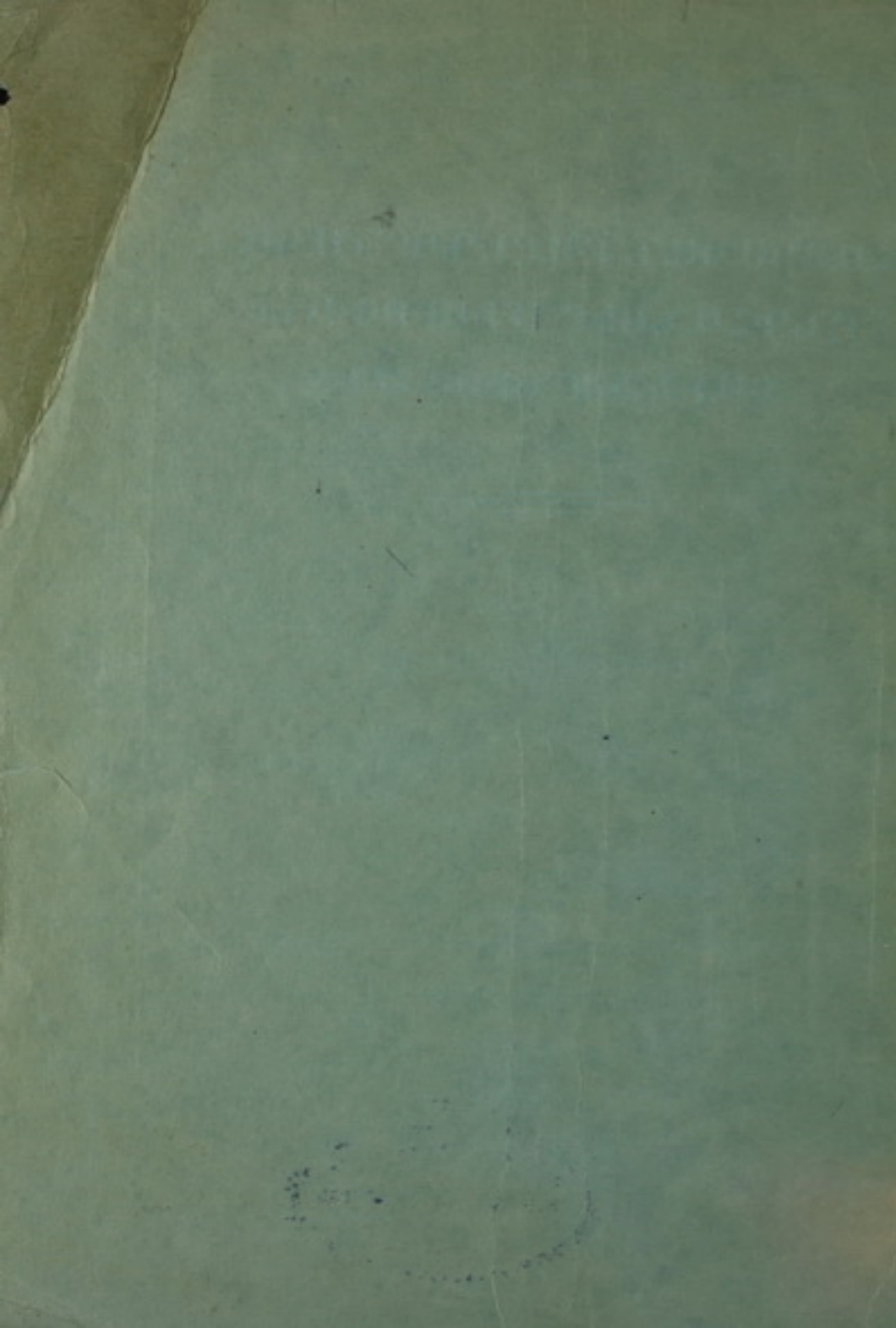
ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՍԱՐԱՋԵԱՆ

1923

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՔԱՆԴՅՈՐՆԵՐՈՅ ՇՐՋԱՆԱԴՈՅԻՆ
ՅԱՆՉՆԱԺՈՂՈՎԻ

31 Republican Bldg.,
Fresno, Calif.,

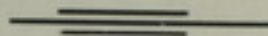
ՀԱՐՔ ԹԵՒ ԵՊՈՐԱՆ

361
U-25

362.5

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ՔԱՆԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պատրաստեց

ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

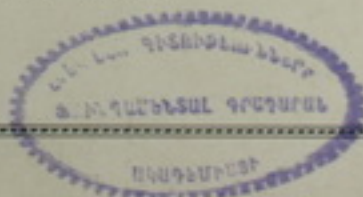
1923

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ | Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՔԱՆԻՖՈՐՆԻՈՅ

ՇՐՋՆ. ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

31 Republican Building,

Fresno, Calif.

45284-64

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՅՈՅ ՄԷՋ

Միութիւնը Զօրութիւն է
«Եղբայր եմք Մենք»

«Հայկական Բարեգ. Ընդհ. Մի-
ութիւնը, իրրեւ բարեգործական
համագգային ընկերութիւն, փոք-
րիկ հանրապետութիւն մըն է:»

Պօղոս Փաշա Նուպար

ՀԱՅԿ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հիմնադրված 1906-ին.

Կեդրոնատեղի ԳԱՀԻՐԷ

ՊՕՂՈՍ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐ

Հիմնադիր և ցկեանս Ատենապետ Հ. Բ. Ը. Միուքեան

Կեդր. վարչական ժողով, Փարիզ.

Վսեմ. ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ, Ատենապետ (ցկեանս).

Վսեմ. ԳԱՐԻԲԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ, փոխ-Ատենապետ.

Տեաքք ԵՐՈՒԱՆԻ ՊԷՅ ԱՂԱԹՈՆ, փոխ-Ատենապետ.

ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆ, փոխ-Ատենապետ.

ԳՐԻԳՈՐ ՍԻՆԱՊԵԱՆ, Ատենապետ

1. ՍԵՐՈՎԷԼ ՍՎԱՃԵԱՆ, Գանձապետ.

ՏԻԳՐԱՆ ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆ, ՄԻՔԱՅԷԼ ՊԱՊԱՋԱՆԵԱՆ,

ՏԻԳՐԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, ԱՐԱՄ ՃԷՎԱՀԻՐՃԵԱՆ,

ԼԵՒՈՆ ԿԻՄԻԻՇԵՐՏԵԱՆ, և ՌՈՒՐԷՆ ՈՐԲԵՐԵԱՆ

Խորհրդակցներ:

Հասցե՝ 12 Avenue du President Wilson, Paris, France.

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎ, Գահիրէ

Տեաքք ԼՈՒՍՏԵԼ ՊԵՅ ՆՈՒՊԱՐ, Ատենապետ.

ՄԻՀՐԱՆ ՂԱԶԱՐԱՍԵԱՆ, փոխ-Ատենապետ.

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷՋԵԱՆ, Ատենապետ.

ՄԿՐՏԻԶ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ, Գանձապետ.

Տոքք. ՆԱԶԱՐԷԺ ԳԷՉԷՃԵԱՆ, փոխ-Գանձապետ.

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԵՅ ՇԷՐԻՏՃԵԱՆ, Տոքք. ՊԵՏՐՈՍ ՍԵ-

ՐՈՎՐԵԱՆ, ԼԵՒՈՆ ԱՍԱՏՈՒՐ, ՃԱՆԻԿ ԶԱԳԸՐ,

ՀԱՅԿ ԻՆԱՅԷԹԵԱՆ, ՍԵՆԵՔԵՐԻՄ ԵԱԳՈՒՊԵԱՆ Եւ

ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻԶԵԱՆ՝ Խորհրդականներ:

Հասցէ՝ B. P. 1079, Le Caire, Egypte.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկայի ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆԶՆԱԺՈՂՈՎ,

Ի Պոսթոն

Տոքք. Կ. Յ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, Ատենապետ.

Տեաքք Ա. Պ. ՍԷԼԵԱՆ, փոխ-Ատենապետ.

Մ. Գ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, Ատենապետ.

ՓՕԼ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, փոխ-Ատենապետ.

Մ. ԳԱՐԱԿԷՕՋԵԱՆ, Գանձապետ.

ՎԵՐ. Գ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, Հաշուակալ.

Տոքք. Մ. Կ. ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ, Խորհրդական.

Տիար Պ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, Ընդհ. Քարտուղար.

Հասցէ՝ 402 Old South Building, Boston, Mass.

Հասցէ Գանձապետ՝

M. Karagheusian, 354 Fourth Ave., New York, N. Y.

Քալիֆ. Շրջն. Յանձնաժողով, Ֆրէզնո.

ՎԵՐ. Կ. Մ. ՄԱՆԱՎԵԱՆ, Ատենապետ.

Տոքք. ԱՐԲԱՀԱՄ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ, փոխ-Ատենապետ.

Տոքք. Ս. Մ. ԼՕՆԿ, Ատենապետ.

Տեաքք Մ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, փոխ-Ատենապետ.

Գ. Մ. ԳԱՐԻԷԼԵԱՆ, Գանձապետ.

ՃՕՐՃ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, ՎԱՐԴԱՆ ՅՈՎԱԼԷՓԵԱՆ,

ՄԿՐՏԻԶ ԽՕԼԼԻԿԵԱՆ Եւ ԿԱՐԱՊԵՏ ՍՕՊԱՃԵԱՆ

Խորհրդականներ:

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Քարտուղար-Գործիչ Քալիֆ. Շրջ.

Հասցէ՝ 31 Republican Building, Fresno, Calif.

Հ. Բ. Բ. Միապետյանի գրադարան. 50 քմ. 33 հեղինակային, 10 հեղինակաբաց թվեր:

Ձախակն գետի ափին լողոթն զբայ՝ ձ. Յաննիսեան, Վեր. Մանասեան, Տարթ. Արք. Եանցյալեան, Գ. Պարթևիկեան,
Եւսեփ լողոթն-ը. Սարգսիկեան, Մ. Խոշորեան, Տարթ. Ս. Մ. Լանկ, Մարգար Տէր Բովանձիսեան, Վ. Բովանձիկեան, Կ. Մարտանեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆ Է

Ա.— Հայրենի հողին հաւատարիմ մնացած հայ ժողովուրդին մատուր եւ բարոյական զարգացման ստատրել:

Բ.— Անոր նիւթական եւ անտեսական կացութիւնը բարւոքելու աշխատել:

Գ.— Այս արդիւնքը յատաջ բերելու ծառայող ու եւ Հեռնարկ կամ հրատարակութիւն քաջալերել:

Մէկ խօսքով, իր միջոցներուն ներած չափով եւ իր բացորոշ նպատակին սահմանին մէջ, Միութիւնը կ'աշխատի հայ տարաբաղդ ժողովուրդին վիճակը բարւոքելու, հնարաւոր ընելով անոր կրթական զարգացումը եւ անտեսական բարգաւաճումը:

ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Հ. Բ. Ը. Միութեան կրնայ անդամակցել ամէն հայ առանց սեռի, տարիքի, եկեղեցիի եւ կուսակցական խորութեան, պայմանաւ որ յարգէ ընկերութեան հիմնական կանոնադիրը եւ կանոնաւորապէս հատուցանէ իր բաժնեկիւնը:

Միութեան ամէն անդամ, արձանագրութեան պահուն, պարտաւոր է կանխիկ վճարել իրրեւ մուտքի տուրք \$1.00, ինչպէս նաեւ իրրեւ անդամավճար ամսական առ նուազն 25 սէնթ:

Երախտյ անդամներ մինչեւ որ չափահաս չըլլան ընտրութիւններու մէջ ձայն չեն ունենար:

Հ . Բ . Ը . ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԸ

ՓԱ՛ՐԹ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Աւետի՛ս, Հայե՛ր, ա՛յ սուգը մէկդի,
 Նոր տրեւ ծագեց մեր ազգին վերեւ,
 Հայութիւնն ամբողջ՝ կուտայ մեռքի՝
 Հայկական Միութեան զբոշին ներքեւ:

Հայեր, միանա՛նք մէկ սիրտ մէկ հոգի՝
 Ազգաշինութեան վրեժ գործին շուրջ,
 Մոռնալով վերքերն եւ սխեւերէկի,
 Փոժ է որ ըլլանք ժաղացան աշաւուրջ:

Հարուստ ու աղքատ, անուս թէ գիտուն,
 Երթանք կանգնելու սնախը կործան,
 Երթանք հիմնելու զպրոց գործատուն,
 Երթանք մըշտակին տալ ցանք ու լըծկան:

Եթէ չիշտ է որ միութիւնն է միայն
 Վերջին գորութիւնն ազգիս քարոքանդ,
 Մէկ սիրտ մէկ հոգի՝ փութանք Միութեան
 Սուրբ գործին բերել մեր ուխտն ու հոանդ:

Եւ դուն ա՛յ մի լա՛ր, թըշուտ Հայրենիք,
 Քանցի հրաշքով Հայը միացաւ,
 Քանցի ժաղն ամէնքս գահ եւ երջանիկ՝
 Միութեան փառքը պիտ' երգենք կարգաւ:

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԵՅԵԱՆ

Ե Ր Կ Ո Ւ Խ Ե Օ Ս Ք

Վերջին տասներեք տարուան ընթացքին Քալիֆորնիոյ շրջանակին մէջ Հ . Բ . Ը . Միութեան գործունէութիւնը ծանօթացնող տոյն գրեցիլը կը պարունակէ նաեւ Քալիֆորնիոյ Հայ գաղութին շուրջ այլ եւ այլ տեղեկութիւններ, որոնք կը յուսանք հանելի կը դարձնեն զայն ընթերցող Հայ հասարակութեան :

Բարեգործականը ազգային հաստատութիւն մըն է, անկարելի է զայն նկարագրել առանց ազգային կեանքը նկարագրելու, բայց եւ այնպէս նպատակը այս գրեցիլին Քալիֆորնիոյ Հայ գաղութին կեանքը ծանօթացնել աւելի Հ . Բ . Ը . Միութեան նուիրական գործը ծառայելու ձգտիլ է մեր ժողովուրդին մէջ :

«Հ . Բ . Ը . ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԸ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՁ» անունը կըբող այս ուսումնասիրութիւնը պատրաստելու առեն օգտուած ենք, Քալիֆորնիոյ հայ ժողովուրդի կեանքին շուրջ, գաղութիւն հին անդամներուն մեզի հաղորդած ծանօթութիւններէն, Մուշեղ Եպիսկոպոսի (այժմ աշխարհական) «Ամերիկահայ Տարեցոյց»էն, եւ Ասպարէզի «Ժողովածու» անուն բացառիկ բուռն մէջ, Քալիֆորնիոյ հայութեան մասին գրուած տեղեկութիւններէն, իսկ Հ . Բ . Ը . Միութեան նկատմամբ տեղեկութիւններ քաղելու առեն մեզի մեծապէս օգտակար եղած են մեր մասնաճիւղերուն արձանագրութեան տետրակները :

Ամբողջ գրեցիլը կը բաղկանայ տասը կանոնաւոր եւ երեք յտելուածական, ՏԱՄՆԵՐԻՔ մասնաւոր գլուխներէ, որոնց վերջին մասին մէջ դրուած ոտանաւորներ մեծ մասամբ արտասպում են «Յուսարար» քերթէն : Միութեան նպատակը եւ անդամագրութեան պայմանները հայերէն լեզուով դրուած են առաջին էջերուն վրայ . իսկ տասներորդ գլխուն վերջին մասին մէջ գետեղուած են նոյն բաները տարբեր ձեւի տակ անգլիերէն լեզուով, իրենց մայրենի բարբառէ զուրկ Ամերիկահայ նոր սերունդին համար : Ամենէն վերջը դրուած են Հ . Բ . Ը . Միութեան Քալիֆորնիոյ շրջանակի տասներինգ մասնաճիւղերուն ներկայ հասցէները :

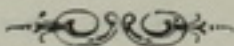
Հանդիմով կուգանք հոս յայտարարելու քէ գրքիս հրատարակութեան ամբողջ ծախսը վեհանձնօրէն հոգացուած է Ֆրէզնոյի բարեսէր ազգայիններէն Տիար Կարապետ Գ. Իմիրգեանի կողմէն, որը իր բարոյական ու նիւթական օժանդակութեամբ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչական կազմին մէջ իր յանախակի աշխատութեամբը՝ միշտ քաջալերած է արդէն, Միութեանս շարժումը Ֆրէզնոյի մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, հայ կեանքին իբրեւ լաւագոյն մէկ արտադրութիւնը, ներկայ նգնաժամային շրջանին մէջ եկած է նախախնամական փրկարար դեր մը կատարելու հայ ցեղի տարաբաղդ բնկորներուն մէջ, տարածելով ամէն ուրեք իր միութեան ու եղբայրակցութեան օրհնարքեր պատգամը: Այս ուղղութեամբ հրատարակութիւններու մեծ կարիք կայ, այս քարտիքական եւ ազգօգուտ գործը ծառայելու բովանդակ Հայութեան մէջ, շփման բերելով ամէն մէկ հայ անհատը անոր հետ:

Ուստի ուրախ պիտի ըլլանք մեծապէս երէ այս հրատարակութիւնը գէր դոյզն ինչ նպաստէ այս վսեմ նպատակի իրագործման:

Փետր. 1, 1923, Ֆրէզնօ, Քալիֆ.

Գ. Ա. Ս.

20Ն ԱՌ. Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ (*)

Թէ՛հւ աղայ մ'իմ ես մատաղ,

Թոթով լեզուսն տամ խիզախ,

Մուսայի մը յայդերովն ալ,

Հոգին փրփրի հանապաղ:

Հայ քաջերու դուք մնացորդք,

Ով Թորդսմեան զաւակունք:

Բացէ՛ք սրտեր ձեր սր երգեմ,

Սիրոյ կայծով խաբանեմ:

Զարթի՛ք եղբարք բաւ ննջեցինք,

Հաւրին սուրին տակ լացինք:

Բաւ սին զէ՛նեք՝ Հայ սնախին

Ազգին հիմքերն քանդեցին:

Հերիք վատնենք մեր ոյժերը,

Մատնենք զձեզ ամբարձեան,

Թող զայ հանդի մեր կրծոց մէջ

Ազատին խաղաղութեան:

Որ կը դորձենք ներկային,

160 բնկերներ ենք,

Օգնել ազգին մենք ուխտած ենք,

Դուք ալ չէ՛ք զար միասին:

Ահա տարի մը բուրեցինք,

Հ. Բ. Ը. Միութեան դրօշին տակ

Որ ճշմարտ իր սուրբ ուխտին,

Յօրինեց փառաց պատկ:

Թողէ՛ք այսօր ձեզ ողջունենք,

Վանենք քէնք անխնայ:

Այս սուրբ օրը սիրով տանենք,

Մեծ գործերու սաշմիրայ:

Յտեցէ՛ք զէպի սեւ ամպերը,

Որ ծածկած են մեր երկին:

Հայ աշխարհը մութ է պատեր

Սուգ է մտեր Հայ արփին:

Բայց վե՛հ Մասիս յանկարծ դուռաց,

Փայլակ ահպաց հրեղէն,

Եւ ձիւնազարդ զաղաթներէն

Յուսոյ պատգամ մը սքստաց:

Արիք եղբարք զո՛հել սորձինք,

Ազգին սիրոյն ամէն ինչ:

Եթէ կ'ուզենք Հայն ազատուած՝

Սիրենք Հայը միացած:

Եսեմ. 28, 1911 Յրէզնօ

ՏՕՔ. Ս. Մ. ԼՕՆԿ

(*) Ծանօթ. — Այս երգը իբրեւ գոց արտասանուած է Խաչիկ Զուգանեանի կողմէ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրէզմոյի մասնախիւղին հանդէս-ժողովին մէջ իր հիմնարկութեան քուակա-նէն տարի մը յետոյ, 1911-ին:

ԺԲ .

Տիար ԿԱՐԱՊԵՏ Գ. ԽԻՒՐՋԵԱՆ

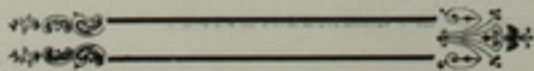
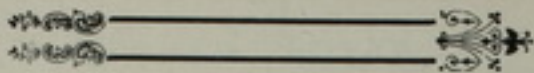
Հ . Բ . Ը . Միութեամբ
Ֆրեզնոյի երմնագիր անդամ
եւ գրքիւ մեկեմար .

Պ Ա Ր Ո Ւ Ն Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

1. Պատմական հակիրճ ակնարկ Քալիֆորնիոյ Հայութեան նկատմամբ :	42
2. Պատմական ընդհանուր ծանօթութիւն Հ. Բ. Ը. Միութեան տասներեք տարուան գործունէութեան շուրջ, Քալիֆորնիոյ Հայութեան մէջ :	15
3. Ֆրէզնոյի հայ գաղութը եւ մասնաճիւղին հիմնարկութեան պարագան ու գործունէութիւնը սայն տասն երեք տարուան ընթացքին :	23
4. Ֆաուլթրի, Րիսլիի եւ Բարլիլլի հայ գաղութներն եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղերը :	32
5. Սէնկլլի, Սէլմայի եւ Քինկզլլիի հայ գաղութներն եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղերը :	52
6. Նոյմի, Տայնուպայի եւ Թուլարայի հայ գաղութներն եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղերը :	67
7. Լոս Անճէլիսի, Բաստիմայի եւ Վէն Նայսի հայ գաղութներն եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղերը :	77
8. Սան Ֆրանսիսկոյի եւ Թըրլաքի հայ գաղութներն եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղերը :	87
9. Ամփոփում եւ վիճակացոյց :	101
10. Նոր կարեւորութիւններ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը զօրացընելու Քալիֆորնիոյ նահանգին մէջ :	109
	113

Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Մ

1. Բարեգործութեան օգտակարութիւնը :	119
2. Հ. Բ. Ը. Միութեան գործը :	125
3. Միութեան կարեւորութիւնը :	130

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱԿԻՐՃ ԱԿՆԱՐԿ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՅՑ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Քալիֆորնիոյ նահանգը՝ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգացայն մասն է որ կը գտնուի երկրին հարաւային արեւմտեան կողմը Յաղապականի ամանց վրայ, մօտաւորապէս 770 մղոն երկայնութեամբ, 375 մղոն լայնութեամբ եւ 158,360 քառակուսի մղոն տարածութեամբ, շրջապատուած հարաւէն Մեքսիկոյի, հիւսիսէն Օրիկըն նահանգի եւ արեւելքէն Նէւաա եւ Արիզոնա նահանգներու հետ։ Քալիֆորնիա բաժնուած է 58 դաւառակներու, որոնց քաղաքական կեդրոնն է Սէքրէմէնթո, իրիւ մայրաքաղաք նահանգի։

Շէնրա լեռան տեսարանը Քալիֆորնիոյ Կիսխալային մասին մէջ.

Քալիֆորնիա 1850ին ունէր միայն 92,597 հոգի բնակչութիւն, 1910ին 2,377,549, իսկ այժմ թիւը մօտաւորապէս երեք ու կէս միլիոնի հասած է։ Հայ բնակչութեան թիւը ամբողջ նահանգի մէջ 16,000ի շուրջ է, որուն 6000ը Փրէզնոյի մէջ եւ մնացածը Ֆրէզնոյէն դուրս շրջակայ գիւղերու, քաղաքներու, Լոս Անճէլիսի եւ Սան Ժրանսիսքոյի շրջանակներուն մէջ է։

Քալիֆորնիա առաջին անգամ խուզարկուեցաւ 1542ին բնակչանիացիներու կողմէն, իսկ Անգլիացիները բնակչին դայն 1579ին, ապա 1822ին Մեքսիկոյի հոգին մէկ մասը կազմեց,

ու կցուեցաւ Միացեալ Նահանգաց 1848ին, եւ յետոյ 1850 Սեպտեմբեր 9ին եղաւ անկախ նահանգ, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց շարքին մէջ:

Քալիֆորնիա ունի ամէն տեսակ կլիմայ, նոյնքանքէ մինչեւ Ապրիլ կամ Մայիս ընդհանրապէս օդը թաց եւ անձրեւոտ է, իսկ տարուան մնացած մասին մէջ եղանակը առ հասարակ տաք եւ շոք, թէեւ տեղ տեղ բաւական անձրեւոտ: Բայց տարուան ամէն եղանակին մէջ կլիման ասոցճարար եւ հաճելի է, ամառ եւ թէ ձմեռ: Ոմանք Քալիֆորնիան Միացեալ Նահանգաց դարձանառուներ, իսկ ուրիշներ Ամերիկայի դրախտը անուանած են, կլիմային ասոցճարար եւ հոգին արգասաբերութեան պատճառաւ: Նահանգին Եօւէմիթի Փարքը մեծ կազդուրում կը պատճառէ արձակուրդի առթիւ օգտախառնութեան համար հոն գլխադներուն:

Քալիֆորնիոյ Եօւէմիթի ձորին մէջ ՀԱՅՆԷԻ կոչուած լիճը եւ կիսազմբերը

Քալիֆորնիոյ նահանգը ունի 53 տարրեր տեսակ հանքեր, եւ նահանգին հարաւային արեւմտեան կողմը ծովեզերքին մօտ քարիւղն ալ շատ առատ է: Նահանգին մէջ ամէն կլիմայի յատուկ արժաթիք եւ պտուղներ գրեթէ կ'անին: 1919ին ստուգուած հոգերու տարածութիւնը 4,095,247 արտափար (էյքը) էր, 1920-ին մշակուած ագարակներու թիւը 117,690ի հասաւ: Քալիֆորնիոյ այգիներուն ընդհանուր տարածութիւնն է 400,429 արտափար: Քալիֆորնիա արտադրած է 1920ի մէջ 180,000

թրն չափիչ, 1921ին ցրտահարութեան պատճառաւ 130,000, իսկ անցեալ տարի 1922ին մօտաւորապէս 200,000 թրն:

Քալիֆորնիոյ նահանգին կրթական դոքթր նաեւ լաւ կացութեան մէջ է, 1913ին ըստ կառավարութեան արձանագրութեան նահանգին հանրային դպրոցները ունէին 430,000 ուսանողներ, 14,000 ուսուցիչներով, որոնց 10,000ը ծաղկոցներու (էլէմէնթարի Սքուլ) մէջ կը պաշտօնավարէին: 1917ին հանրային վարժարանները ունեցան 569,284 ուսանողներ, եւ 1920ին արձանագրուած ուսանողներու թիւը կը հասնի 712,818ի:

Ալգելուրֆի տեսարան, Քալիֆորնիոյ մէջ:

Հանրային վարժարաններէ զատ Քալիֆորնիոյ նահանգը ունի նաեւ մասնաւորաբար 3 մեծ համալսարաններ — Քալիֆորնիոյ համալսարանը Պրքլիի մէջ, Հարաւային Քալիֆորնիոյ համալսարանը Լոս Անճէլիսի մէջ, եւ Սթէնֆորտի համալսարանը Փալօ Ալթօի մէջ: Բացի ասանցմէ նահանգին մէջ կան 15ի մօտ դպէճներ եւ 10ի շուրջ մեծ ու փոքր աստուածաբանական ճեմարաններ, այլ եւ այլ յարանուանութիւններու պատկանող եկեղեցիներուն պաշտօնէաներ պատարասուելու համար: Քալիֆորնիոյ մէջ է նաեւ Լիկ անունով Ամերիկայի աստղաբաշխական մեծ գիտարաններէն մին, որ կառուցուած է երկրին հիւսիսային կողմը, Համիլթըն լեռան կառարին վրայ, Սան Յօզէ քաղաքէն 26 մղոն անդին: Այս գիտարանը ունի ամենա-

գորատուր հետադիտակը, որ աշխարհ էրրեք ունեցած է մինչև հիմա անոր նմանը :

Անցեալ դարու մէջ, 1870ին, երբ Երկաթուղին իր գիծը երկրնցուց գէպի Քալիֆորնիա, մարդիկ արեւելքէն գաղթելու սկսան այս նահանգը : Այս տակէնները Թրէգնո աննշան աւղ մըն էր, և Երբ Սրահրըն Փէսիֆիք իր Երկաթուղին կայարանը հաստատեց հոն, քիչ վերջը Մէյսըն անունով մէկը խրճիթ մը շինեց կայարանին մօտ որ ի՛նչ իրեն բնակարան և թէ իրրեւ ճաշարան կը ծառայէր անցնող դարձող ճամբորդներուն : Յորմէ յետոյ Երկրագործութիւնը սկսաւ ծաղկիլ և բնակչութիւնը բազմանալ Թրէգնոյի կայարանին շուրջ, այնպէս որ Թրէգնո եղաւ քաղաք մը և Թրէգնո գաւառակին ալ մայրաքաղաքը : Ասկէ յետոյ 1881ին ա՛յ հայ գաղթականութիւնը սկսաւ մաս առ մաս հաստատուիլ Թրէգնոյի և շրջակայից մէջ :

Առաջնայն կոչուած մեծ-ժառը, Քալիֆ. Մարիթագա ծառատունին մէջ

Քալիֆորնիոյ մէջ Հայեր նախապէս Թրէգնո հաստատուած ըլլալուն, Թրէգնո քաղաքը եղած է առաջուրնէ ի վեր հայութեան կեդրոնը : Թրէգնոյի մէջ առաջին անգամ 1881ին հաս-

ստատուոյ Հայերը եղա ծեն Յակոբ եւ Կարապետ Սերոբեան՝ Մարգուանցի երկու եղբայրներ։ Յակոբ Ուսար բնակած տանն կը հիւանդանայ եւ օգտախաբեան համար իր եղբոր Կարապետին հետ 1881ին աշունը կուղայ ու կը հաստատուի ի Զրէզնո։ Յաջորդ տարի 1882-ին միւս եղբայրները՝ Սիմէոն, Գէորգ եւ Յովհաննէս Սերոբեան եւս զարով կը մնան իրենց եղբոր քով։ Նոյն տարւան աշունը Զրէզնո կուղան նաեւ Հանի Պետրոս Ալթէրեան եւ Ս. Մինասեան, իսկ ձմեռը Մարգուանցի Ստեփան Շահամբիբեան իր բնաանիքովը հանդերձ կուղայ կը հաստատուի Զրէզնոյի մէջ։

Փայլփայլոյ Կոստմիթի ջրվեժը

Ապա 1883ին Զրէզնո կուղան Մշեցի Մելիքոն Մարգարեան իր բնաանեօք, Կարնեցի Հանի աղա Փիթրոս, Մարգուանցի Յակոբ եւ Յարութիւն Աթաշարեան եղբարք, Հանի Յովհաննէս Առաքելեան, Յովհաննէս Պապասինեան, Մարտոյ Սինանեան, Կարապետ Եիսսիֆեան, Յակոբ Փափաղեան, Սարգիս Սարաֆեան եւ ուրիշներ։ 1884ին Զրէզնո կը զաղթեն Կարնեցի Կարապետ Նշկեան, Մկրտիչ Եանըշեան եւ Սարգիս Ընհան-

շահեան. տարի մը վերջը Յովակիմ Վարդանեան, Պատ. Աւետիս Վարդանեան եւ իր եղբայրը: Ապա տարուէ տարի Զրէգնոս դարձ կը հաստատուին Յակոբ ազա Նշկեան, Մկրտիչ եւ Գառնիկ Նշկեան, Յովհաննէս Ճիւղանշահեան, Յարութիւն Եանրզեան, Պատ. Կիրակոս Յովհաննէսեան, Յակոբ եւ Յարութիւն Ռատիկեան եւ այլն:

Տաճկաստանի քաղաքական եւ տնտեսական աննպաստ կացութիւնը, մանաւանդ 1895ին ահռելի ջարդը նորանոր անհատներուն եւ բնատանիքներուն Ամերիկա դադթիւուն առիթ կուտայ, եւ որով կը բազմանայ Քալիֆորնիոյ հայութեան թիւը թէ ուղղակի երկրէն եւ թէ միանգամայն արեւելքէն եկած նորեկներուն պատճառաւ: Ասոր իրրեւ արդիւնքը նոր դադութներ կը հիմնուին Զրէգնոյի շրջակայքի, ինչպէս նաեւ նահանգին այլ եւ այլ կարեւոր կեդրոններուն մէջ: Այս առթիւ Սարահեան սրբազան, Վեր. Հայկունի եւ ուրիշ ծանօթ ազգայիններ կը ծրագրեն հայաբնակ դադութներ հիմնել Զրէգնոյի շուրջ, եւ որուն իրրեւ գործնական մէկ հետեւանքը, կը հիմնուի Եղեմի հայաբնակ դիւրը 1901—1903ի միջեւ, Զրէգնոյէն 42 մղոն անդին Սանթա Ֆէ երկաթուղիի զծին վրայ:

Քալիֆորնիոյ ԵԱՎԱՊՎԸ

1909ին Առանայի կոտորածը եւ յետոյ նամանաւանդ 1914ին համաշխարհային սոսկալի պատերազմը՝ տարաբաղդ հայու-

Թեան բեկորներուն ապաստանարան էր դարձնէլ Գոյամպուսի երկիրը, եւ որով ինչպէս արեւելեան նահանգներու, նոյնպէս Քալիֆորնիոյ մէջ կը ստատարանայ Հայութեան թիւը: Համալսարանային պատերազմի ընթացքին այգեպանութեան յաջողութեց շրջանը նաեւ կը քաջալերէլ արեւելքէն շատ մը բաղդախնդիր Հայերուն Քալիֆորնիա հաստատուիլը:

Ուստի այժմ դադիմական Հայութեան երկրորդ Հայրենիքը դարձած է Քալիֆորնիոյ նահանգը, ուր ապրող Հայեր մեծ մասամբ ընտանիքի տէր, հողի հետ կապուած, իրենց ապրուստը ապահոված անկախ գիրքի մը տիրացած են: Արեւելքի Հայ դադութներէն աւելի բարեկեցիկ է Հայութիւնը հոս անտեսապէս: 1912ին մէջ Քալիֆորնիոյ Հայութեան թիւը 7000 էր միայն, 2000ը էսո Անճէլիսի եւ Սան Ֆրանսիսքոյի, եւ 5000ը Ֆրէզնոյի եւ շրջակայքի մէջ, հիմակ այս թիւը կրկնապատկուած եւ քիչ մըն ալ աւելցած է:

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿԱՐՆԵՐ

— Մարդիկ ոչ մէկ քանի մէջ այնքան կը նմանին աստուածներուն, որքան քարեգործելու մէջ իրենց ընկեր աւարածնեւրուն:

Կրկերուն

— Անշահախնդիր քարեգործութիւնը գերազոյն զազախաբական մըն է:

Հ. Ո. Պիշըր

ՈՐՐԵՐՈՒՆ ԵՐԳԸ

Մենք մանուկներ ենք — Սերունդը վազուան:

Մենք նոր ծիլեր ենք — Անտառը վազուան:

Հիմա տնայա ենք — Յոյսերը վազուան:

Ախ, մենք որք ենք — ոգրը այս օրուան:

Մատաղաշ ենք մենք՝ խնամք չիկայ:

Մենք լոյսեր ենք՝ մեզ տեղ չիկայ:

Իրաւունք ունինք, աշխարհն՝ անիրաւ,
Մենք անսթի ենք, դուք ալ՝ անիրաւ,
Հայրենիքին զէժ ազգերն՝ անիրաւ,
Մարդիկ ժեզ թողին անզէն, անզրաւ:

Մտղիկ ձի՛ տաք, հաց տուէ՛ք,
Քի՛ , տիրա ձի՛ տաք, կաթ տուէ՛ք,
Բաւեր շուղեր, ձեռք տուէ՛ք:

— Որքին ձայնը ցեղի՞ն ձայնն է, ձի անդոսներ աչդ ձայնը եւ
ձի՛ վհատիք, հաւատա՛ ազգիդ ապագային: Հայութիւնը նո-
րէն պիտի վերականգնի՝ իր փառքին ձէջ կենսամորոգ: Մաս-
նակցէ՛ ազգիդ ծառայելու զործին, անդամազրուելով Հ. Բ.
Ը. Միութեան: Կեանքի մը փրկութեան պատնառ կրնաս ըլ-
լալ:

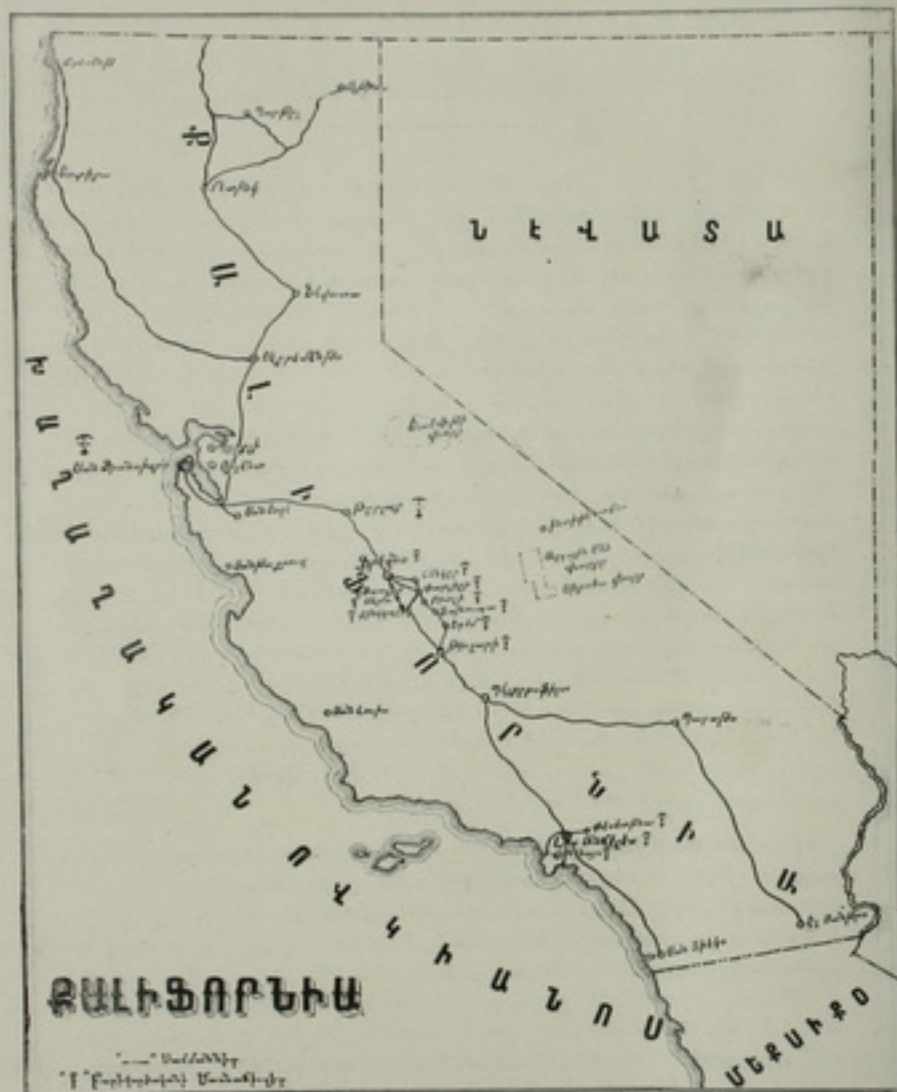

ՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ Հ. Բ. Ը. ՄԵՌՈՒԹԵԱՆ 13
ՏԱՐՈՒԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՌՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՁ
ՔԱՆԻՑՈՐՆԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Քայլֆորմիայ շրջանակը այժմ ունի 15 մասնաճիւղեր նախանշին այլ և այլ հայաշատ կեդրոններուն մէջ: Այս մասնաճիւղեր 13 տարուան պատմութիւն ունին ժխտելի: Ասոնց մէջ հիմնուած առաջին մասնաճիւղն է Ֆրէզնայի մասնաճիւղը, որուն հիմնադրութեան ժողովը տեղի ունեցած է 1910 Փետր. 21ին: Ֆրէզնայի սոյն մասնաճիւղը իր հիմնադրութեան թուականէն յետոյ սկսած է մէկ կողմէ տնիւ ու գործնայ ու միւս կողմէն աջակցել շրջակայ հայ դպրութիւններուն մէջ նորանոր մասնաճիւղերուն հիմնադրութեան: Առաջին տարի Տր փերջը 1911-ին հիմնուեցան Ծառայրքի, Եղեմի, Թուլարայի և Լոս Անճէլիսի մասնաճիւղերը: 1912-ին մասնաճիւղերուն թիւը վեցի հասած է Բիւրայի մասնաճիւղին հիմնադրութեամբ: Ապա հիմնուեցան 1916-ին Սէրմայի մասնաճիւղը, 1917-ին Փարիսի, 1918-ին Սէնթրի և Քինկզայի, 1919-ին Տայնուպայի և Թրքիայի, 1921-ին Սան Ժրանիստայի և Փատարիայի մասնաճիւղերը և ամենէն փերջը 1922-ին Վէն Նայի մասնաճիւղը: Այս 15 մասնաճիւղեր առաջին տարի առաջին տարեկան հիմնուած են 13 տարուան ընթացքին, երկուքը նախանշին հիւսիսային կողմը, երեքը հարաւային մասին՝ և տասը նախանշին կեդրոնական մասին մէջ, Ֆրէզնայի, Քինկզայի և Թուլարայի գաւառակներուն մէջ:

Այս մասնաճիւղերը առաջին տարիներուն մէջ ուղղակի յարաբերութիւն ունեցած են Եղիպատի կեդրոնին հետ, մի քանի տարի փերջ Ամերիկայի կեդրոնական Եանձնաժողովը տնոնց հետ յարաբերութեան մասով է, իբրեւ ներկայացուցիչ Եղիպատի կեդրոնին: Յետոյ երբ Քայլֆորմիա՝ Ամերիկայի Հ. Բ. Ը. Միութեան շուրջ շրջանակներէն մին նկատուեցաւ, Քայլֆ. Շրջն. Եանձնաժողովը նաեւ ունեցած է իր որոշ բաժինը տեղական մասնաճիւղերուն գործերուն մէջ: Այս տարի տեղի ընդլայնուած են Քայլֆ. Շրջն. Եանձնաժողովին վարչական իրաւասութիւնները:

Քայլֆ. Շրջն. Եանձնաժողովի պաշտօնը 1917-էն կը սկսի,

ՔԱՐՏԷՍ ՔԱՆԻՖԻՐՆԵՐՈՅ

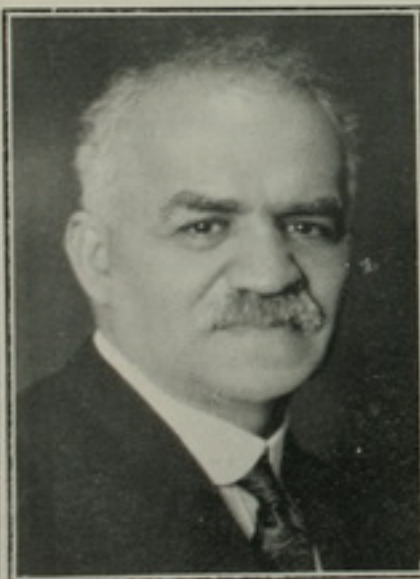
ուր Եանձնաժողովը ունեցած է իր առաջին դիւանը այս կերպով:— Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ՝ առեկապետ, Գալուստ Նազարեան՝ առեկապետ, Պ. Պօրանեան՝ գանձապետ, Յ. Մ. Նշկեան և Տ. Տիրան, Վեր. Յ. Միքայէլեան և Յ. Սարգսապետան՝ խորհրդական: 1918-ին Եանձնաժողովին թիւր իննի բարձրացած է Մարգար Տէր Եովաննէսեանի և Փօլ Վարդանեանի յաւելումով: 1919-ին Տէր Թէոդորոս քահանայ Բաւնակեան՝ առեկապետ, Գ. Մ. Գարրիէլեան՝ փոխ-առեկապետ, Մարգար Տէր Եովաննէսեան՝ առեկապետ, Վարդան Շահպաղեան՝ փոխ-առեկապետ, Պ. Պօրանեան՝ գանձապետ, Գալուստ Նազարեան, Վեր. Յ. Միքայէլեան, Տօքթ. Վ. Թաշեան և Ճան էլմասեան՝ խորհրդական: 1920-ին Տէր Թ. քահանայ Բաւնակեան նորէն առեկապետ, Մարգար Տէր Եովաննէսեան՝ առեկապետ, Գ. Մ. Գարրիէլեան՝ գանձապետ, Վեր. Կ. Մ. Մանափեան՝ փոխ-առեկապետ, Տօքթ. Վ. Թաշեան, Ճան էլմասեան, Վարդան Շահպաղեան, Յ. Մ. Նշկեան և Խոսրով էլմասեան՝ խորհրդական, բայց վերջին երկուքը հրաժարած ըլլալուն չեն շարունակած իրենց պաշտօնը: 1921-ին Վեր. Կ. Մ. Մանափեան՝ առեկապետ, Տօքթ. Արարամ Շահպաղեան փոխ-առեկապետ, Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ՝ առեկապետ, Մարգար Տէր Եովաննէսեան, Ճօրճ Օհաննէսեան և Վարդան Եովսէփեան՝ խորհրդատու: 1922-ին դիւանին կազմը նոյնը ըլլալով պաշտօնեաներու թուոյն վրայ աւելցած են Մկրտիչ Խօլլիկեան և Կարապետ Սոպանեան:

Հ. Բ. Ը. Միտիլեան Քալիֆօրնիոյ շրջանակը մինչև հիմա ունեցած է երկու քարտուղար-գործիչներ, որոնցմէ մին էր Տիար Խոսրով էլմասեան, որ Նիւ Ինկլէնտի շրջանակին մէջ մի քանի տարի նոյն գործը վարելէ յետոյ պաշտօնի հրաժարուած է Քալիֆ. Շրջն. Եանձնաժողովին կողմէ 1918-ին աշունը և շարունակած է իր պաշտօնը մինչև 1919-ին սամաը: Ապա 1921-ին սկիզբը պաշտօնավարելու սկսած է Ներկայ քարտուղար-գործիչը որ էր շարունակէ ցարդ իր պաշտօնը:

Հ. Բ. Ը. Միտիլեան Քալիֆ. շրջանակը այժմ ունի պատուոյ անդամ մը յանձին Տիար Մարգար Տէր Եովաննէսեանի, ի գնահատութիւն իր անխնայ ծառայութեան, զոր մատուցած է Բարեկարծականին՝ Պոսթմոնի, Ֆրէզնոյի և Քալիֆօրնիոյ ամբողջ շրջանակին մէջ:

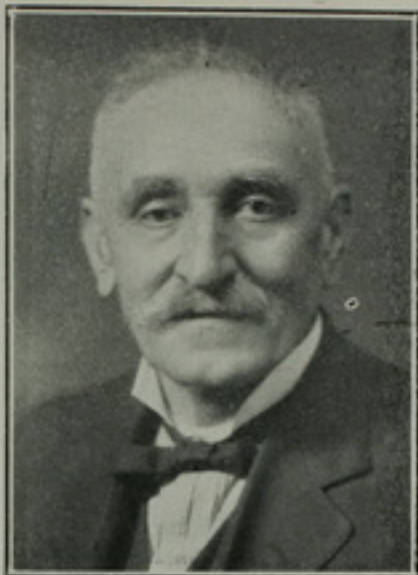
Տեփ- ԽՈՎՀԱՆՆԻՍԻԱՆ
Հաստիսի Անդամ Հ. Բ. Ը. Միութեան

Վեհ. Կ. Խ. ԽՈՎՀԱՆՆԻՍԻԱՆ
Խորհրդատու Անդամներ Հ. Բ. Ը. Միութեան

Վեհ. ՀԱՅԿԱՆ Հ. ԽՈՎՀԱՆՆԻՍԻԱՆ
Հ. Բ. Ը. Միութեան

Տխար ՅԱԿՈԲ Մ. ՆՇԿԵԱՆ
Խորհրդատու Անդամ Հ. Բ. Ը. Միութեան

Նոյնպէս Եղիազատի կողմէ նշանակուած Քալիֆօրնիոյ շրջանակը ունի երեք խորհրդական անդամներ, Վեր. Կ. Մ. Մանափեան, Վեր. Հայկակ Խաղոյեան եւ Տխար Յակոբ Նշիկեան որոնք Հ. Բ. Ը. Միութեան իրրեւ ամենամասիկ բարեկամները, անոր շարժումը Ամերիկայի մէջ սկսած օրէն մինչեւ ցայժմ նպաստած են, անոր ծաւալումին, իրենց կարգին կարելի եղած ամէն միջոց ի դարձ գնելով:

Քալիֆօրնիոյ Շրջն. Յանձնաժողովը վերջին վեց տարինէրու ընթացքին մեծ օգտակարութիւններ ունեցած է Միութեան դարձին: Նախ մասնաճիւղերուն թիւը դրեթէ կրկնապատկած է, 1917-ին Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ութը մասնաճիւղ ունէր միայն, հիմակ ասոնց թիւը եղած է 15 եւ տարուէ տարի ալ թիւը բարձրանալու վրայ է: Յետոյ 1917-էն մինչեւ 1922, այս վեց տարուան մէջ ունեցած է վեց տարրեւ տարեկան համաժողովներ, վեց անգամ բոլոր մասնաճիւղերու յատուկ ընդհանուր զաշտահանողէս եւ մէկ անգամ ալ ընդհանուր հանգչապար, որուն մէջ մեծ դարձունէութիւն ունեցաւ, Միու-

Հ. Բ. Ը. Միասնական Փայլի. Շրջանակի 4րդ կարգից ձախողված, փակված, 17-18, 1929

Քեան Ամերիկայի պատուոյ անդամներէն Տիար Վահան Քիւրք-
Նեան, ցուցադրելով կենդանի պատկերներ, Հայ թագաւորնե-
րու, իշխաններու եւ պատմական կարկառուն զէմբերուն, ի-
րենց ժամանակի յատուկ սարազներով: Այս Հանդէս-պաշա-
րը նիւթական կտիկի դուժար մը ապահովելէ դատ Հ. Բ. Ը.
Միութեան բարոյական ազդեցութիւնն ալ զօրացուց Քայիֆ-
չըջանակին մէջ:

Այս պաշարին մէծ փայլ տունն նաեւ Ամերիկայի Աւաջնորդ
Գեր. Տիրայր Եպիսկոպոսին ներկայութիւնն ու քաջայերական
խօսքերը, որ աստէն յիշեալը Զրէզնօ կ'ըզանուէր, իր թմական
այցելութեան առթիւ:

Ք ա յ ի Ք ո Ր Ն ի ո յ Ն Շրջանակային Յանձնաժողովը
ամէն տարի մասնաճիւղերու Հետ ալ ալլեւայլ միջոցներով մօ-
տէն չփութ ունենալով, թէ շրջաբերականներով, թէ անձամբ ե
թէ գործիչներու միջոցաւ անոնց գործունէութեանց ուղղու-
թիւն տուած է: 1919ին յանուն Հ. Բ. Ը. Միութեան Հանդա-
նակութեան քէմիէին մը բացած է եւ այդ առթիւ 40,000 տո-
լարէ աւելի դուժար մը Հանդանակած է լոկ Զրէզնոյի մաս-
նաճիւղէն, որքերու պաշտպանութեան գործին ալ մեծ դարկ
տալով միանդամայն:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Քայիֆ. շրջանակի վերոյիշեալ վեց Հա-
մաժողովներէն առաջինը դուժարուած է 1917 Ապրիլ 29-ին ի
Զրէզնօ: Յետոյ 1918 Ապրիլ 28-ին յեղեմ, 1919 Ապրիլ 27-ին
Բիւրիի, 1920 Ապրիլ 17-18-ին Փարիսի, 1921 Ապրիլ 23-24-
ին Գառնիի եւ 1922 Ապրիլ 22-23-ին Սէլմայի մէջ: Իսկ զաշ-
տահանդէսները տեղի ունեցած են 1917 Մայիս 30-ին Վաթնա
լճափը, 1918 Յունիս 14-ին Սէն Ողին գետեղերքը, 1919 Մայիս
30-ին Էրզին Վաթնա լճափը, 1920 Մայիս 31-ին Քինկդրիփրի
եղերքը, 1921 Յուլիս 4-ին դարձեալ Քինկդրիփրի եղերքը եւ
1922 Յուլիս 4-ին Վաթնա լճափը: Տարեկան այս Համաժո-
ղովներն եւ թէ զաշտահանդէսները խանդավառութեան ու ներ-
շնչութի միջոցներ եղած են միշտ, մեծ դարկ տալով միանդա-
մայն Միութեան գործին ծաւալման:

Հ. Բ. Ը. Միութեան, ինչպէս միւս մասնաճիւղեր, նոյնպէս
Քայիֆաւորնոյ մասնաճիւղերը երկու մեծ օգտակարութիւնն
ունեցած են Հայ ժողովուրդին, նիւթական եւ թէ բարոյական:

Նխթականք՝ հայ որրերուն և կարօտեալներուն համար եղաւ անտեսական օգնութիւններն են , իսկ բարոյական օգտակարութիւնը կը կայանայ հայ ժողովուրդը մայր հայրենիքի հետ շփման բերելու և այլ և այլ տաւնախօսութիւններով ու դաստիարակութիւններով անոնց մարդասիրական զգացումները զարգացնելու գործին մէջ :

Հ. Բ. Ը. Միութեան Քայլիֆորնիոյ մասնաճիւղերուն ամենէն փայլուն շրջանը կը կազմէ 1918—1921 , որուն մէջ հայրենիքի կարօտեալներուն ի նպաստ կեդրոն զրկուած է \$151,642.56 : Այս շարս տարուան ընթացքին Ամերիկայի բոլոր մասնաճիւղերուն կոգմէ Տիար Մ. Գարակէօեանի միջոցաւ զրկուած է կեդրոն \$351,551.43 , որուն \$62,596.92 կը պատկանի Նիւ Եորքի որրախնամ Թանձնախումբին , եթէ տարիկա հանենք ընդհանուր գումարէն՝ 351,551.43-էն կը մնայ \$288,954.51 , ինչպէս յայտնի է որուն կէսէն աւելի տուած են Քայլիֆորնիոյ շրջանակին մասնաճիւղերը :

Քայլիֆորնիոյ հայ դպրութիւններու տարի տարի զբաղանալէս ցոյց կուտայ իր կարեւորութիւնը մայր հայրենիքին կարօտութիւններուն հանդէպ : Եւ ասկէ աւելին ալ իրօք կ'ակնկալուի իրմէ . երբ նկատի անենք իր բարեկեցիկ կացութիւնը , բազմաթիւ ուրիշ հայ դպրութիւններու :

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲՆԵՈՐՆԵՐ

— Մենք պէտք է միշտ բարիք գործենք, որովհետեւ միշտ կրնանք երէ կամիմք:

Յուպրիթ

— Բարի է այն ռնճը որ բարիք կ'ընէ ուրիշներուն: *Պրույէր*

ՈՐՐՈՆԿԻՆ ԵՐԿԸ

Շատերու դուռն առի ձեռք,

Բանալ ապամ գլացան,

Դուքս հանեցի սրտիս վերք,

Լացի, աճախիթ երեւցան:

Ընդա՛ր Աստուած, դո՛ւ միայն,

Ինձ մնացիք ապաւին,

Բաւ արցունքներս թափեցան,

Ձայնս լսէ երկինքէն:

Եթէ բոլոր կեանքս աշտպէս,

Պիտի սահի արցունքով,

Դահ եմ աշտափ ապրելն,

Ձիս ալ երկինք առ շուտով:

«ՍՐՏԻ ԺԱՄԵՐ»

Կ. Ս. ՈՍԿԵԱՆ

— Հ. Բ. Ը. Միութիւնը բարիք ընելու համար պատրաստ կազմակերպութիւն մըն է, անդամ եղիր անոր եւ անդամագրել տուր նաեւ ազգականներդ, բարեկամներդ եւ ընտանիքդ բոլոր անդամները:

ՖԻԷՋՆՈՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՒ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆ, ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ
ՍՈՅՆ 13 ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ՄԷՁ

Ֆիւլգնո քաղաքը կը գտնուի Քալիֆ. նահանգին գրեթէ կեդ-
րոնը Սան Ուզին (Ս. Յովակիմ) կոչուած բարերէր հովիտին մէջ
Սան Ֆրանսիսքոյէն 180 մղոն հարաւ, իսկ Լոս Անճէլիսէն 235
մղոն հիւսիս, խաղաղականէն 150 մղոն արեւելք եւ ծովու մա-
կերեսէն 291 սաք բարձր, օժտուած հաճելի եւ առողջարար կը-
լիմայով: Չմեռը ոչ այնքան ցուրտ իսկ ամառը տաք է, բայց
թէ ցուրտը եւ թէ տաքը հետու են նեղիչ ու ձանձրացուցիչ բը-
լալէ: Քաղաքը զարգացած է վերջին յիսուն տարուան միջո-
ցին, եւ առաջին զաղթական հայր 1881ին աշունը սաք կոխած
է Ֆիւլգնո: 1881-ին քաղաքին բնակչութիւնը 7000 էր իսկ
այժմ 70,000 կը հաշուի: 1884—1890-ին մէջ բաւական թուով
պատուաւոր հան բնասանիքներ զաղթած են Ֆիւլգնո, որոնք բա-
տեղծէր են թէ բնկերական եւ թէ աղգային կեանք հայ ժողո-
վուրդին մէջ: Հայ զաղութին թիւը այժմ 60000 է եւ շրջակա-
ներով 80000:

Ֆիւլգնոյի հայ բնակչութեան մէջ մեծամասնութիւն կը կազ-
մեն խաբրերդի զաշտէն եկած հայ զաղթականներ, ինչպէս
նաեւ քիչ չեն Մարգուանցի, Պիթլիսցի, Մշեցի, Տիգրանա-
կերացի, Կարինցի եւ Այնթապցի բնասանիքներ, որոնք վերջին
բառասուն տարուան ընթացքին մաս մաս մաս եկած հաստա-
տուած են հոս:

Ֆիւլգնոյի հայ ժողովուրդին մէջ այժմ կայ հինգ հայ եկե-
ղեցի երեքը յարանուանական, մէկը ոչ-յարանուանական, եւ
մէկը՝ Աստուծոյ եկեղեցի անունով ծանօթ:

(1) Այս եկեղեցիներէն առաջինը Հայաստանեայց եկեղեցին
է որ կառուցուած է Ֆիւլգնոյի էֆ փողոցին վրայ, եւ օծուծը
կատարուած է հանգուցեայ Տ. Յովակիմ Նպս. Սարաճեանի
կողմէն 1900, Հօկտ. 14-ին: Եկեղեցւոյ կից նախապէս 1892-
93-ին շինուած էր սրահ մը, որ կը զօրծածուէր իբր գրադա-
րան-լսարան եւ դպրոց հայ փոքրիկներու համար: Այս գրա-

դարանք շինուած էր Զրէզնոյի Հայ դպրեմանակաց միութեան անունով: Բայց երկու տարի վերջը երբ հարկ եղաւ որ միութիւնը կառավարութեան առջեւ վաւերացնէ իր կանոնադիրը, փաստաբանի մը խորհուրդով այդ անունը փոխուեցաւ, Զրէզնոյի Հայ Գրադարանի Միութեան: Արտահետեւ դպրեմանաց Միութիւն բաւոր զէշ կը հնչէր կառավարութեան ականջին. Աւստի այդ երկու անուանց սկզբնատառերը նոյնն ըլլալով աշուհեաւ Զ. Հ. Գ. Մ. անուամբ յորջորջուելու սկսաւ այդ բնկերութիւնը: 1913-ին Յուլիս 9-ին, զժրախոտաբար նոյն թաղի մէջ ծագած հրդեհի մը պատճառաւ մէկ ժամուան մէջ թէ եկեղեցին եւ թէ գրդոցը մոխրի կը վերածուին:

1914 Յունիս 4-ին հիմակուան Ս. ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ եկեղեցւոյ հիմնարկութիւնը տեղի կ'ունենայ էՄ եւ Վէնքիւրա փողոցներու անկիւնը: 1914 Դեկտ. 13-ին օծումը տեղի կ'ունենայ այս եկեղեցիին Մուշեղ Արքեպիսկոպոսի նախապահութեամբ, Վարդան Մ. Վրդ. ի եւ Տէր Թէոդորոս քահանայի եւ Տէր Համադասոյ քահանայ Սարգիսեանի աջակցութեամբ: Եկեղեցին Հայկական ճաշակով շինուած է, քառաթեւ եւ առանց սիւնի, ճարտարապետն է Պոլսեցի Պօղոս Գօնաուրաճեան: Եկեղեցին ունի իր ներքեւ «Կիրակնօրեայ Վարժարան Մանկանց», «Հայ Տիկնանց Եկեղեցատիրաց Միութիւն», Հայ Երիտասարդաց Գրադարանի Միութիւն» եւ «Հայ Կանանց Արբանձամ Ընկերութիւն» որ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղին հիմնարկութենէն քիչ վերջը կազմակերպուելով սկսած է որբախնամ գործին եւ մինչեւ այժմ կը գործէ յօգուտ որբերուն: Հայ Տիկնանց այս կազմակերպութիւնը առաջուանէ ի վեր մեծ նեցուկ մը եղած է միշտ Հ. Բ. Ը. Միութեան Զրէզնոյի մասնաճիւղին, որուն հովանաւորութեան ներքեւ կը վճարէ այժմ 20 որբին ծախք տարուէ տարի:

1912էն ի վեր եկեղեցւոյ հովիւն է Գեր. Վարդան Մ. Վարդապետ Գասպարեան, Երեսօղէմի միաբաններէն: Իրմէ առաջ յաջորդաբար պաշտօնավարած են Ահարոն Վրդ. Մեղքոնեան, Սարաճեան Արքայան, Տէր Թէոդորոս քահանայ Իսահակեան եւ Նազարէթ Վարդապետ Սահակեան:

(2) Պանդ. Հայ Ժողովական Եկեղեցի, որուն հովիւն է այժմ Վեր. Մ. Կ. Փափաղեան: Այս եկեղեցին կազմուեցաւ

1901 Յունիս ամսոյ մէջ՝ առաջնորդութեամբ Այնթապցի Տօքթ. Նազարէթ Աղեքանդեանի, որ բարոյեց մէկ ու կէս տարի: Երկրորդ հոգին է Պատ. Յ. Գ. Սանդիկեան, որուն պաշտօնավարութիւնը տեւեց վեց տարի: Անոր յաջորդեց Պատ Արփիար Վարդանեան որ իբր հոգի չորս տարիէ քիչ նուազ ծառայեց: Անոր օրով զնուեցաւ եկեղեցիին շէնքը՝ Վէն Նէս և Ինիօ փողոցներուն անկիւնը, որ տասը տարի դորժածուէլէ ետքը ծախուեցաւ:

Ներկայ շէնքը՝ որ քաղաքիս Զրրաթ Փր-բէզդիթիբիբն (Ամերիկեան) եկեղեցիէն զնուեցաւ հարիւր հազար տալէրի, գրաւուեցաւ 1921 Սեպտեմբեր 1ին: Մըրսէտ և էմ փողոցներուն անկիւնը վեց լազի վրայ շինուած է, և աղօթարանէն զատ երիցատուն մ'ալ կը պարունակէ: Թեմը 200 բնասանիքներէ կը բաղկանայ, և եկեղեցին 341 հաղորդական անդամներ ունի: Եկեղեցին իր հովանաւորութեան տակ ունի չորս տեսակ կազմակերպութիւններ, — Կիրակնօրեայ Դպրոց, Զանից Ընկերութիւններ, Կանոնց Բարեխրաական Ընկերութիւն, և Պայ Սկալթս:

(3) Առաջին Հայ Երիցական Եկեղեցին, որուն հոգին է՝ Վեր. Կ. Մ. Մխիթրեան: Զրէզնայի սոյն Առաջին Հայ Երիցական եկեղեցին կազմուեցաւ Յուլիս 25, 1897ին: Առաջին հոգին եղած է Վեր. Լ. Թ. Պուրպէնք, Պիթլիթի նախկին մխիթնար մը, որ սահուն կերպով կը խօսէր հայերէն լեզուն: Երեք տարիներու պաշտօնավարութենէ ետք, իրեն յաջորդեց Վեր. Յ. Գ. Զիլեան, իբր առաջին հայ պատուելի, որուն գործունէութեան միջոցին կառուցուեցաւ եկեղեցիին ներկայ շէնքը, իրեն մասնաւոր աշխատութեամբն ու անձնութիւնովով: Երրորդ հոգիւր եղած է Վեր. Յ. Պ. Հայկունի, որ պաշտօնավարեց եօթը տարիներ, 1905—1912: Անոր յաջորդեց Վեր. Մ. Յ. Գնահեան, որուն պաշտօնավարութեան միջոցին եկեղեցին աւելցաւ իր անդամակցութեան մէջ:

Առաջին Հայ Երից. եկեղեցւոյ ներկայ հոգին է Վեր. Կ. Մ. Մխիթրեան որ սկսաւ իր գործը սոյն եկեղեցիին մէջ 1922 Յունիս արին, և պաշտօնակարգուեցաւ Յունիս 8, 1922ին: Թեմը 225 բնասանիքներէ կը բաղկանայ և եկեղեցին ունի 300է ա-

ւելի հազարդական անդամներ: Եկեղեցին իր քսան հինգ ամ-
հակի տարեդարձը տօնախմբեց Յունւոյ 14—21, 1923ին, պատ-
շաճ հանդէսներով եւ ժողովներով: Արդի յարժարութիւննե-
րով սփռուած նոր եկեղեցական շէնքի մը տէլաքը զգալի է ժո-
ղովուրդին մէջ: Եկեղեցին իր հովանաւորութեան տակ ունի
չորս գլխաւոր կաղճակերպութիւններ, — Կիրակնօրեայ Դրոպ-
քոց, Ջանից Ընկերութիւններ, Կանանց Բարեօրրական Ընկե-
րութիւն (որ 14 որբեր կը պահէ Հալէպի Որբանոցին մէջ), Եղ-
բայութիւն՝ որ հարիւրէն աւելի անդամներ ունի: Եկեղեցին
ունի Նուագախումբ մը նաեւ որ կը բաղկանայ քսանէ աւելի
ղանաղան երաժշտական դորժիքներէ որոնք Կրօնադատութիւն
երկուս երիտասարդներու կողմէ, Փօլ Պօղոսեանի առաջնոր-
դութեամբ:

(4) Ոչ-յարանուանական Հայ Աւետ. Եկեղեցի. որ մէկ ու
կէս տարի առաջ կաղճակերպուեցաւ: Հայ Երկց. Եկեղեցիէն
մի քանի բնաանիքներ այդ ասիւն անջատուեցան այդ ժամա-
նակուայ առժամեայ հովիւ Պատ. Թաճիզեանի հետ միասին եւ
կաղճակերպեցին այս ոչ-յարանուանական եկեղեցին: Այս ե-
կեղեցւոյ պաշտամունքները տեղի կ'ունենան Պատ. Թաճիզ-
եանի հովուութեամբ, մօտեւս նոր շինուած եկեղեցիի մը մէջ
որ կը գտնուի քաղաքիս էն փողոցին վրայ Վէնիսիայ փողո-
ցին մօտ: Եկեղեցին ունի իրեն յատուկ Կիրակնօրեայ վարժա-
րան, Կանանց Միութիւն մը, եւ «Փրկութիւն» անունով ամսա-
թերթ մը. Հայերէն լեզուով եւ մասամբ ալ անգլիերէն բաժի-
նով:

(5) Աստուծոյ Եկեղեցին որ ունի հազիւ յիսունի չափ հայ
ժողովուրդ: Ամերիկացիներու Չըքս ալ Կատի բնագործակու-
թիւնն է: Այս եկեղեցւոյ պաշտամունքները կը կատարուին տ-
մէն Կիրակի էն եւ Մօսօ փողոցներուն անկիւնը մասնաւոր շէն-
քի մը մէջ որ ժողովուրդին սեփականութիւնն է: Եկեղեցին ու-
նի իր մէջը հայ մանկանց Կիրակնօրեայ վարժարան: Եկեղեց-
ւոյ պաշտամունքներուն կ'առաջնորդէ Տիար Վարդան Մում-
ճեան:

Յրէկոյի հայ դպրութիւն ունի այժմ միայն մէկ տղապիտ
դպրոց, որ բացուած է Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիի նախաձեռ-

նութեամբ : Գորոցը անցեալ տարի ունէր չորս դասաւանդ եւ մէկ տեսուչ, իսկ այս տարի ունեցաւ դարձեալ նոյն թիւով դասաւանդներ եւ երկու հարիւրէ աւելի երկսեռ հայ ուսանողներ, որոնք կ'ուսանին հոս հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ այլն, ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը երեքին, Ամերիկեան դրօշը ցնեցնելուն ժամանակաշրջանը աւարտելէ յետոյ :

Հայ ժողովուրդին մէջ ներկայիս կը հրատարակուին չորս թերթեր, «Նոր Օր» օրկան Ռամկապար Ազատական Կուսակցութեան, «Առաջադէպ» օրկան Հ. Յ. Դաշնակցութեան, «Ջաշատէր» պաշտօնաթերթ Հ. Բ. Զ. Ընկերութեան, «Փրկութիւն» եկեղեցաթերթ ոչ-յարանուանական Աւետ. եկեղեցւոյ :

Հայ գաղութը ունի այժմ իր մէջը հետեւեալ կազմակերպութիւնները —

— Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութիւն :

— Ֆրէզնոյի Հայուհեաց Որբախնամ Ընկերութիւն որ 20 որբ կը պահէ Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ :

— Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Եկեղեցաւէր Տիկնանց Միութիւն, որ եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ Հայկ. գորոցին հոգ կը տանի :

— Դրադարանի Միութիւն որ հայերէն լեզուով բնթերցանութիւնը կը քաջալերէ :

— Երէցական Եկեղեցւոյ Կանանց Բարեսիրաց Ընկերութիւն, որ 14 որբեր կը խնամէ Հալէպի Հայկական որբանոցին մէջ :

— Երէց. Եկեղեցւոյ Երիտասարդաց Զանից Ընկերութիւն :

— Պանդխ. Հայ Ժող. Եկեղեցւոյ Բարեսիրական Ընկերութիւն որ հինգ որբ կը պահէ Հ. Բ. Ը. Միութեան ձեռօք եւ հինգ որբ ներք Իսթ Րիլիքի միջոցաւ :

— Պանդխտաց Հայ Ժող. Եկեղեցւոյ Երիտ. Զանից Ընկ. :

— Տիրաւորակերպողներու Վերաշինութեան Ընկերութիւն :

— Տարօն Տուրուրերանի Հայրենակցական Միութիւն :

— Ռամկապար Ազատական Կուսակցութիւն :

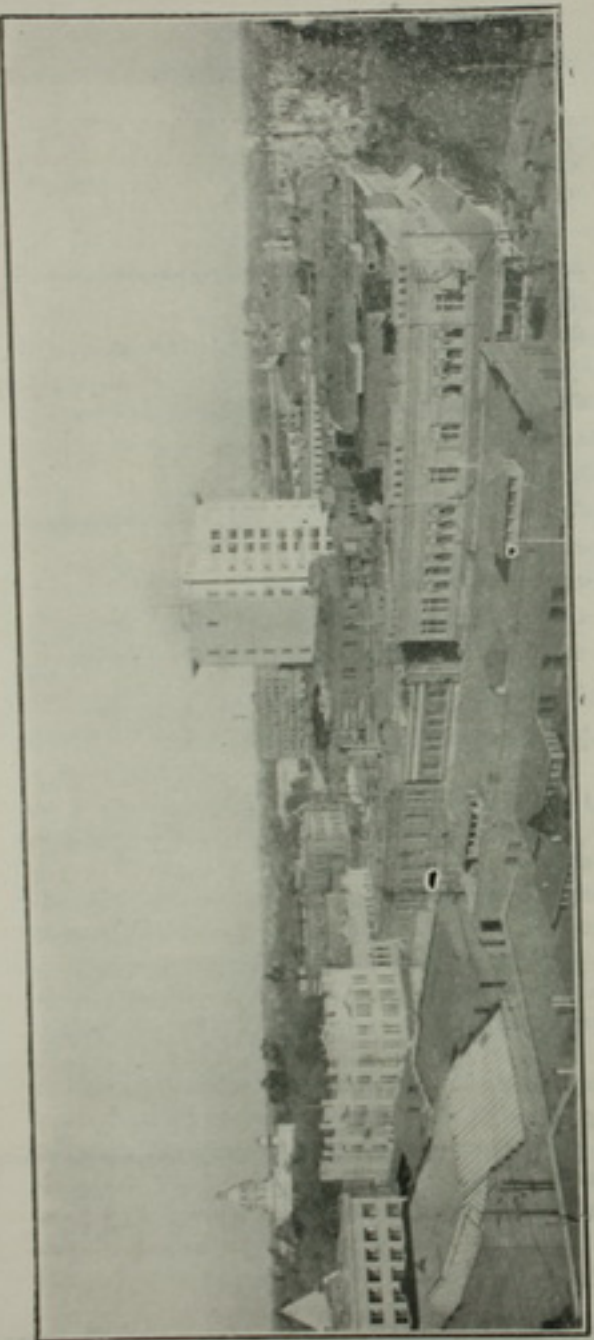
— Հ. Յ. Դաշնակցական Կուսակցութիւն :

- Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւն :
- Վասպուրականի Ուսումնասիրաց Ընկերութիւն :
- Մարտունի Հայ Բարեփրաց Ընկերութիւն :
- Պիլիկացիներու Որբախնամ Ընկերութիւն :
- Լոն Սթարի Որբախնամ Ընկերութիւն , որ երեք որբ կը պահէ շ. Բ. Ը. Միութեան ձևօք :
- Լօբէնի Որբախնամ Ընկերութիւն , որ երեք որբ կը պահէ շ. Բ. Ը. Միութեան ձևօք :
- Հայ Ամերիկեան Քաղաքացիական Ընկերակցութիւն :
- Հայ Բժիշկներու Միութիւն :
- Հայ Կարմիր Սաշի Կադակերպութիւն :
- Հայ Գաղափարական Տիկնանց Ընկերութիւն որ տեղական Հայ կարօտեալներուն խնամք կը տանի :
- Հայ Առաքնաբոյժներու Միութիւն :
- Սամսոնցիներու Որբախնամ Ընկերութիւն :
- Զինգիւշի Վերաշինութեան Ընկերութիւն :
- Հայ Ամերիկեան Ուսանողներու Միութիւն :
- Զմրէկածագի Հայրենակցական Միութիւն :

Յիշելով ի Հայ դպրութիւն տնտեսական կացութիւնը որոշ չափով գոհացուցիչ է , շատեր տուններու եւ աշակատաններու տէր են , մեծ մասամբ աշակերտութեամբ կը դրացին : Ժողովուրդը ընդհանրապէս բարեկեցիկ է , նամանաւանդ պատերազմի չըջանին հողերուն դինր բարձրացած բլլալուն շատեր տնտեսական լաւ դիրքերու տիրացած են : Վերջին երկու տարիներու մէջ թէեւ աշակերտութիւնը , շամիշի դներուն անկման պատճառաւ կորսնցուց իր հմայքը դրեթէ մեծ մասամբ :

Ամերիկեան Ժողովուրդին մէկ մասը նախանձով կը դիտեն Հայ Ժողովուրդին յաջողութիւնը : Այս նախանձը կը ստեղծուի անոնց սրտին մէջ ընդհանրապէս Հայ Ժողովուրդին Ժրաջան աշխատութեան հետեւանքովը : Իրականութիւն է թէ Հայը Ամերիկացիներէն աւելի Ժրաջան է եւ քիչ ժամանակի մէջ կըրնայ լաւ դիրքերու տիրանալ , բայց ասիկա փոխանակ յաջալերուելու ծուռ աչքով կը դիտուի Ամերիկացիներուն կողմէ :

ՂՆՄՈՐԱՏ ԿԺՈՒՆԻ ՕՂԵԴՍԿ

Հայուն առևտուրի մէջ նարպիկութիւնը ու ձեռներէջ ուղին ինչպէս ուրիշ տեղեր հոս ալ մրցակիցներ առեղծած է իր շուրջ, եւ որով Ամերիկացիք կը նախանձին եւ երբեմն ալ կ'ատեն Հայերը, իրրեւ Ամիացի կոչու ժողովուրդ: Թէեւ Հայաստանէն եկած առաջին սերունդը Ամերիկացիի պէս ազնուացած չէր կրնար ըլլալ, որ պատճառ տուած է Ամերիկացիներուն այս ծաղրանքին, բայց բուն պատճառը այս առեկութեան Ամերիկացիներուն նախանձն է պարզապէս:

Յիւզնոյի Հայկական Կաղմակերպութիւններուն մէջ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը, որ հիմնուած է 1910, Փետր. 21ին, ունի իր կարեւոր տեղը: Նախ որ, Յիւզնոյի մէջ Հաստատուած այս Կաղմակերպութիւնը Հ. Բ. Ը. Միութեան առաջին մասնաճիւղն է Քալիֆորնիոյ նահանգին մէջ, որ իրրեւ մայր մասնաճիւղ կարճ ժամանակի մէջ ունեցած է իր նիւղերը չըջակայ Հայ դպրութիւնը: Երկրորդ այս մասնաճիւղը ունի իր կարեւոր տեղը, ոչ թէ միայն Քալիֆորնիոյ չըջանակի այլ սմբողջ Ամերիկայի մէջ, ըլլալով միշտ իրրեւ ամենէն բարգաւաճ մասնաճիւղը Հ. Բ. Ը. Միութեան:

Այս մասնաճիւղին հիմնադրութեան պարագաները կը պատմուին հետեւեալ կերպով: Երբ 1906ին Գահիրէի մէջ կը հիմնուի առաջին անգամ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Յիւզնոյի ազգայիններէն Տիար Յակոբ Նշկեան քիչ յետոյ կը գիմէ ողբացեալ Արփար Արփարեանին, տեղեկութիւններ խնդրելու Համար այս նորակազմ Միութեան շուրջ: Այս նամակը երկար տառն անպատասխանի կը մնայ, բայց ժամանակ մը վերջը Տիար Յակոբ Նշկեան կը ստանայ Միութեան կանոնադրիւր եւ կը սկսի բորականաւա ընել իր չըջանակին մէջ: Բորականաւոր սխալ տար իր գործնական արդիւնքը, վրան կուգայ Օսմանեան Սահմանադրութեան Հաստատութիւնը, եւ այս առթիւ պահ մը կը մտցուի ամէն բան:

Ապա 1909ին Աստանայի եղեոնը ու այդ պարագային նոյն տեղէն փախչող զաղթականներուն եւ որբերուն անմիջական օգնութեան ձեռք կարկառող Հ. Բ. Ը. Միութեան գործունէութիւնը՝ Հայ դպրութիւնուն ուշադրութիւնն իր վրայ կը հրա-

ւերէ, ևւ այդ մեծ ազդակ մը կ'ըլլայ մասնաճիւղերուն տրա-
դարար կազմութեանն ու անձանք:

Մինչ Տխար Գաւոր Նշկեան կը շարունակէր իր բոսորական-
տը, Հեաաքրքրուած Հ. Բ. Ը. Միութեան ազդօգուտ ծրագը-
րով, 1908ի դարնան՝ Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ Զրէզնօ կուդայ ևւ
ժողովուրդին ամէն խաւերուն Հեա ալ շփման կը մտնէ: Եւ
երբ 1909ի սկիզբները Պոսթոնի մէջ Տխար Վ. Մ. Գիւրճեանի
խմբադրութեան ներքեւ «Հայ» թերթը կը սկսի լոյս տեսնել,
Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ կարեւոր տեղեկութիւններու կը հանդիպի
Հոն Հ. Բ. Ը. Միութեան շուրջ: Այս տեղեկութիւններ կը թե-
ւազրեն իրեն Զրէզնօյի մէջ ևւ մասնաճիւղ մը հիմնելու հա-
ւանականութիւնը: Եւ ինք Տօքթ. Տադաւարեանի Հեա Կեդ-
րոնական մարմարանի մէջ իրր դասընկեր, ևւ Եգիպտոս բը-
ժըշկութիւն բրած տաւն կեդրոնական մարմնոյ գրեթէ մօտէն
ծանօթ, կը սկսի Հեաաքրքրուիլ Հ. Բ. Ը. Միութեան Հեա ևւ

ՎԵՐ. Ե. ՀԱՅԿՈՒՆԻ

Հիմնադիր Անդամ Զրէզնօյի Մասնաճիւղին

անմիջապէս հանդուցեալք՝ Վեր. Յ. Հայկունիի եւ Հայկակ
էկէնեանի հետ խորհրդակցելով մասնաճիւղ մը հիմնելու գա-
ղափարը կը յղանայ ի Ֆրէզնո: Սակայն տարի մը կ'անցնի եւ
գործնական քայլ մը չառնուիր, Տոքթ. Ս. Մ. Լօնկ յայնժամ
Նիւ. Եորք Տիար Մ. Գարակէօղեանին նամակ մը կը գրէ եւ
կանանդիրը կ'ուզէ Միութեան: Յիշեալը այս նամակին անդ-
իւրէնով կը պատասխանէ ստովս.

Dr. S. M. Long,

January 19th, 1910

Room 49, Fiske Bldg., Fresno, Calif.

Dear Sir:

New York, N. Y.

I am in receipt of your favor of the 6th instant,
contents of which I have noted with pleasure.

Mr. Kurkjian of Boston, is in charge of organizing
the different branches of the Armenian Benevolent Union,
and therefore I have forwarded your kind letter to him.
No doubt you will hear from him in reference to your pro-
position.

Very truly yours,

M. Karagheusian

Քիչ յետոյ Տիար Վ. Մ. Քիւրքճեանէ Տոքթ. Ս. Մ. Լօնկ
կը ստանայ հետեւեալ նամակը,

Մեծ. Տոքթ. Ս. Մ. Լօնկ

Յունվ. 24, 1910

Սիրելի Տէր,

Ֆրէզնօ

Կը յուսամ թէ բոլորովին անձանօթ մի անձի կողմէ չդիտի
դայ ձեզի այս նամակը, եթէ կը յիշէք ձեր հանդիպած բուրբ
դէմքերը, 1897ի սկիզբները ի Գահիրէ:

Ուրախութեամբ իմացայ Տիար Մ. Գարակէօղեանէն ձեր
փափաքը Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղ մը կազմելու մա-
տին: Այս մասին քանիցս դիմումներ եղած էին Սարահեան
Սրբազանին, եւ վերջերս իրմէ յուսադրական պատասխան ալ
ստացուած էր: Սիրելի է յուսալ թէ նպատակին վեհութիւնը
բաւական պիտի ըլլայ անոր շուրջը համախմբելու ամէն աղ-

դեցիկ և Կարող ազդայինները, որովհետեւ չէին հարաւար բլիայ
բաղձացեալ մասնաճիւղին կազմութիւնը:

Ընդունեցէք սիրալիր ողջոյններս

Վ. Մ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Երբ Տոքթ. Ս. Մ. Լօնկ կը ստանայ այս նամակը, միան-
գամայն այդ ժամանակուան Ամերիկայի Առաջնորդ Սարաճ-
եան Սրբազան և ևս նամակ մը կը ստանայ այս ուղղութեամբ,
Ֆրէզնոյի մէջ մասնաճիւղ մը հիմնելու համար: Ուստի Տոքթ.
Ս. Մ. Լօնկ Տիար Քիւրքճեանի այս նշատաւար պատասխա-
նէն քաջայերուած Տիար Յակոբ Մ. Նշկեանի բնկերակցու-

ԳԷՐ ՍԱՐԱՃԵԱՆ ՍՐԲԱՋԱՆ

Հիմնադիր Անդամ Ֆրէզնոյի Մասնաճիւղին

թեամբ տեսակցութիւն մը կ'ունենան Սարաճեան Սրբազանին
հետ, և սոյն տեսակցութեան իրրեւ արդիւնք Ֆրէզնոյի հայ
մեծամեծները կը հրաւիրուին Հ. Բ. Ը. Միութեան շուրջ խոր-
հրդածութիւններ կատարելու, և որով տեղի կ'ունենայ Ֆր-

Հայկունի եւ Գարբիէլ Միքայէլեան՝ խորհրդական: Այս առթիւ կ'արժէ յիշել Ֆրէզնոյի մասնաճիւղի Հիմնադիր անդամներէն ողբացեալ Բրոք. Մ. Ա. Մելքոնեանին մատուցած զընահատելի ծառայութիւնը, Ֆրէզնոյի մասնաճիւղի Հիմնարկութեան եւ այլ պարագաներու առթիւ: Նոյնպէս կ'արժէ արձանագրել ողբացեալ Հայկակ Էկինեանի անունը մասնաճիւղի Հիմնարկութեան պաշտօն իր հրատարակած «Քաղաքացի» անուն թերթին միջոցաւ ըրած օգտակար ծառայութիւններուն համար: Առաջին տարուան մէջ մասնաճիւղը նախ 18

Տիւր ՀԱՅԿԱԿ ԷԿԻՆԵԱՆ

Հիմնադիր Անդամ Ֆրէզնոյի Մասնաճիւղին

անդամով սկսած է, յետոյ անդամներուն թիւը 49ի հասնելով տեղեկագրուած է կեդրոն, ապա մինչեւ տարուան վերջը անդամներուն թիւը եղած է 160: Եւ առաջին տարի մասնաճիւղը արտադրած է \$1,200.25, իրել անդամնիկ հասոյթ:

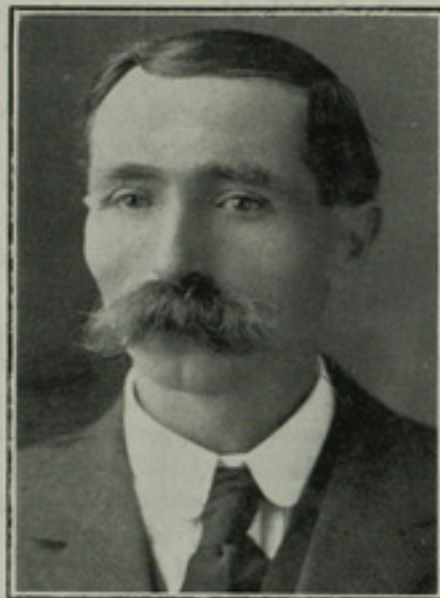
Երկրորդ տարի նոյն վարչութեան ներքեւ անդամներուն թիւը 225ի կը բարձրանայ եւ հասոյթը 1,997.26 տուարի: Երրորդ տարի 1912ին, անդամներուն թիւը 254, հասոյթը 1,654-

87 տուր, իսկ վարչութիւնը կ'ունենայ հետեւեալ զիւանք, Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ՝ տաւնապետ, Վեր. Յ. Հայկունի՝ փոխ-տաւնապետ, Յակոբ Մ. Նշկեան՝ տաւնադպիր, Յր. Ռստիկեան՝ դանձապահ, Արմենակ Պաղտատարեան, Յր. Սարկաւազեան, Տօքթ. Արք. Շահպաղեան՝ խորհրդական: 1913-ին անդամներուն թիւը 312, Հասոյթը 1,827.85 տուրք եւ վարչութիւնը, Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ՝ տաւնապետ, Տօքթ. Արք. Շահպաղեան՝ փոխ-տաւնապետ, Յակոբ Մ. Նշկեան՝ տաւնադպիր, Յր. Ռստիկեան՝ դանձապահ, Գեր. Վարդան Մ. Վրդ. Գասպարեան, Ս. Վ. Մելքոնեան եւ Գէորգ Իմիրզեան խորհրդական:

1914ին վարչութեան անդամներէն Գեր. Վարդան Մ. Վրդ. Գասպարեան եւ Գէորգ Իմիրզեան կը հրաժարին եւ անոնց տեղ Յ. Ճորճ Օհաննէսեան եւ Երուսնդ Արծրունի կ'աւելնան վարչութեան թուոյն վրայ. առաջինը իրրեւ փոխ-տաւնապետ եւ երկրորդը խորհրդական 1913ի զիւանին 1914ի շարունակութեանը մէջ: Այս տարուան մէջ անդամներուն թիւը 342ի կը բարձրանայ, իսկ Հասոյթը \$1,489.40 կ'ըլլայ: 1915ին անդամներուն թիւը 350, Հասոյթը \$1,784.50 եւ վարչութեան զիւանը կ'ունենայ հետեւեալ փոփոխութիւնը, Յր. Սարկաւազեան՝ տաւնապետ, Յ. Ճորճ Օհաննէսեան՝ փոխ-տաւնապետ, Մարտիրոս Ալէմեան՝ տաւնադպիր, Գարեգին Դարբինեան՝ փոխ-տաւնադպիր, Յր. Ռստիկեան՝ դանձապահ, Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ եւ Կարապետ Իմիրզեան խորհրդատու:

1916ին անդամներուն թիւը 537, Հասոյթը \$1,771.25 եւ վարչութեան զիւանը Յր. Սարկաւազեան՝ տաւնապետ, Վեր. Մ. Կ. Փափաղեան՝ փոխ-տաւնապետ, Ե. Արծրունի՝ տաւնադպիր, Գրիգոր Օհանեան՝ փոխ-տաւնապետ, Գ. Միքայէլեան՝ դանձապահ, Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ եւ Յակոբ Մ. Նշկեան, Գ. Դարբինեան եւ Կարապետ Իմիրզեան՝ խորհրդատու: 1917ին, անդամներուն թիւը 601ի կը բարձրանայ եւ Հասոյթը \$3,986.22ի, իսկ վարչութեան զիւանը կը ստանայ հետեւեալ մէկը, Յակոբ Մ. Նշկեան՝ տաւնապետ, Վեր. Մ. Կ. Փափաղեան՝ փոխ-տաւնապետ, Ե. Արծրունի՝ տաւնադպիր, Գր. Օհանեան՝ փոխ-տաւնապետ, Գ. Միքայէլեան՝ դանձապահ, Մ. Աւագեան՝ փոխ

դանձադա՜հ, Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ և Յակոբ Մ. Նշկեան, Գ. Ս. Վ. Մեկքոնեան՝ խորհրդական: 1918ին անդամներու թիւը

Տիար ՍԻՄՊԻՈՆ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Հիմնադիր Անդամ Ֆրէզնոյի Մասնամիջոցին

զգալի փոփոխութիւն կը կրէ և կը բարձրանայ 1,057ի, հասոյթը \$7,873.00ի, և վարչութիւնը կ'ունենայ հետեւեալ դիւանը, Յակոբ Մ. Նշկեան՝ ատենապետ, Վեր. Մ. Կ. Փափաղեան՝ փոխ-ատենապետ, Տօքթ. Վ. Թաշճեան՝ ատենադպիր, Ե. Արծրունի՝ փոխ-ատենադպիր, Ս. Մեկքոնեան՝ դանձադա՜հ (Սեպտեմբերէն յետոյ Մկրտիչ Խօլլիկեան դանձադա՜հ, Մեկքոնեանի ծախուան պատճառաւ), Մովսէս Աւագեան՝ փոխ-դանձադա՜հ, Տօքթ. Արթ. Շահպաղեան, Կարապետ Ալշուճեան և Մկրտիչ Խօլլիկեան՝ խորհրդատու: Այս տարի անդամներու թուոյն յաւելումը արդիւնքն է մզուած անդամադրութեան մասնաւոր մրցումի որ տեղի ունեցած է տարուան վերջին տմիսներուն մէջ: Այս մրցման առաջին ոսկի մետալիսներ շահած է Տիար Մարգար Տէր Եովհաննէսեան, իսկ երկրորդ ոս-

կի մեաւայրներ չաճած են Տեաքք՝ ճան էլմասեան եւ Յակոբ Գ. Թէրզեան :

1919-ը յաջողայից տարիներէն մին է Ֆրէզնոյի մասնաճիւղի պատմութեան մէջ. անդամներուն թիւը 1134 իսկ հասոյթը \$66,502.26 է, որուն \$22,908.21-ը իրրեւ հասոյթ եւ \$43,594.05-ը իրը արդիւնք բացառիկ հանգանակութեան : Դիւանը վարչութեան որեւէ փոփոխութիւն չկրեւ այս տարի, միայն Մ. Աւագեանը կ'ելլէ, անոր եւ Ս. Մելքոնեանի տեղ իրրեւ խորհրդատու վարչութեան կազմին մէջ-Կր. մասնին Հէրրի Սարգիսեան եւ Մեսրոպ Սիմոնեան : 1920-ին անդամներու թիւը 1243-ի կը հասնի եւ հասոյթը կ'ըլլայ \$30,081.00, որուն 14 հազարը Ռ. Հերեանի հանգանակութենէն կը դոյնեայ, իսկ \$16,081.00-ը անդամավճարներէ եւ որբապաշտպաններէ կը դոնեալի : Վարչութիւնը իր դիւանը կ'ունենայ հետեւեալ կերպով. Տօրթ. Արք. Շահպաղեան Ատենապետ, Տօրթ. Ս. Մ. Լոնկ փոխ Ատենապետ, Տօրթ. Վ. Թաշեան Ատենապետ, Մեսրոպ Սիմոնեան փոխ Ատենապետ, Մկրտիչ Սոյլիկեան Գանձապահ, Կրպ. Իմիրզեան, Արամ Մելքոնեան, Յակոբ Ճ. Յովհաննէսեան եւ Հէրրի Սարգիսեան խորհրդական :

1921-ին անդամներու թիւը 1200 եւ հասոյթը կ'ըլլայ \$16,482.89 եւ վարչութեան դիւանը կը կազմուի այսպէս. Յակոբ Ճ. Յովհաննէսեան Ատենապետ, Տօրթ. Վ. Թաշեան Ատենապետ, Յր. Չօրպանեան Գանձապահ, Հայկակ Յովսէփեան, Կրպ. Իմիրզեան, Ճան էլմասեան, Արամ Մելքոնեան եւ Դր. Մովսէսեան խորհրդատու : 1922-ին վարչութեան դիւանը կ'ունէ հետեւեալ ձեւը. Ս. էլմասեան Ատենապետ, Դ. Մելիքեան Ատենապետ, Ա. Արսլանեան Գանձապահ, Մ. Ժամկոչեան փոխ Ատենապետ, Դ. Մովսէսեան փոխ Ատենապետ, Մ. Գարգմաղեան փոխ Գանձապետ, Հ. Յովսէփեան, Յր. Չօրպանեան եւ Ճան էլմասեան խորհրդատու : Անդամներու թիւը նոյնն է դարձեալ :

Ֆրէզնոյի մասնաճիւղին համար 1917-էն մինչեւ 1921 Տիար Մարգար Տէր-Յովհաննէսեան գաւած է 664 նոր անդամ այլ եւ այլ առիթներով, ըստ արձանագրուած անդամական քարտերու : Ասկէ դուրս է նաեւ ուրիշ կեդրոններու մէջ ունեցած անդամագրական աշխատանքը :

Յրէզնոյի մասնաճիւղը 1910-էն մինչեւ 1922-ի սկիզբը, 13 տարուան ընթացքին կ'ունենայ ուստի հետեւեալ աստիճանական զարգացումն ու գործունէութիւնը :

Տարի	Անդամներուն քիւր	Անդամավարներէ և մուսի տուրներէ կազմած դրամ	Նուիրատուութիւնի և այլ և այլ հասոյքներէ կազմած	Ընդհ. հասոյքներէ կազմած
1910	160	1159.75	40.50	1200.25
1911	225	1559.15	438.11	1997.26
1912	254	1553.50	101.37	1654.87
1913	312	1737.25	90.60	1827.85
1914	342	1278.00	211.40	1489.40
1915	350	1755.75	28.75	1784.50
1916	537	1706.75	64.50	1771.25
1917	601	2938.25	1047.97	3986.22
1918	1057	3669.00	4204.00	7873.00
1919	1134	4556.75	61,945.51	66,502.26
1920	1243	3469.00	26,612.00	30,081.00
1921	1200	3308.00	13,174.89	16,482.89
1922	1200	3184.55	8,626.88	11,811.43

Վերոյիշեալ ցուցակի մէջ 1911-ին ընդհ. հասոյթը մեծ է, առաջին տարիներու ուրիշ հասոյթներուն հետ բազմապատկոյթ, որովհետեւ հասոյթին 438 տուր 11 սէնթը դուռ նուէրներէ կ'ոյացած է : 1912-ին տարեկէմարներէ և մուսի տուրքերէ կ'ոյացած դրամին քանակը թէև գրեթէ նոյնն է բայց հասոյթին ընդհ. քանակը կը պակսի, նուիրատուութեանց եւ կամուստին քիչ ըլլալուն համար : 1914-ի տարեկէմարներուն հասոյթը կը նուազի անդամներուն վրայ շատ ազատիկ մնալուն պատճառաւ : 1915-ին տարեկէմարներուն դումարը կը մեծնայ, քանզի 1914-ի ազատիկներէն ալ դանձուած են :

1919-ին մէջ նուիրատուութեանց քանակը կը բարձրանայ թէ Բարեգործականի բացառիկ հանգանակութեան և թէ

Հ. Բ. Բ. Փոստիակով, Յովհաննիսյան, Վարդանյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան

Հովհաննիսյան, Յովհաննիսյան, Վարդանյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան, Բ. Գրիգորյան

որքերու ի նպաստ ստեղծուած մրցումին իրր արդիւնքը : Եւ իրր նախարատութիւն գոյացած \$61,945.51-ին \$43,494.05-ը բացառիկ հանդանակութենէ հաւաքուած է : 1920-ին նախարատութեանց \$26,612.00-ին \$14,000.00ը հանդուցեալ Ռուսիոյ Հերեանի ֆրնտին ի նպաստ գոյացած է , իսկ 1921-ի նախարատութեան \$13,174.89-ին \$10,500-ը որբապաշտպաններէ հանձնուած է , ի նպաստ որքերու :

1922ին մէջ որքերու ի նպաստ հասոյթը նուազած ըլլալուն հասոյթին ընդհանուր գումարը պակսած է բազմաաժամր միւս տարիներու , որուն գլխաւոր պատճառն է ալկոհոլանձութիւն ենթարկուած ներկայ տնտեսական տաղնապը :

Վերոյիշեալ ընդհ. հասոյթէն աւելն տարի ծախքերը հանուելով մնացածը գրկուած է Եղիազատս , Հ. Բ. Ը. Միսթեան Կեդրոնը :

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— Այն ուրիշին յանցանքն է երէ ապերախտ է, իսկ իմ յանցանքս է երբ քարիք գործելէ դադրած եմ: ՍԵՆԵԿԱ

— Բարեգործութիւնը կը կորսնցնէ իր արժէքը երբ կը խածնէ մասնեքը: ՍՕՅՕԿԱԼԵՍ

ՀԱՅ ՈՐԲՈՒԿԻՆ ՅԱԻԸ

Ա՛խ, չգիտեմ սրախ խորէն,
Ինչո՞ւ այսպէս ցաւք նորէն,
Բորբոքած են ու կ'այրի,
Սիրտըս համար մեր ազգի:

Երբ կը յիշեմ ա՛յնքան ցաւեր,
Տառապանքներս ու աւեր,
Ա՛լ չեմ կրնար գիմանալ,
Ասկէ մեծ ցաւ կ'ըլլա՞յ ալ:

Աշխարհի մէջ պատմութեան,
Տեսնուա՞ծ է ցաւ այսքան,
Բիւրք բիւրոց մանուկներ,
Անմեղ աեղն են չարչարուեր:

Խեղճս գլխէս իմ կ'երթայ,
Երբ միտքս կուզայ Եփրատայ,
Հարիւր հազար գիւղիներ,
Որք ջուրն առած կը տանէր:

Ամէն ուր որ կան Հայեր,
Երբ կը մնան անտարբեր,
Ու չեն մեղի ծառայեր,
Հաւատացէք թէ չե՞ն Հայեր:

ՈՐԲ ՄԸ

— Հ. Բ. Ը. Միութեան լոկ դրամ մի տար, ժամանակդ ալ գոհէ, դաստիարակութիւնդ, տաղանդդ եւ ուրիշ պատեհութիւններդ ալ գործածէ ի նպաստ անոր:

**ՖԱՌԻԼԸՐԻ, ԲԻՏԼԻԻ ԵՒ ԲԱՐՍԻԼԸՐԻ ՀԱՅ
ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՆ ԵՒ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍՆԱՃԻՂԵՐԸ**

Ֆրէզնոյի շուրջ հայաշատ կեդրոններու մէջ
մասնաճիւղեր կազմուած են ընդհանրապէս Ֆրէզնո-
յի մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբն ու քաջակե-
րութեամբը:

Այդ տեղերը տակաւին մասնաճիւղ չկազմուած,
հոն գտնուող ազգայիններէն շատեր անգամ էին Ֆր-
բէզնոյի մասնաճիւղին, մէկ կողմէն այդ զաղութ-
ներուն մէջ Հայերուն բաղձանալը եւ միւս կողմէ Ֆր-
բէզնոյէն հեռաւորութիւնը մեծ ազդակներ էին ու
այն տեղերն եւս ունենան իրենց առանձին մասնա-
ճիւղերն: Ուստի թելադրուած է տաւնին նոյն տե-
ղերը գտնուող Ֆրէզնոյի մասնաճիւղի անգամոց որ
այդ ուղղութեամբ աշխատին, որով հետզհետէ կազ-
մուած են այդ տեղերուն մասնաճիւղերը: Արդարու-
թիւն պիտի ըլլայ յիշել թէ Քալիֆորնիոյ մէջ հիմ-
նուած բոլոր մասնաճիւղերուն կազմութեան խմու-
րումը եղած են Ֆրէզնոյի մասնաճիւղին պատկանող
այն անձնուէր անդամներ որոնք ուղղակի եւ կամ ա-
նուղղակի քաջակերած են ամէն մի մասնաճիւղին
հիմնարկութիւնը:

ՖԱՌԻԼԸՐ

Ֆառուրը քաղաքը կը գտնուի Ֆրէզնոյէն տասը մղոն
դէպի հարաւ: Հայեր հոս գաղթած են ընդհանրապէս 1900ին,
որ տաւն չորս այգիի վարձկալ հայեր միայն կը գտնուէին ի
Ֆառուրը, Մկրտիչ Միսեան, Տիգրան Գալուստեան, Փիթըր
Թամսըն եւ Յր. Եանրզեան: Այս տաւնները Ֆառուրը հաւ-

տատուած են նաեւ Գրիգոր Սողկեան, Ա. Թաշեան, Գ. Մըխ-
ճեան, Պ. Ենտփեան եւ Ա. Կախոսեան: 1901ին մէկ վարձու
եւ ութը հոգաւոր հայեր կային, որոնց ձեռքը կը դանուէր
300 արտաւար հոգ: 1912ին Հայերուն թիւը իր շրջականերով
500 հոգի կը հաշուէր, իսկ հիմա հայ բնակչութեան թիւը
1100ի եւ իր շրջականերով 1600ի բարձրացած է:

Ֆատուրի հայ դպրութիւն 1909—1910ին մատենադարանի
մը եւ եկեղեցիի մը շինութեան կը ձեռնարկէ, եւ եկեղեցին «Մ.
Գրիգոր Լուսաւորիչ» անունով կ'օծուի 1910, Ապրիլ 17ին:
Այս եկեղեցիին հովիւն է հիմակ Գեորգ Տիրայր Ծ. Վրդ. Մար-
գարեան, եկեղեցին ունի իր մէջը եկեղեցատիրաց Տիկնանց
Միութիւն եւ Կիրակնօրեայ վարժարան հայ մանկանց: Գրա-
դարանը ունի հայերէն ընտիր գիրքերու հաւաքածոյ մը: Հայ
Ժողովուրդին մէջ կայ Հայ Ժողովական եկեղեցի մը եւս, որուն
հովիւն է Վեր. Կ. Մ. Մանավեան որ 1922, Օգոստոս 27ին, ի
ղնահատութիւն իր երեք տարուան օգտակար ծառայութեան
մնացուն հովիւ նշանակուեցաւ իր եկեղեցիին համար: Այս ե-
կեղեցւոյ մէջ կայ Կիրակնօրեայ մանկանց վարժարանէն զատ
Երես. Ջանից ընկերութիւն եւ Կանանց Օժանդակ ընկերու-
թիւն որ անցեալ տարի վերակազմուեցաւ բաժրիչ խանութի
տեսչութեամբ: Եկեղեցին մեծ կորուստ ունեցաւ իր սարկա-
ւաղին Պ. Պօրանեանի մահուամբ: Պրն. Պետրոս Պօրանեան
որքան կը սիրէր Ֆատուրի իր պատկանած եկեղեցին նոյնքան
իւր սրտին մօտիկ էր Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որուն համար իր
կենդանութեան ատեն Ամերիկեան կառավարութեան առջեւ
կտակին մէջ թողուց 5000 տոլար, իր մահէն հինգ տարի վեր-
ջը վճարելի պայմանաւ:

Ֆատուրի հայ դպրութիւն մէջ ընդհանրապէս եկեղեցիներե-
րէն զատ կան հետեւեալ կազմակերպութիւններ. — Հ. Բ. Ը.
Միութիւն, Չաղմագայիներու Վերաշինութեան Ընկերութիւն,
Ազգային Դպրոց, Ուսումնասիրաց Ընկերութիւն, Գրադարանի
Միութիւն, Հայ Կանանց Ուրբ. Ընկերութիւն, Բաղձաշէնի
Տիկնանց Ընկերութիւն, Հայ Կարմրի Կաշ, Հիւսիսեփիկ Վե-
րաշինութեան Միութիւն եւ այլն:

Ֆատուրի երկրագործական վայր մը ըլլալուն ժողովուրդը
կը գրադի ընդհանրապէս աշխատանքութեամբ: Ֆրէզնոյէն վեր-

Ջր ֆաուլթր կարեւոր կեդրոն է երկրագործութեան: ֆաուլթրի հայերը մեծ մասամբ Խարբերդցի են և կամ Խարբերդի չրջականներէն գաղթած են: ֆաուլթրի հայ գաղութը ունի Աղղային սրահ մը որ կը գործածուի իրր աղղային գոյրոց և իրր սրահ հրադարակային ժողովներու և հարսանիքներու համար: Անցեալ տարուան ընթացքին ֆաուլթրի հայոց կրթութեան և բարեօրական գործունէութիւնը զնահատելի էր:

ֆաուլթրի Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հիմնուած է 1911, Յուլիս 27ին: Երբ այս ատենները Մուշեղ Եղիսկոպոս Քալիֆորնիան ալցելեց, այդ ատիւ Յուլիս 27ին ժողով գումարեց ֆաուլթրի հոլին մէջ, ի նպատակ Հ. Բ. Ը. Միութեան: Ատիկա եղաւ ֆաուլթրի մասնաճիւղի հիմնադրութեան ժողովը, որուն կը նախագահէր Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ, Զրկղնոյի մասնաճիւղին վարչութեան ալլ ժամանակուան ատենապետը:

Երբ այս հիմնադրութեան հանգէս-ժողովը բացուեցաւ Տօքթ. Ս. Մ. Լօնկ պարզեց Հ. Բ. Ը. Միութեան կատարած գործը և փափաք յայտնեց որ ֆաուլթր ալ ունենայ իր մասնաճիւղը: Յետոյ խօսելու հրաւիրեց Մուշեղ Եղիսկոպոսը որ Բարեգործականի մասին տեղեկութիւններ տալով, ներկաները քաջալիւրեց որ անդամագրուին անոր: Այս հրաւերին վրայ իրր հիմնադիր 51 անդամներ արձանագրուեցան անմիջապէս, և որով հիմնուեցաւ ֆաուլթրի Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղը: Քիչ յետոյ այս հիմնադրութեան ժողովը ընտրեց իր վարչութիւնը որ կազմեց իր գիտներ հեռեւեալ կերպով, Պատ. Գասպար Ղազարեան՝ ատենապետ, Գէորգ Յ. Գալուստեան՝ ատենադպիր, Գրիգոր Մանուկեան՝ զանձապահ, Յակոբ Բըրուտեան՝ խորհրդական, Գրիգոր Նահիկեան՝ խորհրդական:

1912ին անդամներուն թիւը 60ի կը բարձրանայ և վարչութիւնը կ'ունենայ հեռեւեալ կազմը, Գալուստ Ղազարեան՝ ատենապետ, Գէորգ Յ. Գասպարեան՝ ատենադպիր, Եղիշէ Դանիէլեան՝ զանձապահ, Յովհաննէս Սօդիկեան և Աւետիս Տէրաթեան՝ խորհրդական: Յառաջիկայ մի քանի տարիներու ընթացքին մասնաճիւղը թոյլ վիճակի մը մէջ մնալով 1916ին կը վերակենդանանայ 117 անդամներով, հեռեւեալ

վարչութեան ներքեւ, Մ. Պաղարեան՝ ատենապետ, Գ. Գաւարեան՝ ատենադպիր, Յ. Էլմաստեան՝ դանձապահ, Մ. Համբարձումեան եւ Պ. Տէրաւորեան՝ խորհրդական: 1917ին Գ. Նազարեան՝ ատենապետ, Մ. Պաղարեան՝ ատենադպիր, Պ. Պօրանեան՝ դանձապահ, Մկրտիչ Համբարձումեան եւ Համբարձումեան՝ խորհրդական:

1918ին անդամներուն թիւը 165ի կը բարձրանայ եւ վարչութեան գլխանը կ'առնէ Հեռեւեալ ձեւը, Պ. Պօրանեան՝ ատենապետ, Ն. Շահպաղեան՝ ատենադպիր, Խ. Քէնտէրեան եւ Հ. Գաղանձեան՝ խորհրդական եւ Պ. Ահարոնեան՝ դանձապահ: 1919ին անդամներուն թիւը 210 եւ վարչութեան կազմին մէջ Պատ. Գ. Ղազարեան՝ ատենապետ, Ն. Շահպաղեան՝ ատենադպիր, Պ. Ահարոնեան՝ դանձապահ, Մ. Պաղարեան եւ Ս. Զամանիկեան՝ խորհրդական: 1920ին անդամներուն թիւը կ'իջնայ 177ի, վարչութեան ատենապետն է կրկին Պատ. Գ. Ղազարեան, Պ. Համամեան՝ ատենադպիր, Ա. Խաչատրեան՝ փոխ-ատենապետ, Գառնիկ Նազարեան՝ դանձապահ եւ Ս. Զամանիկեան՝ խորհրդական:

1921ից 204-ի կը բարձրանայ անդամներուն թիւը եւ վարչութիւնը կ'աւելնայ հեռեւեալ գլխանք. Ա. Խաչատրեան՝ ատենապետ, Պ. Համամեան՝ ատենադպիր, Պ. Տէր Սիմոնեան՝ դանձապահ, Վեր. Կ. Մ. Մանուկեան, Ս. Թորթիկեան, Գառ. Նազարեան եւ Ս. Մանուկեան՝ խորհրդական: 1922-ին Ատենապետն է Անուշաւան Տէր Մկրտիչեան, Ատենադպիր Ստեփան Մանուկեան, Գանձապահ Միհրան Ալիպեան եւ Խորհրդական անդամներն են Գեր. Տիրայր Մ. Վրդ. Մարգարեան, Վեր. Կ. Մ. Մանուկեան, Յր. Մազկերտեան եւ Պօղոս Տէր Սիմոնեան: Մասնաճիւղի անդամներու թիւը 250 է:

Ր Ե Տ Լ Ի

Րիալի, Ֆրէզնայէն 23 մղան դէպի հարաւային արեւելք-Քինկըրիփըրի մօտ կառուցուած, 3000-է աւելի բնակչութիւն ունեցող բաղար մըն է, որուն բնակչութեան մեծ մասը գերման, Ֆինլանտացի եւ Տանիմարցացի է: 1918-ին Րիալիի հայ բնակչութեան թիւը 250 հոգի էր, իսկ այժմ 600 եւ իր շրջականերով մօտաւորապէս 750 հոգի կը հաշուէ, առ հասարակ 100է աւելի հայ բնասնիքներով: Վաթնքա Րիալիէն 6 մղան է, ուր ժողովուրդին կարելւոր մէկ տարրը հայ է: Հայերը Վաթնքայի մէջ ունին Ազգ. սրահ մը, որուն մէջ հայկական զօրաց ունեցած են անցեալի մէջ, բայց այժմ այդ զօրացը Րիալի փոխադրուած է: Վաթնքայի Ազգ. սրահին մէջ գրադարան մը կայ Լեզիբրիկան գրադարան անունով որ կը պարունակէ 300-է աւելի բնաթիւ գրքերու հաւաքածոյ մը որ վերջէրս հրդեհի մը պատճառաւ այրուեցաւ մեծ մասամբ: Սոյն Վաթնքայի լինը ինչպէս Ֆրէզնօ դատասկի՝ նոյնպէս շրջակայ հայ հասարակութեան համար դաշտագնացութեան ամառնային գրօտավայր մը կ'զայնէ:

Րիալիի հայ դպրութիւն մեծ մասը Խարրերդցի է, կան նաեւ Եռդդացի, Տիգրանակերացի, Զիւնելիւլցի, Մաշուաւացի, Սեբաստիացի եւ Օրտուցի բնասնիքներ: Հայ դպրութիւնը համեմատաբար նոր է, թէև 20 տարի առաջ ալ հաստատուած բնասնիքներ կան բայց վերջին 10—12 տարուան բնթացքին դպրութիւն թիւը զգալի աճում ունեցած է, մանաւանդ այդ իններու առ ու ծախի հեռեւանքով արեւելքէն շատ մը բնասնիքներ դադարած ու հաստատուած են: Հայ ժողովուրդը առ հասարակ բարեկեցիկ է, պատերազմէն առաջ եկողներ աւելի լաւ դիրքերու տիրացած են, իրենց գնած այգիները խրաչնելով, Կալուածի տէր հայեր քիչ չեն, բաղարքին ամենէն լաւ մէկ հօթէլը Խարրերդցի Խաչեր Մանուկեան անուն հայու մը կը պատկանի: Հայեր մեծ մասամբ այգեպան են եւ այգեատաններու մէջ կը բնակին, բաղարքին մէջ հոգիւ 20-ի չափ բնասնիքներ կան: Բաղարքին մէջ հայ խանութպաններ 8—10 հաւա են, զերմակ,

կօչկակար, նորարարական և այլն. վերջերս հայկական արձա-
րան մըն ալ բացուեցաւ :

Բրալիի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Հայ Հասարակութիւնը
եկեղեցական կազմակերպութենէ զուրկ է, իսկ Հայ Աւետ. Ժո-
ղովուրդը 2—3 տարիէ իմեր ունի կազմակերպութեամբ Ժող. եկե-
ղեցի մը, որուն պաշտամունքները կը կատարուին Լան անուն
Ժողովարանին մէջ: Յոյս ունին մօտիկ ազադայի մէջ ձեռք բե-
րելու սեփական եկեղեցի մը: Այս եկեղեցին ունի իր մէջը կազ-
մակերպութեամբ կիրակնօրեայ վարժարան, երիտասարդաց Զա-
նից ընկ. Հայ Կանանց ընկ. որ ոչ միայն եկեղեցիին այլ բա-
լար Աղղ. գործերուն կը նպաստէ: Եկեղեցի յանձնարեալն
միջին թիւն է 100—150, հոգիւն է Վեր. Վահան Եսայեան
(Նօղդասցի), որ 2—3 տարի առաջ եկեղեցին ինք կազմակեր-
պած է և կը շարունակէ իր հովուական պաշտօնը ցարդ: Բրա-
լիի Հայ Աւետ. Ժող. եկեղեցին իր ընկերայիքներով, դաստիա-
սական և այլն Ժողովներով ոչ միայն Հայ Աւետ. Ժողովուրդին,
այլ ընդհանուր Հայ գաղութին օգտակար ըլլալ կը ձգտի:

Բրալիի Հայ գաղութին մէջ կայ Աղղ. գոյրոց մը, 6—7
տարի առաջ հասարական և թէ անհատական ձեռնարկներով
բացուած, և կը շարունակէ աշխատել իր գոյութիւնը: Բացի առ-
կէ Բրալիի Հայ գաղութը ունի հետեւեայ կազմակերպութիւն-
ները, Տիգրանակերպցիներու Վերաշինութեան Ընկ., Հիւսիս-
նիկցիներու յատուկ կազմակերպութիւն, Հայ Կարմիր Խաչ,
Հ. Բ. Ը. Միութիւն, Ռամկապար Աղաւտական, Դանակցական
և Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւններ: Ժողովուրդին մէջ կը
բացակային բարոյական մոլութիւններ, ինչպէս անոնց գրադու-
մէն յայտնի է, Հայութեան մեծ մասը աշխատելու մէջ կը բնա-
կին և հետո ևն քաղաքի եկանքին ազմուկներէն և թունալից
միջավայրէն, ընտանիքի աէր ևն առ հասարակ:

Բրալիի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հիմնուած է Օգոստ. 4,
1912 թուականին: 1912, Յուլիսին Յրեկոյի մասանճիւղէն
նամակ մը կուգայ Յովսէփ Յակոբեանին, Բրալիի մէջ մասնա-
ճիւղի մը հիմնադրութեան համար: Պրն. Յակոբեան նամակը
կարդալու և մասնաճիւղի հիմնադրութեան շուրջ խորհրդա-
ծութիւններ կատարելու նպատակաւ իր առնը կը հրաւիրէ մի-
բանի ազգայիններ, Յակոբ Կիւլխասեան, Ճօրճ Նորսիան,

Յովհաննէս Պօյաճեան, Խաչատուր Մանուկեան, Թովմաս Բալուցեան եւայլն: Ներկաները Բարեգործականի շուրջ զազափարի փոխանակութիւններ եւ կարգ ժը խորհրդակցութիւններ կատարելէ վերջ իրենց անունները կուտան անդամակցութեան: Ազա Օդոստ. 4ին անդամական ժողով տեղի ունենալով, Պրն. Կրպ. Չանգալեանի աունը, 19 ազգայիններ, իրրեւ չիմնադիր անդամներ կ'ընարեն իրենց վարչութիւնը հետեւեալ կերպով, Յովսէփ Յակոբեան՝ առեւնապետ, Պետրոս Մուսուլեալն՝ փոխ-առեւնապետ, Սահակ Տուտաբեան՝ առեւնադպիր, Թաղէոս Արզարեան՝ փոխ-առեւնադպիր, եւ Թովմաս Բալուցեան՝ զանձապաշ:

1913-ին ժառնաճիւղը կունենայ 42 անդամ եւ հետեւեալ վարչական կազմը, Յովսէփ Յակոբեան՝ առեւնապետ, Պ. Մուսուլեան՝ փոխ-առեւնապետ, Սահակ Տուտաբեան՝ առեւնադպիր Թաղէոս Արզարեան՝ փոխ-առեւնադպիր, Թովմաս Բալուցեան զանձապաշ. այս վարչութիւնը նոյնն է 1912-ի վարչութեան հետ: Յաջորդ տարիներու մէջ 1914-ին եւ 1915-ին ժառնաճիւղը մեծ զործունէութիւն չէ ունեցած, եւ 1916-ին կ'ունենայ 70 անդամ եւ նոր կենսունակութիւն, վարչութեան Առեւնապետն է Արսէն Տէրան, Բ. Առեւնապետ Խ. Յարութիւնեան, Առեւնադպիր Ս. Թիւթէլեան, Բ. Առեւնադպիր Մ. Տ. Յակոբեան, զանձապաշ Յ. Պօյաճեան, Յ. Կիւլխատեան եւ Ս. Կարապետեան խորհրդական: 1917-ին Արսէն Տէրան Առեւնապետ, Յ. Յակոբեան փոխ Առեւնապետ, Ս. Թիւթէլեան Առեւնադպիր, Մ. Տ. Յակոբեան փոխ Առեւնադպիր, Յ. Պօյաճեան զանձապաշ, Յովակիմ Ճիգճէեան եւ Սարգիս Սրապեան խորհրդական: Անդամներուն թիւը 82 է:

1918-ին անդամներու թիւը 86 է եւ վարչութեան կազմը հետեւեալը, Յովսէփ Յակոբեան Առեւնապետ, Կրպ. Չանգալեալ փոխ Առեւնապետ, Մ. Յակոբեան Առեւնադպիր, Պատ. Ե. Նոփեան փոխ Առեւնադպիր, Պ. Մուսուլեան զանձապաշ, Թ. Թէճիբեան հաւաքիչ, եւ Ս. Սրապեան խորհրդական: 1919-ին անդամներուն թիւը կը բարձրանայ 162-ի, եւ վարչութեան Առեւնապետն է Նազարէթ Զրէնկիւլեան, փոխ Առեւնապետ Թ. Արզարեան, Առեւնադպիր Ս. Թիւթէլեան, փոխ Առեւնադպիր Պ. Մուսուլեան, զանձապաշ Մ. Յովսէփեան, Լուստեր Այվադեան եւ Արշակ Երէցեան խորհրդական: 1920-ին անդամներուն

թիւր 108 և վարչութեան Ատենապետն է Պ. Պաղտատարեան, Ատենադպիրն է Յ. Տէր Յակոբեան, դանձապահ Յր. Դաւիթեան և խորհրդականներ Ա. Պօղոսեան և Պ. Մուսուլեան: 1921-ին վարչութիւնը նոյնը կը մնայ և անդամներուն թիւը 184-ի կը բարձրանայ, իսկ 1922-ին վարչութեան Ատենապետն է Մ. Սրապեան, Ատենադպիր Մ. Թիւթէլեան, դանձապահ՝ Ա. Մուսեիսեան, Յ. Կիւլիսեան և Յր. Դաւիթեան խորհրդական: Այս տարի անդամներուն թիւը 194 է, և զերջին տարիներուն հետ բաղդատելով մասնաճիւղը ներկայիս կենսունակ զիճակի մէջ է:

Բ Ա Ր Է Ի Ը Ր

Բարլիբը քաղաքը Թրէզնոյէն 20 մղոն հարաւային արեւելք կը գտնուի և հիմնուած է Մր. Բարլիբը անուն Ամերիկացիի մը միջնոցաւ մօտաւորապէս 30 տարի առաջ. այս ատենները յիշեալը մաս մը հող գնած և այդ տեղ բնակչութիւն հաստատած

Աշխարհի մեծագոյն Թուզի ծառը Բարլիբրի մէջ

է, և իրմէ ետք ուրիշ բնասնիքներ ևս հաստատուելով հոն,

Հ. Բ. Ը. Միտքերն ԲԱՄԻՆԸՎԻ շարքերն համակարգը

քաղաքը կոչուած է հիմնադրի անունով Բարլիքը: Մը. Բարլիքը այս առթիւ թուղի ծառ մը անկած է իր հողին վրայ որ հիմա աշխարհիս ամենամեծ թղենին կը նկատուի, որուն տակը 300—400 հողի շատ դիւրութեամբ կրնան նստիլ: Այս ծառին քով կառուցուած փուն մը կտր, որուն մէկ մասը մէկ անգամ եմնացածը երկրորդ անգամ ամբողջութեամբ ուրիշ տեղ փոխադրել հարկ եղաւ, այս հսկայ ծառին մեծաքայլ անուժն ու ծաւալումը շարզիւկու համար:

Իսկ Բարլիքի հայ գաղութը հաստատուած է մօտաւորապէս 1900—1902-ին միջեւ: Այս ժամանակուան մէջ Բարլիքը գաղթող հայերուն մէջ կը գտնուին հետեւեալ արձինք. Տիգրան Յակոբեան, Վէր. Յր. Զիւլեան, Յր. Պետրիկեան, Յակոբոս Արսւնեան, Մինաս Արութեան, Խաչաճան Արութեան, Թ. Դանիէլեան, Պօղոս Մովսէսեան, Պօղոս Ահարոնեան և այլն: Բարլիքի հողը Սան Ոգին հովիտի ամենաբերրի հողերէն կը նկատուի, և հետեւաբար հեղձեալ երկրին այլ և այլ տեղերէն բաղդախորներ կուգան կը հաստատուին հոն, և որով այժմ քաղաքին բնակչութեան թիւը 1500 հողի և շրջականերով միասին 4000-ի հասած է:

Հայ բնակչութեան թիւը 400 է եւ շրջականերով միասին 500-ի կը հասնի: Բայց հայերը բնդհանրապէս քաղաքին շուրջը աշիւներու մէջ կը բնակին, քաղաքին մէջ հողի 2—3 տուն հայ կայ, 1—2 ալ հայ խանութպան, կոշիակար, նպարտփաճառ և այլն:

Բարլիքի հայեր մեծ մասամբ Եօզղատի շրջականերէն եկած են, Խարբերդցի և Մարզուանցի և այլն տեղերէ բնաւնիքներ ալ կան: Ասիկէ առաջ հոս Ազգ. զպրոց կտր շ. Բ. Ը. Միութեան ջանքերուն շնորհիւ, բայց ներկայիս հայ գաղութը զրկուած է անկէ: Իրրեւ հայկական կաթմակերպութիւններ շ. Բ. Ը. Միութենէն գտա հոս կան Մարզուանի Հայ Բարեախրաց բնկ. Հայ Բող. եկեղեցի, Ռամկափար Ազատական և Դաշնակցական տկումբներ: Հայ Լուսաւորչական Ժողովուրդը դուրի է եկեղեցիէ:

Հայ Բող. եկեղեցին Զիթենեաց անունը կը կրէ և սեփականութիւնն է Ժողովուրդին, 6 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէ իրրեւ հովի Վեր. Յարութիւն Դաւթադեան: Այս եկեղեցին ու-

նի իր մէջը մանկանց կիր · վարժարան, ջանից բնկ · երիտասարդաց յատուկ, որ որբ մը կը պաշտպանեն, և ժողովուրդին բարոյական զարգացման աշխատող կանանց օժանդակ կազմակերպութիւն մը, որուն հովանաւորութեան ներքե կը խնամուին մի քանի որբեր: Այս որբախնամ կանանց օժանդակ կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1921-ին, 20-ի շաբաթ անդամուհիներով, որոնք պաշտպանելով, ճաշկերպութիւնով ու այլ և այլ ձևապարծներ աճուրդի դնելով դրամ կը հաշիւաշիւեն, ի նպատակ որբերու: Այս կազմակերպութիւնը ունի էրիկ մարդոցմէ բաղկացեալ պատուոյ անդամներ ևս, որոնք ալ կ'աշխատին զօրավիշ հանդիսանալ անոր, իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ: Առաջին նախագահը եղած է այս բնկերութեան Տիկ · Արսէն Տիրան, և առաջին քարտուղարը Տիկին Փօլ Վարդանեան, և առաջին գանձապետը Տիկ · Մարտոյ Գաւթեան: Այս որբախնամ տիկիները շատ համերաշխ և տաք վերաբերում ունին իրարու հանդէպ, և մեծապէս դնահասակի է Բարլիբրի եկեղեցւոյ հովիւ Վեր · Յ · Գառթապեանի և իր տիկնոջ զօրծակցութիւնը այս կազմակերպութեան հետ:

Բարլիբրի Զ · Բ · Ը · Միութիւնը հիմնուած է 1917 Յունի · 1-ին: 1916-ի վերջին ամիսներուն մէջ Պրն · Արսէն Տիրան և Պրն · Պօղոս Վարդանեան կը խորհին մասնաճիւղ մը հիմնել Բարլիբրի մէջ և ուստի այդ ուղղութեամբ կ'աշխատին Բարեգործականի շուրջ համակիրներու շրջանակ մը ստեղծել հայ գաղութին մէջ: Երբ համակիրներուն բազմանալը կը դիտեն 1917-ի Յունի · ին սկիզբը անմիջապէս Բարլիբրի Ամերիկեան վարժարանին սրահը ժողով մը գումարելով անդամներու տնուններ կ'արձանադրեն և 24 հիմնադիր անդամներով մասնաճիւղը կը հիմնեն մեծ խանդավառութեամբ: Այս ժողովին մէջ կ'ընտրեն նաև 5 անդամէ · բաղկացեալ վարչութիւն մը որ իս դիւանը կը կազմէ հետեւեալ կերպով · Պօղոս Վարդանեան Առանապետ, Միհրան Այվադեան Առնապետ, Կրպ · Քէշիշեան գանձապետ, Մինաս Արութեան և Ահարոն Այվադեան խորհրդական: Տարւան բնթացքին Կրպ · Քէշիշեան հրամարած բլլալուն անոր տեղ գանձապետ կ'ընտրուի Գր · Մուսիսեան:

Երբ վարչութիւնը կը կազմէ իր դիւանը կը տեղեկադրէ մասնաճիւղին հիմնադիրութիւնը կեդրոն, և կեդրոնը մասնաճիւղը վաւերացնելով յարաբերութեան կը մտնէ անոր հետ ան-

միջնադէս: 1918-ին մէջ կը շարունակէ նաեւ այս վարչութիւնը
 և մասնաճիւղի անդամներուն թիւը կը բարձրանայ 57-ի: 1919-ին Ատենապետ կ'ընտրուի Սամուէլ Աթալբեան, Ատենա-
 դպիր Մ. Այվազեան, զանձապահ Յակ. Արսլանեան, Թորոս
 Խնկեան և Միհրան Երէցեան խորհրդական. անդամներուն թիւ-
 ւը կը հասնի 125-ի: 1920-ին մէջ 75-ի կ'իջնայ անդամներուն
 թիւը կարգ մը բնականիքներու ուրիշ տեղ դադրած ըլլալուն
 համար, և վարչութեան դիւանը կը կազմուի ստպէս. Թ. Խնկ-
 եան Ատենապետ, Ս. Աթալբեան Ատենադպիր, Յ. Արսլանեան
 զանձապահ, Ա. Այվազեան և Մ. Երէցեան խորհրդական:
 1921-ին Պօղոս Վարդանեան Ատենապետ, Գր. Չաղբրեան Ատե-
 նադպիր, Յակ. Արսլանեան զանձապահ, Մ. Արութեան և Ա.
 Այվազեան խորհրդական: Անդամներուն թիւը 60:

1922-ին Ս. Աթալբեան Ատենապետ, Պ. Վարդանեան Ատե-
 նադպիր, Մ. Արութեան զանձապահ, Ա. Այվազեան փոխ Ատե-
 նապետ և Գր. Չաղբրեան փոխ Ատենադպիր: Բարլիբրի մաս-
 նաճիւղի այս տարուան անդամներուն թիւը 90-ի հասած է: Այս
 մասնաճիւղը գրադարան մը ունի, որով աշխատած է ժողո-
 ւորդին մէջ տարածել հայերէն լեզուով ընթերցասիրութիւնը,
 իր գասախօսական ժողովներով լուստարած է նաեւ դպրութիւն
 միտքը և անցեալի մէջ իր բացած հայկական դպրոցով ալ զարկ
 տուած է տոհմային գասախօսակցութեան:

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— Այս աշխարհի մէջ քարեզործութիւններ մոխիրներու
մէջ պահուած ածուխներ են, շինելու համար վազուան կրակը :
ՕՎԸՐՊԻ

— Մի ծանօթանա՛մ քարի՛ք գործելէ : Ս . ԳԻՐԳ

Ո Ր Բ Ե Ր Ո Ւ Հ Ա Մ Ա Ր

Յիշէ՛ր լէ՛ հո՛ն — մեր երկրին —
Որքեր կան որ կը տանջուի՛ն,
Ենթակայ են բիրտ մահուա՛ն,
Թէ՛ հայք օգնել չի փութան :

Որքերն ու խեղճ այրիներ,
Անգին զանձն են ազգին մեր,
Թէ՛ որ անոնց չենք օգներ,
Կը կործանի ազգը մեր :

Եսի ատենն է անցեր,
Կը մեռնի՛ տե՛ս Ազգը մեր,
Թէ՛ ցոյց չի տանք միմիանց սէր,
Եւ չազատենք մեր որքեր :

— Հ . Բ . Ը . ՄԻՈՒԹԵԱՆ անդամական և հրապարակային
քույր ժողովներուն ներկայ եղիր, և տարեվարներդ վնարէ
նիւղ ատենին կանոնադրապէս և կատարեալ նշղապահու-
րեամբ :

ՍԷՆԿԸՐԻ, ՍԷԼՄԱՅԻ ԵՒ ՔԻՆԿԶՊԸՐԿԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՆ
ԵՒ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐԸ

Ս Է Ն Կ Ը Ր

Սենկըր, ժողովուրդով 3000 հոգի բնակչութիւն ունեցող փոքրիկ քաղաք մըն է, Ֆրէզնոյէն 15 մղոն զէջ արեւելք: Քաղաքին հայ բնակչութեան թիւը իր շրջականերով 250 հոգի կը հաշուի, որոնք մեծ մասամբ Տիգրանակերտցի են, կան անոնց մէջ նաեւ Մուշէն, Խորթերզէն, Վանէն և Կիւրինէն զաղթած բնաւանիւրներ: Հայ ժողովուրդը անտեսապէս բարեկեցիկ է, և մեծ մասամբ աշխատանքով աշխատանքներու մէջ կը բնակին: Քաղաքին մէջ կայ միայն երեք հայ գերձակ, 1 կաշկահար, 1 սափրիչ և 2 հայ նպարտաճառի խանութ:

Հայ ժողովուրդը զօրիկ է եկեղեցական կազմակերպութենէ և Ազգ. դպրոցէ, ժողովուրդի մէջ կան Վանեցիներու, Տարանցիներու, Մշեցիներու յատուկ ընկերութիւններու պատկանողներ, բայց քաղաքին մէջ կը պակսին զօրաւոր կազմակերպութիւններ կամ մասնաճիւղեր անոնց վերաբերեալ: Հայ դպրութիւն մէջ կայ իբրեւ զօրաւոր կազմակերպութիւն Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղ մը, որ ունի 172 անդամներ, կայ նաեւ Ռամկեւանական կուսակցութեան տկուճը մը 28 անդամներով, և Դաշնակցական ջրիւղ մի քանի անդամներով:

Սենկըրի Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղը հիմնուած է 1918 Մարտ 10-ին, Կիրակի օրը, 30-ի ժող հիմնադիր անդամներով: 1918 Մարտ 10-ին Պրն. Յր. Սարկիսապեան, Ֆրէզնոյէն իր հետ անելով Տօքթ. Արք. Շահպաղեան, և Տիարք Մ. Խոյիկեան, Մ. Տէր Յովհաննէսեան և Վ. Յ. Բարսեղեան, կ'երթան Սենկըր ու կը կազմեն մասնաճիւղը հան, օգտաշատ ժողով մը ևս ունենալով: Յետոյ ստաջին տարուան համար վարչութիւն մը կ'ընտրուի որ կը կազմէ իր զիւանձն աշակէս. Արամ Զախեան Ասենապեա, Խ. Ս. Ռոսիկեան Ասենապեա, Կրպ.

Գրիգորեան զանձապետ, Վ. Յովսէփեան փոխ Ատենապետ, Գ. Դարբինեան փոխ Ատենապետ, Ե. Զախլեան և Մ. Զախլեան խորհրդական :

1919-ին վարչութեան Ատենապետ կ'ընտրուի Տ. Թէոդորոս Քհնյ. Իսահակեան, Բ. Ատենապետ Կրդ. Գրիգորեան, Ատենապետ Տիգրան Ռազուպեան, Բ. Ատենապետ Մ. Զուլճեան, և զանձապաշ Վարդան Յովսէփեան : Անդամներուն թիւը 30-էն մէկէն բարձրացած է այս տարուան ընթացքին 92-ի : Եւ 1920-ին վարչութիւնը առած է հետեւեալ ձեւը. Վ. Յովսէփեան Ատենապետ, Մ. Մալխասեան Ատենապետ, Մ. Զուլճեան զանձապաշ, Ա. Քիւրքճեան, Տ. Թէոդորոս Քհնյ. և Յակոբ Բրուտեան խորհրդական : Անդամներուն թիւը ելած է 134ի : 1921-ին Տ. Բազուպեան Ատենապետ, Ա. Զախլեան փոխ Ատենապետ, Մ. Մալխասեան Ատենապետ, Վաղարշակ Գալուստեան փոխ Ատենապետ, Մ. Յովսէփեան զանձապաշ, Ե. Բրուտեան և Ա. Ռոստիկեան խորհրդական, անդամներուն թիւը 158 : 1922-ին անդամներուն թիւը աւելի բարձրանալով հասած է 172-ի, ներկայ վարչութեան դիւանն է հետեւեալը. Տ. Բազուպեան Ատենապետ, Ա. Զախլեան փոխ Ատենապետ, Վ. Գալուստեան Ատենապետ, Ղ. Շահպաղեան փոխ Ատենապետ, Ե. Ճէրաշեան և Տ. Պատմաճեան խորհրդական :

Մէնկերի մասնաճիւղը միշտ յաջող եղած է իր գործունէութեան մէջ, 1920-ին իր կարգին լաւագոյն գործ արտադրած ըլլալուն Քայիֆ. բոլոր մասնաճիւղերուն մէջ, համաժողովի գրեւորապէս արժանացած է շահելով առաջին մրցանակը :

Ս Է Լ Մ Ա

Սէլմա, քաղաքը կը գտնուի Ֆրէզնոյէն 15 մղոն դէպի հարաւային արեւելք, Ֆաուլթի և Քինկղայրրի մէջտեղ, մօտաւորապէս 5000 բնակչութեամբ : Այս տեղ կան Զնդուչի, Տիգրանակերտցի և մեծ մասամբ Խարբերդի զաւառն զաւթած հայեր, որոնց մօտաւոր թիւը կը հասնի 250-ի և չրջականերով

Լ. Բ. Չ. Միսրիսի Ե. Բ. Միսրիսի Ե. Բ. Միսրիսի Ե. Բ. Միսրիսի Ե. Բ. Միսրիսի
 Ե. Բ. Միսրիսի Ե. Բ. Միսրիսի Ե. Բ. Միսրիսի Ե. Բ. Միսրիսի Ե. Բ. Միսրիսի

300-ի: Հայ ժողովուրդը քաղաքէն դուրս աչքիներու մէջ կը բնակի, քաղաքին մէջ կայ միայն մէկ հայ գերձակ, Վ հայ նրդարաժաճառ, և մէկ հայ կռչկակար:

Այլմաս հաստատուող տաճին հայ գաղթականները եղած են Սըրբմեան, Թորոսեան, Անէմեան բնաւանիքներ, և ապա տարուէ տարի հաստատուած են Զարարեան, Տաղաղեան, Թով մասեան և այլն հայ բնաւանիքներ: Այլմայի հայ գաղութը չունի ոչ եկեղեցի և ոչ ալ Ազգ. դպրոց: Ժողովուրդին մէջ Հայը Գէօսէեան անունով հայ կաթողիկէ վարդապետ մը կայ միայն, որ այլ և այլ ազգերէ բաղկացեալ կաթողիկէ ժողովուրդներու համար կրօնական պաշտամունք կը կատարէ Անզգ. լեղուով և որեւէ կապ չունի հայ գաղութի հետ:

Այլմայի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան զատ կան հետեւեալ կազմակերպութիւնները հայ ժողովուրդին մէջ. Թամկաժար Աղաւակեան կուսակցութիւն, Դաշնակցական կազմակերպութիւն, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւն, հայ կանանց բարեօրբական օժանդակ միութիւն որ որբեր խնամելու դործով կ'ըրպրի: Այս Միութիւնը Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ 3 որբեր կը խնամէ, որոնց տարեկան ծախքը կը զրկէ կանոնաւորապէս: Դրամը կը գոյանայ բնկերու հինբու տարեվճարներէ, բացառիկ նուիրատուութիւններէ, տարեկան պաղարի և հանդէսներու միջոցաւ:

Այս Հայ կանանց Բարեօրբական Օժանդակ Միութիւնը որբախնամ դործէն դուրս մասնակցած է նաեւ Զօր. Անդրանիկի փրկութեան հանդանակութեան և Ռ. Հերեանի միջոցաւ ձեռնարկուած ի նպատա որբերու հանդանակութեան, ինչպէս նաեւ օգտակար ու գնահատելի դործունէութիւն ցոյց տուած է Հ. Բ. Ը. Միութեան 1922-ի համադադութային պաղարին առթիւ ի Ֆրէդնօ:

Այլմայի Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հիմնուած է 1916 Օգոստ. 13-ին: Այս թուականին Սըրբեաններու ազարակին վրայ տեղի կ'ունենայ, Այլմայի մէջ մասնաճիւղ մը հիմնելու մտադրութեամբ, խորհրդակցական ժողով մը, տեղւոյն հայ ազգայիններէ բաղկացեալ, որոնք Հ. Բ. Ը. Միութեան չորս գաղափարի փոխանակութիւններ բնկէ վերջ, կ'որոշեն հիմնել մասնաճիւղ մը, 27 հիմնադիր անդամներու ներկայութեամբ: Այս

Հիմնադիր անդամները 3 անձ է բաղկացելով կ'ընտրեն առժամ-
եայ վարչութիւն մը, Մանուկ Աճէմեան Առեկտակ, Արսէն
Տապաղեան Առեկտակիր և Ասլան Սրբմեան գանձապահ :

1917-ին անդամներուն թիւը կը բարձրանայ 65-ի, և վար-
չութիւնը կ'ունենայ հետեւեալ դիւանը. Պետրոս Թովմասեան
(Թամարն) Առեկտակ, Ա. Տապաղեան Առեկտակիր, Յր-
Բիւրբնեան գանձապահ, Արշաիր Զաքարեան և Մ. Աճէմեան
խորհրդակից : 1918-ին Պ. Թովմասեան Առեկտակ, Արփիար
Քարաշատեան Առեկտակիր, Ասլան Սրբմեան խորհրդակից :
Անդամներուն թիւը 77-ի կը հասնի : 1919-ին Պ. Թովմասեան
Առեկտակ, Կ. Մայիսեան Առեկտակիր, Ա. Զաքարեան գան-
ձապահ, Ա. Սրբմեան և Ն. Ճանեան խորհրդակից, անդամնե-
րուն թիւը 79 : 1920-ին Հմայեակ Խաղտեան Առեկտակ, Կրդ-
Տէր Արխատակեան Առեկտակիր, Յակոբ Մովսէսեան գանձա-
պահ, Ասատուր Գառգարեան և Կ. Սրբմեան խորհրդակից, ան-
դամներուն թիւը 85 : 1921-ի մէջ նոյն վարչութիւնը կը շա-
րունակէ, անդամներուն թիւը 63-ի կ'իջնայ : 1922-ին անդամ-
ներուն թիւը 73ի բարձրացած է և վարչ-ը ունեցաւ հետեւեալ
դիւանը. Պ. Թովմասեան Առեկտակ, Ա. Տապաղեան Առեկտա-
կիր, Յ. Թերթառեան գանձապահ, Ա. Զաքարեան և Կ. Մայ-
իսեան խորհրդատու :

Աւլմայի մասնաճիւղը 1917-ին, Դեկտ. 16, հանգանակած
է ի նպաստ Հայ Ազգ. Միութեան \$1100.00, 1919 Դեկ.ին հան-
գանակած է \$3792.50, որուն 428.50 աւարքը քրէս իթ եղած է
Ֆրէզնոյի վրայ Անցեալ տարի Ազգիյ ամսոյն սկիզբը, Ֆրէզնոյի
մէջ տեղի ունեցած Քայիթի. շրջանակի Հ. Բ. Ը. Միութեան հա-
մագաղութային պաշարին առթիւ Աւլմայի մասնաճիւղը շահե-
ցաւ մրցանակը, իր ցոյց տուած հասնողուն աշխատութեան փա-
խարէն :

Ք Ի Ն Կ Ջ Պ Ը Բ Կ

Քինկզպրեկ, փոքրիկ քաղաք մըն է, հազիւ 1500 հոգի բնակչութեամբ, Սէլմայէն 5 մղոն դէպի հարաւային արեւելք: Հայ բնակչութիւնը 200 հոգիի մօտ է, որոնք-կը-բնակին քաղաքէն դուրս ալիքներու մէջ: Ժողովուրդը հազիւ իր հացը կը ճարէ և աչքի դարձող հարուստներ կը պակսին հոս: Քինկզպրեկի հայերն են բնդհանրապէս Վանեցի, Քարբեղցի, Պիթլիսցի և Եսզդասցի: Հայ զապութը բարոյապէս բարձր և օտարներու զնահատութեան արժանի մակարդակի վրայ զբաղուած է հոս միշտ:

Հայաստանեայց եկեղեցին որեւէ կազմակերպութիւն չունի այս քաղաքին մէջ, բայց կայ Հայ Բող. եկեղեցի, «Հայ Մարտիրոսաց Երիցական եկեղեցի» անունով, հիմնուած 1916-ին, Վեր. Ե. Ս. Ռշտունիի միջոցաւ: Յիշեալը այդ թուականէն սկսեալ մինչև այժմ կը շարունակէ իր պաշտօնը մեծ ձեռնհասութեամբ և յաջողութեամբ: Եկեղեցին ունի 26 անդամ, եկեղեցի կը յաճախեն միջին հաշուով 50—60 անձինք: Եկեղեցին իր հովանաւորութեան ներքեւ ունի կանանց օժանդակ բնկ., զեռաստիներու ֆանից բնկ. և Հայ մանկանց համար ալ կիրականորէայ զոյրոց: Բարեկարծականէն դատ ժողովուրդին մէջ կայ Դաշնակցութեան մասնաճիւղ մը:

Հայկ. Բարեկարծական Ընդհ. Միութիւնը հիմնուած է հոս 1918, Յուլիս 7-ին, Կիրակի օրը: Քինկզպրեկի հայ զապութին մէջ «Հայ Մարտիրոսաց Երիցական եկեղեցի»ի հիմնարկութեանէն յման երկու տարի վերջը, 1918-ի չրջանի Քալիֆ. Շրջն. Եանձնաժողովը իր Ազգ. 28-ի նիստին մէջ կ'որոշէ հիմնել Քինկզպրեկի մէջ մասնաճիւղ մը, և ապա Յունիս 21-ի նիստին մէջ այս մասնաճիւղի հիմնարկութեան խնդիրը կը յանձնուի Տիար Մարգար Տէր Եովհաննէսեանին, որ անձնապէս տեսակցելով Պրն. Մարգար Թորոսեանի հետ, առնէ հոն մասնաճիւղի մը կազմութեան նախնական քայլերը: Այս նախնական քայլերը

Անճախ չարդին զբոյն Յ. Ա. Կոմիտեան, Մ. Մարտիկան, Յ. Մարտիկան, Գ. Մարտիկան, Գ. Մարտիկան

տանուկէ վերջ Եւսիս 7, Կիր. օրը Տիար Մ. Տէր Եովհաննէս-
եան և Տօթթ. Ս. Մ. Լոնկ, Զերէզնոյէն իրենց հետ միասին կը
տանին Փրօթ. Մ. Միմասեան, և հոն Հայ Մարտիրոսաց եկե-
ղեցւոյ մէջ հանդէս ժողովով ժը կը հիմնեն մասնաճիւղը 51 տն-
դամներով և կը վերադառնան յաջողութեամբ ի Զերէզնոյ :

Հ. Բ. Ը. Միսիսեան Քինկղզրէի մասնաճիւղը եկեղեցիով
սկսած է և եկեղեցին եղած է միշտ անոր ժողովարար, և և-
կեղեցւոյ ամպիոնը անոր ծանուցափայրք : Վեր. Ռչաունի իր-
բեւ հովիւ միշտ հետամուտ եղած է տեանելոս-թէ տարբերը,
խոստումները, ճիշդ տակնին կը վճարուին և կը զրկուին
պատկանած փայրերը : Եանափ վարչական ժողովներուն ներ-
կայ եղած և օգտակար թելադրութիւններ բրած է Հ. Բ. Ը.
Միսիսեան ծառայման զօրծին համար : Քինկղզրէի մէջ Հ. Բ.
Ը. Միսիսեան յաջողութեան զապանիքը այս Մարտիրոսաց ե-
կեղեցւոյ ներկայութիւնը եղած է, արդէն ճեծաւ մասամբ Մի-
սիսեան անդամները այս եկեղեցիին ալ անդամները են միան-
դամայն :

Երբ մասնաճիւղը հիմնուեցաւ առաջին տարուան վարչու-
թիւնը կազմեց իր զիւանը այսպէս. Դաւիթ Սէֆէրեան Ատենա-
պետ, Սրբիբառն (Գուրգէն) Հոսեան Ատենապետ, Տրդատ
Վարդապետեան զանձապաշ, Մուրատեան և Ե. Ասլանեան խոր
հրդական : 1919-ին անդամներուն թիւը կը բարձրանայ 55-ի
և վարչութեան թիւը կը մնայ նոյնը : 1920-ին նոյն վարչու-
թիւնը դարձեալ կը շարունակէ իր պաշտօնը և անդամներուն
թիւն ալ կը մնայ առանց փոխուելու, յետոյ 1921-ին կրկին Դա-
ւիթ Սէֆէրեան Ատենապետ, Եր. Ասլանեան Ատենապետ,
Տրդատ Վարդապետեան զանձապաշ, Եովհաննէս Աւետիսեան
և Մուրատ Մուրատեան խորհրդական : Անդամներուն թիւը
71 : 1922-ին անդամներուն թիւը և վարչութեան կազմը նոյնն
է միայն զանձապետ Տրդատ Վարդապետեան ճեռած ըլլալուն
անոր տեղ վարչութեան մէջ տնտեսած է Վեր. Ե. Ք. Ռչաունի,
և զանձապետին բոլոր զօրծերը վարած է Տիար Եր. Ասլանեան :

Քինկղզրէի մասնաճիւղը առէն տարի կունենայ յուրջ
զօրծունէութիւն ժը իր կարողութեան սահմանին մէջ, 1921-ին
Քալիֆ. շրջանակի մասնաճիւղերուն մէջ առնելէ կատարեալ
զօրծը ինք բրած ըլլալով ստացաւ տարեկան ժրջանակը :

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— Առատաձեռնութիւնը կը կայանայ դատողութեամբ տալու մէջ : ԿԻԿԵՐՈՆ

— Բարեգործութիւնը գեղեցկութիւն մըն է իր լաւագոյն վիճակին մէջ : ՄԱՐԼՕ

ՈՐԲՈՒԿԻՆ ԴԻՄՈՒՄԸ

*Կեանքերնիս՝ ծով ալեկոծ,
Ու սրտերնիս՝ խորունկ խոց,
Մենք, հայ որբեր անպաշտպան,
Կարօտ ենք ձեր օգնութեան,*

*Հայկ'ր տարաբնակ
Յիշեցէք մեզ, մի՛ մոռնաք :*

— Ընտանեկան նուիրական յարկին տակ զաւակներուդ կրթութիւն տալու ատեն, մի՛ մոռնար անոնց պատմել Հ. Բ. Ը. Միութեան ազգօգուտ ծառայութեանց շուրջ :

ԵՊԵՄԻ, ՏԱՅՆՈՒՊԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒԼԱՐԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ
ԵՒ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂՆԵՐԸ

Ե Պ Ե Մ

Եղեմ Հայարնակ գիւղը Հաղիւ 20 տարւան պատմութիւն ունի, որուն հիմնադիրները կը նկատուին Մոխսէն Ճէնանեան, Նազարէթ Սպէնչեան, և Մալաթիացի Գարրիէլ Պաղասեան, որ 1901-ին առաջին անգամ 40 արտաւար Հոգ կը դնէ Եղեմի մէջ, և իրմէ 6 ամիս վերջը Եօզդատցի Զենոր Ճօզէֆեան կը Հաստատուի: 1902-ին Մկրտիչ Թախմանեան Պաթոնէն կուգայ Եղեմ, ապա Յովհաննէս Թալեան, Նարին Արամեան և Պատ. Ճէնանեան և տարի մը վերջը Արարանեան եղբարք Յակոբ և Գրիգոր կուգան կը Հաստատուին Հոն:

1912-ին Եղեմ ունէր Հաղիւ 300 Հոգի բնակչութիւն, այժմ այս թիւը կրկնապատկուած է, և շրջականերով միասին Հայկերուն թիւը 800-ի կը Հասնի: Եղեմ Ֆրէզնոյէն 42 մղոն Հարաւային արևելեան կողմը կ'իյնայ, Ֆրէզնոյէն Լօս Անճէլլօս դաշոյ կրկնապատկին վրայ: Եղեմի բնակիչները մեծ մասամբ Կիլիկիացիներ են, Ատանայէն, Մարաշէն, Զէյթունէն և այլն տեղերէ դադթած, կան նաև Ռարբերդցի, Չամազցի և ուրիշ տեղացի Հայ բնաւորներ: Եղեմի մէջ կայ փոքրիկ շուկայ մը, նամակատուն, կառավարական դպրոց, դրաղարան: Տարի մը առաջ շինուեցաւ նաև ինքնաշարժի զեղեցիկ պողոտայ մը (հայ ուէյ) որ աւելցուց եղեմին փառքը:

Եղեմ ունի երկու եկեղեցի, (1) Հայաստանեայց Առաքելական և (2) Հայ Բողոք. Երիցական եկեղեցի: Առաջինը 11 տարի առաջ շինուած և օծուած է 1911-ին, Ս. Աստուածածնայ եկեղեցի անունով: Այս եկեղեցին թէև մինչև հիմա զուրկ էր մնայուն եկեղեցական պաշտօնեայէ մը, եկեղեցին կը բացուէր Կիր. օրեր դպրոներու կողմէն կառարուած պարզ Ժամերգութեանց Համար, Մնունդի, Չաակի և ուրիշ կարեւոր տօներու առթիւ: Հոգարարձութիւնը դուրսէն կը ճարէր եկեղեցական մը, բայց եկեղեցւոյ Հոգարարձութիւնը վերջերս Եղիպտոսէն

քահանայ մը բերել տալով ունեցաւ իր առանձին և մնայուն քահանան յանձին Արժ. Տէր Վահան Հայր Կրօնապետին: Իսկ միւս Հայ Բողոքական եկեղեցւոյ մէջ ալ թմ կը պաշտօնաւորէ Վեր. Յ. Գնաճեան, Զրէգնոյի Հայ երիցական եկեղեցւոյ նախկին հովիւը:

Եկեղեցական կազմակերպութիւններէ զուրս ալ թմ Եղեմի մէջ կան Հետեւեալ կազմակերպութիւններ: Հ. Բ. Ը. Միութիւն, Հայկական Դպրոց, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Եկեղեցատէր Տիկնանց Միութիւն, Դերասանական խումբ, Վանատականական սենեակ, Մարմնամարզական քիւլօ, Ռամկափար Ազատական Կուսակցութիւն, Դաշնակցութիւն մի քանի անդամներով, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ Կիրականօրեայ վարժարան և Գրադարանի Միութիւն, որ ունի եկեղեցւոյ կից սենեակի մէջ Հայկական գիրքեր պարունակող դրաղարան մը, Հայ Բողոք. եկեղեցւոյ մէջ Կանանց Բարեօրրական ընկ. — Երեսուսարդաց ֆանից ընկ. և մանկանց կիրականօրեայ վարժարան: Ժողովուրդը մեծ մասամբ աշակերտութեամբ կ'ըրադի, և Հետեւաբար Եղեմ շրջապատում է աշակերտով ամէն կողմէն: Եղեմի Հայութիւնը միշտ սիրով մասնակցած է ազգային, քաղաքական, բարեօրրական բոլոր մեծանարկներուն և հանդանակութեանց, և առատօրէն ալ տուած է ամէն տանն իրմէ տկրնկալուած բաժինը:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Եղեմի մէջ հիմնուած է Յուլիս 17, 1911-ին: Այս թուականէն առաջ Զրէգնոյի մասնաճիւղի հիմնադրութենէն անմիջապէս յետոյ Հ. Բ. Ը. Միութեան բարեկամներէն ոմանք Միութեան նպատակը բրտականտա ընելու համար Զրէգնոյէն մասնաւորաբար Վալսէլիս և Եղեմ երթալով կ'աշխատին, և որոնց աշխատութեան իրրե արդիւնքը, արդէն պէտք եղած դեպքեր կը պատրաստուի Եղեմի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղի մը հիմնադրութեան համար:

Այս անձնուէր ազգայիններու մէջ յիշուելու արժանի է Տիար Վահան Քաջբերունի Սարգիսեան, որ ոչ թէ մինակ այս ուղղութեամբ ծառայած է Բարեկարծական Միութեան ծառայութիւն, այլ Զրէգնոյի մէջ թաղումներու առթիւ ինպատա Հ. Բ. Ը. Միութեան փոխան ծաղկեպատկի նուէրներ հաւաքելու դրութիւնը հաստատուցներէն ալ մին եղած է:

Բայց Մասնաճիւղի բուն Հիմնարկութիւնը տեղի ունեցած է Մուշեղ Ապրիսկապոսի մեռաք, Աղեմի Հասարակաց վարժարանի շէնքին մէջ, ուր Մուշեղ Ապրիսկապոս խառնով յերկաներուն ազգային պարտականութեանց շուրջ, շեշտած է Բարեկոործականին կարեւորութիւնը, և տեղեկութիւններ տալով Աղիպոսոսի մէջ Վսեմ. Պօղոս Փաշա Նուպարի նախադաշնութեամբ կազմուած սոյն Միութեան ազգայնա շարժումին Հանգէղ, քաջաշէրած է ժողովուրդը որ Աղեմի մէջ ևս կազմուի Բարեկոործականի յատուկ մասնաճիւղ մը: Ներկաները այս առաջարկը սիրով ընդունելով 46 անդամներ անմիջապէս կ'արձանագրուին և որով Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիմք կը դրուի Աղեմի մէջ: Տարւան վերջին ամիսներուն անդամներուն թիւը կը հասնի 62-ի:

Յուլիս 17-ի այս ժողովին մէջ խնայն քննարկութիւն կատարուելով բաց քուէով մասնաճիւղի վարչութեան անդամ կ'ընտրուին Հեռեհայները, Յակոբ Համալեան Ատենապետ, Յովհաննէս Նազարէթեան Ատենապետ, Աղեկիկ Քէնաթեան գանձապահ, Նազարէթ Սպէնշեան և Յակոբ Աբալանեան խորհրդատու: Գարեգին Տիշշէրէնեան հաշուեքննիչ: 1911 Հոկտ. 21-ի անդամական ժողովին մէջ իրրեւ Հանգէղները սարքող Յանձնախումբ կ'ընտրուին Հեռեհայ անձնաւորութիւնը, Կրոյ. Խանթեան, Յովհ. Նազարէթեան, Ճէյմս Էրկանեան, Փոյ Ճէնանեան և Հայկ Սպէնշեան:

1912-ին և 1913-ին նոյն վարչութիւնը կը շարունակէ իր պաշտօնը, իսկ 1914-ին Վեր. Յ. Միքայէլեան վարչութեան Ատենապետը կ'ըլլայ, Յովհ. Նազարէթեան Ատենապետ, Ե. Քէնաթեան գանձապահ, Վեր. Միքայէլեան Ճէնանեան և Մկրտիչ Թուխմանեան խորհրդատու: 1914-ի սոյն վարչութիւնը կը շարունակէ իր պաշտօնը յառաջիկայ տարիներու մէջ ևս և ապա 1917-ին Վեր. Յ. Միքայէլեան կ'ընտրուի կրկին Ատենապետ, Յովհ. Նազարէթեան Ատենապետ, Մ. Տէվրիշեան գանձապահ, Յակոբ Համալեան, Յ. Շահգէտեան, Ե. Քէնաթեան և Մկրտիչ Թուխմանեան խորհրդատու: 1918ին Պ. Պետեան Ատենապետ, Յովհ. Նազարէթեան Ատենապետ, Մ. Փիլիպպոսեան գանձապահ, Տօքթ. Ս. Ճէնանեան, Յ. Համալեան, Վեր. Յ. Միքայէլեան, և Պ. Սիմոնեան խորհրդական:

1919-ին Վեր. Յ. Միքայէլեան Ատենապետ, Յովհ. Նազարէթեան Ատենապետ, Մկր. Թուխմանեան գանձապահ, Վեր.

Ն. Բ. Բ. Միսրիսի, Եգիպտոսի իմպերատոր
 Սուլթանի շքերթի մեջ Մ. Փիլիպան, Սուրբ Եկեղեցու թեմական, Է. Պ. Երանյան
 Եւսեբի շքերթի մեջ Պ. Զանգուրան, Մ. Փիլիպան, Ս. Բաղդասարյան, Է. Սիմոնյան

Մ. Ճէնանեան, Նշան Եփեսեան, Պ. Պէսեան և Իսկէնաէր Իսկէնաէրեան խորհրդական: 1920-ին Վեր. Մ. Ճէնանեան Ասենապետ, Եփէ. Նազարէթեան Ասենապետ, Սամուէլ Եարութիւնեան գանձապահ, Միսաք Փիլիպպոսեան, Միհրան Թէրզեան, Ի. Իսկէնաէրեան և Պ. Պէսեան խորհրդական: 1921-ին Վեր. Մ. Ճէնանեան Ասենապետ, Մարտիրոս Փիլոսեան Ասենապետ, Ս. Եարութիւնեան գանձապահ, Միսաք Փիլիպպոսեան, Մ. Թէրզեան, Արմենակ Սիմոնեան, Ղազար Շահապեան խորհրդական: 1922-ին Ս. Եարութիւնեան Ասենապետ, Մ. Փիլոսեան Ասենապետ, Ե. Համալեան գանձապահ (մեռած բլլարուն վերջէն իրեն տեղը բնորոշեցաւ Պեմրոս Երամեան), Մ. Փիլիպպոսեան, Պ. Սիմոնեան, Ղ. Շահապեան, և Տիգրան Իսկէնաէրեան խորհրդատու:

Յովհ. Վ. ՆԱՅԱՎԵՐԵԱՆ
Հիմնադիր Անդամ Եղեմի Մասնաճիւղին

Եղեմի մասնաճիւղը, 1921 Նոյեմբեր 20-ին տօնեց իր տասնամեայի տարեգարծը, ազգ. սրահին մէջ հանդէս-հրապարակային ժողովով մը, ուր մեծապէս գնահատուեցաւ Տիար Եփէ. Նազարէթեանին 10 տարի շարունակ, իբրեւ Ասե-

նադպիր, Եղեմի Հ. Բ. Ը. Մխիթեան մատուցած ազգագրա-
մատայութիւնը :

1911-էն սկսեալ անդամներուն թիւը եղած է հետեւեալը .
1911-ին 62, 1912-ին 74, 1913-ին 70, 1914-ին 72 .
1915-ին 72, 1916-ին 103, 1917-ին 104,
1918-ին 171, 1919-ին 137, 1920-ին 120,
1921-ին 122, 1922-ին 122 :

Տ Ա Յ Ն Ո Ւ Պ Ա

Տայֆուսա, փոքրիկ քաղաք մըն է, Բիալիէն 5 մղոն դէպի
Հարաւային արեւելք, աւելի քան 3000 բնակիչներով : Հայ բը-
նակչութիւնը 100—150 անձ կը հաշուի և շրջականերով մօտա-
ւորապէս 200 հոգի : Հայեր մեծ մասամբ Խարրերդցի, Օրաու-
ցի և Չնդուցի են, և կ'ըրազին ընդհանրապէս այդեպանու-
թեամբ, քաղաքին մէջ միայն 4 հօտ հայու խանութ կայ, 1
դերձակ, 2 կոշիկահար և 1 հազուաւ մաքրող (փխնիմիլ շափ),
իրեն հայկական որոշ կազմակերպութիւն Հ. Բ. Ը. Մխիթե-
ան ունի միայն իր մասնաւոր տեղը ժողովուրդին մէջ :

Հ. Բ. Ը. Մխիթիւնը հիմնուած է հօտ 1919 Յունի. 19ին :
Այս թուականէն առաջ Տայնուպայի մէջ հայ տիկիներու յա-
տուէ Հ. Բ. Ը. Մխիթիւնը ունէր մասնաճիւղ մը որ մի քանի
տարի շարունակուելէ յետոյ կազմալուծուած բլլայուն 1919
Յունի. 19-ին, Հայկական Միւնիզին որը հիմնուեցաւ Տայնու-
պայի այս մասնաճիւղը անոր տեղ 17 անդամներու ներկայու-
թեամբ, Պրն. Գ. Եսայեանի տունը, զորմիշ Տիար Խ. Էլմաս-
եանի առաջնորդութեամբ : Այս առթիւ բնորուած է նախ 3
անգամէլ բազկացեալ աւժամեայ վարչութիւն մը, Գ. Եսայեան
Ասենապետ, Պ. Պոզոսեան Ասենադպիր, Տիկ. Աննա Պոյաճեան
դանձապահ :

Այս դիւանը Էրր յառաջ տարաւ քառ քառականի մասնաճիւ-
ղին կազմակերպական գործը, ապա Ազը. 6-ին Կիր. օր Պրն.
Թորիկեանէ տունը օրինաւոր անդամական ժողովով մը բնա-
րուեցաւ 1919-ի մնայուն վարչութիւնը, որուն յանձնուեցաւ
անմիջապէս վարել մասնաճիւղին գործերը : Այս մնայուն
վարչութեան Ասենապետն է Վսամ Ճընաւորեան, Ասենադպիր

Տիկ. Եփրաթի Պօղոսեան, զանձապահ Յակոբ Մ. Զրէնքեան, Արշակ Երէցեան և Յակոբ Բարեջանեան խորհրդական: 1920-ին Յովհ. Աղասեան Ատենապետ, Տիկ Եփրաթէ Պօղոսեան Ատենապետ, Յ. Մ. Զրէնքեան զանձապահ, Մ. Տէր Յակոբեան և Յ. Շահգէտեան խորհրդատու: 1921-ին Ճօրճ Եսայեան Ատենապետ, Վրամ Ճգնաւորեան Ատենապետ, Յր. Մաթսեան զանձապահ, Բենիամին Պօղոսեան և Յակոբ Բարեջանեան խորհրդատու:

1922-ին փարչութեան ատենապետն է Վրամ Ճգնաւորեան, փոխ Ատենապետ Յովհ. Աղասեան, Ատենապետ-Յակոբ Բարեջանեան, զանձապահ Յր. Միքայէլեան և խորհրդատու Ճօրճ Եսայեան: Տաշուօրացի մասնաճիւղը ունեցած է 1919-ին 30, 1920-ին 38, 1921-ին 30 և 1922-ին 35 անդամներ:

Թ Ո Ւ Լ Ա Ր Ա

Թուլարա, Զրէգնոյէն Լօս Անճէլըս երկարող երկաթուղիին վրայ է, 45 մղոն դէպի հարաւային արեւելք, 4—5000 բնակչւնեւոր: Հայ բնակչութեան թիւը 150-ի մօտ է, չրջականեւոր՝ 200 հոգիի կը հասնի: Ասկէ 10 տարի առաջ 70 հոգի կը հաշուէր:

Թուլարա քաղաքը հաստատուող առաջին հայն է Բաղմաշէնցի Մկրտիչ Կարապետեան, 1902 թուականին: Իսկ 1903-ին իր եղբայրները Աւագ և Իսրայէլ Կարապետեան, և յետոյ Հայրապետ և Նիկողոս Ստեփանեան կուգան ու կը հաստատուին հոն: 1904-ին Պետրոս Ասատուրեան, Մովսէս Յովնանեան, Արրահամ և Տաթևէ Խաղարեան կը տեղաւորուին: Առաջին հողատէր հայը, հայրապետ և Նիկողոս Ստեփանեան եղբայրներ կըսած են, յետոյ Տաթևի Խաղարեան, Մովսէս Յովնանեան, Արրահամ Ղաղարեան, և Պետրոս Ասատուրեան կուեննան իրենց հողերը:

Թուլարայի հայ գաղութը մեծ մասամբ Բաղմաշէնցի է, բայց, Կեսարացի և Ատանացի մի քանի բնաւորներ ալ կան անոնց մէջ: Ժողովուրդը աղէկպան է բնդհանրապէս: Քա-

Ն. Բ. Բ. Միսսիսկի թուրքական խմբակային
 խմբակային խմբակային խմբակային խմբակային խմբակային
 խմբակային խմբակային խմբակային խմբակային խմբակային

դաքին մէջ կայ միայն մէկ հայ կոշկահար, մէկ հայ դերձակ եւ մէկ հայ սափրիչ: Հայ դպրութիւնը ոչ եկեղեցի եւ ոչ ալ Ազգ. դպրոց ունի. Ռամկ. Աղաաւան եւ Դաշնակցական կուսակցական մասնաճիւղերէն դառ թողութեան մէջ կան նաեւ հետեւեալ կողմակերպութիւններ, Բաղմաշէնի Ուսումնադասարան Միութիւն, Բաղմաշէնաւոր Տիկնանց Ընկերութիւն եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւն:

Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը հիմնուած է 1911, Յուլիս 18-ին, 21 հիմնադիր անդամներով: 1911-ին Մուշեղ Եղիսեանցոյ աշխույժ թուրքացի Հայ դպրութիւն, եւ պարզեց թողութեան Հ. Բ. Ը. Միութեան ծրագիրը, դորձունելութիւնը եւ Ազգ. տեսակէտէ անոր օգտակարութիւնը: Յետոյ դպրութիւն անդամներուն հրաւեր կարգաւորով անոնց անունները արձանագրած է, եւ որով հիմնուած է թուրքացի մասնաճիւղը: Ապա ձեռնարկած է քնարեւոյ փարչութիւն մը որ իր դիւանը կարծած է հետեւեալ կերպով. Պետրոս Ասատուրեան Ատենապետ, Գէորգ Ասատուրեան Ատենադպիր, Հայրապետ Սահմանեան զանձապահ, Արք. Ղազարեան կնքապահ, Ասատուր Յովհաննէսեան խորհրդական:

Մասնաճիւղը մի քանի տարի թույլ զինակի մը մէջ մնալով 1917-ին, 19 անդամներով Բարդէն Եղիսեանցոյ նախաձեռնութեամբ էր փերակազմուի եւ կուսակցական հետեւեալ դիւանը, Մանուկ Տէր Սարգիսեան Ատենապետ, Գէորգ Ասատուրեան Ատենադպիր, Սահման Հայրապետեան զանձապահ, Վարդերես Խաղարեան կնքապահ, եւ Թաղէս Ասատուրեան հաւաքիչ: 1918ին Պ. Ասատուրեան Ատենապետ, Գէորգ Ասատուրեան Ատենադպիր, Հայրապետ Սահմանեան զանձապահ, Տ. Խաղարեան կնքապահ եւ Վ. Խաղարեան հաւաքիչ: 1919-ին Պետրոս Մորթանեան Ատենապետ, Գէորգ Ատիշեան Ատենադպիր, Տ. Խաղարեան զանձապահ, Թ. Ասատուրեան եւ Գ. Սարգիսեան խորհրդատու: 1920-ին Պ. Մորթանեան Ատենապետ, Գ. Ատիշեան Ատենապետ, Վարդերես Խաղարեան զանձապահ, Թ. Ասատուրեան եւ Գ. Սարգիսեան խորհրդատու: 1921-ի եւ 1922-ի մէջ նոյն փարչութիւնը կը շարունակէ իր պաշտօնը: Անդամներուն թիւը 1911-ին 21, 1912-ին 21, 1917-ին 19, 1918-ին 17, 1919-ին 21, 1920-ին 30, 1921-ին 35, 1922-ին 35:

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— Բարեգործ անձը, որպէս մշտապես աղբիւր, դրախտի
կը վերածէ անջրդի անապատները, և ուստի աւելի պատուական
է տալն քան բնդունիլը : ԵՊԻԿՐՈՍ

— Փոքրիկ մօմ մը ինչպէս հեռուները կը նետէ իր նառա-
գայրները, նոյնպէս քարի գործ մը կը փայլի ամէն ուրեք այս
չար աշխարհի մէջ : ՇԷՅՔՍՐԻՅՐ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

*Յիշէ՛ թէ հո՛ն — մեր երկրին —
Որբեր կան որ կը տանջուին՝ ,
Ենթակայ են բիրտ մահուա՛ն,
Թէ՛ հալք օգնել չի-վարժան :*

*Որբերն ու խեղճ այրիներ,
Անդին դանձն են ազգին մեր,
Թէ՛ որ անոնց չենք օգներ,
Կը կործանի ազգը մեր :*

*Եսի տառնն է անցեր,
Կը մեռնի՛ տե՛ս ազգը մեր,
Թէ՛ ցոյց չի տանք միմեանց սէր,
Եւ չապատենք մեր որբեր :*

— Մի՛ մոռնար թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան որդեգրած ու
պաշտպանած որբերը քեզի ազգակից են, ոսկրէդ ոսկր և արիւ-
նէդ արիւն :

ԼՕՍ ԱՆՃԷԼԸՍԻ, ԲԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ԵՒ ՎԷՆ ՆԱՅՍԻ ՀԱՅ
ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՆ ԵՒ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՎԵՐԸ

Լ Օ Ս Ա Ն Ճ Է Լ Ը Ս

Լօս Անճէլլըս, Քալիֆորնիոյ հարաւային մասին մէջ է, աւելի քան 800,000 բնակչութեամբ: Այս քաղաքը հիմնուած է անաջին անգամ Սպանիացիներու ձեռք 1781-ին, ապա 1846ին Ամերիկացիք առած են զայն: Քաղաքը 1860-ին ունէր միայն 1610 բնակիչ, 1900-ին ունեցաւ 102,479, 1912-ին 335,000 եւ հիմա ունի 859,300:

Լօս Անճէլլըս քաղաքը արագ կերպով կ'աճի տարուէ տարի, վերջին տարիներու հետեւեալ քաղաքաութիւնը ցոյց կուտայ որոշապէս զայն:

	1922	1921
Population	857,300	770,300
Bank clearings	\$5,152,311,839	\$4,204,813,574
Post Office Receipts	5,790,261	4,880,869
Official city income	41,302,387	23,287,312
Building Permits	121,250,000	82,761,000

Հայ զապօթը Լօս Անճէլլըսի մէջ հաստատուած է ընդհանրապէս 1900 թուականէն սկսեալ:

Լօս Անճէլլըս եկող ու հաստատուող 1900-ի տակնները առաջին հայ անհատներէն մին եղած է Պրն. Թոմաս Սոլեան, որ զորդ կը ծախէր Սարաֆեանի հաշւոյն, անոր հետ զրեթէ նոյն տակն կը հաստատուի հոն Փօլ Գուրեան, բայց որովհետեւ Փօլ Գուրեան Քանաւայի մէջ ալ ճիւղ ունէր եւ այդ պատճառաւ կարող չէր միշտ Լօս Անճէլլըս գտնուիլ, իր զործերը կը վարէր Փօլ Ուրֆալեան: Յետոյ Լօս Անճէլլըս կուգան կը հաստատուին Աւետիս Էնֆիլճեան, Յովհաննէս Փաշկեան, Պատ. Հայկակ Սարգսեան, Յովհաննէս Առաքելեան, Տիկ. Էլմաս եւ որդի

Տինճեան, Տիգրան Աւագեան, Տիկ. Մ. Ժամկոչեան, Գարրիէլ Կարօեան, Փառնակ Եկաթ Գարաաշեան և ուրիշ: Պատ. Ա. Կոստանդեան և իր բնասանքը էր հասնին 1902-ին Հոկտեմբերի վերջերը, և պատուելին էր մեանի հոն հասնելէն երկու ամիս վերջը: 1905-ին Լօս Անճէլլոսի հայերուն թիւը 100 էր, 1905—1908-ին, նոր գաղթականներու նամանաւանդ ուսաստանց գալլը թիւը 500-ի էր բարձրացնէ, ապա 1912-ին թիւը 2—3000-ի էր հասնի, բայց պատերազմի շրջանին ուսաստանցի մեծ մասամբ զինուոր եղած և ցրուած են և թիւը իջած է զարձեալ 2000-ի:

Այժմ հայ գաղութին թիւը 2000-ի մօտ է, որոնց մէջ բաւական թիւով ուսաստանցի էան, իսկ Տաճկահայերը գաղթած են Տիգրանակերտի և Կարբերդի դաշտէն, Սերասախայի, Մուշի և Այնթապի շրջանակներէն: Լօս Անճէլլոսի մէջ հայ Ժողովուրդը բնդհանրապէս արհեստաւոր է, առեւտրով, փաճառականութեամբ և մասամբ ալ զործաւորութեամբ կ'ըրաղի: Լօս Անճէլլոս քաղաքի մէջ այժմ 10—12 հազար զորդի մեծարանակ և փոքրաքանակ հայ փաճառատուներ կան, բաւական թիւով ալ հայ դերձակներ, կոշիկագործներ, հիւաններ, որմնադիրներ, ճարտարապետներ, փերեղակներ և նպարտփաճառներ կը դրուին քաղաքին ուլլ և ուլլ մասին մէջ: Ժողովուրդին անաւասական կացութիւնը դժնացուցիչ է:

Լօս Անճէլլոս քաղաքին մէջ կայ երկու հայ եկեղեցի (1) Հայ Բողոք. Ժողովական եկեղեցի Գեթսեմանի անունով, որ սկսած է 1905-ին վերջին մասին մէջ մի քանի եկեղեցատէր անձներու և Գարրիէլ Կարօեանի առաջնորդութեամբ, Զօփ սրբիքի վրայ Ֆրրսթ Գանկրիկէլշընըլ եկեղեցւոյ մէջ: Եկեղեցւոյ այս նախնական ոչ կաղմակերպեալ ձեւին մէջ կը քարոզէն հոն մերթ բնդ մերթ Վեր. Հ. Խաղոյեան, Գարրիէլ Կարօեան և Մկրտիչ Գաղանճեան: Յետոյ եկեղեցին կ'ունենայ իր սրաշտանական առաջին հովիւն ու կաղմակերպիչը յանձին Կովկասահայ համալսարանական բարեկաշա երիտասարդի մը, Տիառ Ենսօք Տէր Սաեփանեանի, որ իր գոյէմական ուսումը ստացած էր Եփրատ Գոյէճի մէջ: Այս պատուական հայուն աջակից եղած են ուրիշ երկու եկեղեցատէր եկեղեցականներ՝ Վեր. Հայկակ Յ. Խաղոյեան և Վեր. Յ. Գ. Սանդիկեան:

Լօս Անճէլլոսի հայ գաղութը մի քանի տարի կրօնական ժողովներով շարունակած է պաշտամունքները վերսլիշեալ անձերու առաջնորդութեամբը մինչև 1908-ին, որ ատեն պաշտօնապէս կը կազմակերպուի եկեղեցին Ամերիկեան և հայ ժողովական եկեղեցիներու ներկայացուցիչներու կազմանէ իրբև ճիւղ Լօս Անճէլլոսի Ամերիկեան Առաջին ժողով. եկեղեցւոյն :

Կազմակերպութենէն վերջ առաջին հովիւը կ'ըլլայ Սամսոնի նախկին հովիւը՝ Վեր. Սիմէօն Պապասինեան որ երկու տարի ճիւղն կը շարունակէ պաշտօնը :

1910-ին եկեղեցւոյ կազմանէ կը հրաւիրուի Խարերդի Եփրատ Գոյէճի ուսուցիչներէն՝ Տիար Արամ Ս. Երէցեան որ նոր լրացուցած Շիրակօ Համալսարանի կրօնական, կրթական և քննդատարանական ճիւղերը և կը պատրաստուէր գառնալ հայրենիք ուր հրաւիրուած էր Եփրատ Գոյէճի հովիւ փրօֆէսոր լինելու, բայց Ասանայի ջարդերը արգելք կը դառնան հայրենիք գառնալու : Տիար Երէցեան կ'ընդունի Գեթսեմանի եկեղեցւոյ հրաւերը և վեց ամսուան պայմանաժամով կ'սկսի դործը : Ինքը կը սիրէ ժողովուրդը և ժողովուրդը զինքը կը սիրէ և 1913-ին կը ձեռնադրուի իրբև հովիւ եկեղեցւոյն և անկէ ի վեր կը շարունակէ իր նախնական պաշտօնը :

Գեթսեմանի եկեղեցին եօթը տարիներէ ի վեր է որ իր անձնական շէնքին տիրացած է : Փառաւոր շէնք մը որ արդիական պահանջները լիովին կը գոհացնէ : Հոս՝ այս տաճարին մէջ տեղի կ'ունենան կրօնական, ազգասիրական, կրթական և բարեսիրական ժողովները : Հ. Բ. Ը. Միութեան բոլոր ժողովները յաճախ այս եկեղեցւոյ մէջ սրահին մէջ տեղէ կ'ունենան :

Եկեղեցւոյ անդամակցութեան թիւը այժմ 80-ի կը հասնի : Ունի իր մէջ հետեւեալ դործօն կազմակերպութիւնները .

1. Կանանց Օժանդակ քնկ. որ 8 որբ կը պահէ, 2. Ք. Զանից քնկ. որ 2 որբ կը պահէ, 3. Կովկ. թաղի առաքելութիւնը որ եղակի է Ամերիկայի գաղութին մէջ, 4. Կիրակնօրեայ դրօշոյ իր ճիւղերով :

Լօս Անճէլլոսի գաղութի ամձան հետ մ'էկտեղ կ'աճի եկեղեցին ևս իր հոգևոր օրհնութիւնները բաշխելով հայութեան :

(2) Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցի, որուն առաջին հովիւը եղած է 1912—1914 հանդուցեայ Սահակ Վրդ. Նազարէթեան, երկրորդը՝ Տ. Թէոփորոս Քհնյ. Իսահակեան, որ պաշտօնավարած է միայն մէկ տարի 1913—1914:

Յաջորդ երկու տարիներու ընթացքին Լօս Անճէլըսի թեմը մնացած է անհովիւ եւ եկեղեցական հոգեւոր-մատակարարութիւնները եղած են Զրէգնոյէն պարբերաբար այցելոյ հիւր եկեղեցականներու ձեռքով:

1916-ին, Դեկտ. ամսոյ մէջ Հայ եկեղեցւոյ զաւակունք ընդհ. անդամական ժողով զուամարելով՝ միաձայնութեամբ հովիւ կ'ընտրեն Ս. Երուսաղէմի նախկին Միարան-Ուսուցիչ եւ Իզմիրի քարափանց Փրանսական պաշտօնեայ Տիար Միհրան Մելիքեանը: Երէւայի ընտրութիւնը կը վաւերացուի Ամեն. Հայոց Վեհափառ Հայրապետէն, եւ Առաջնորդարանի կարգադրութեամբ 1917 Մարտ 8-ի զիշերը Լօս Անճէլըսի Եպիսկոպոսականաց Հոյակապ եկեղեցւոյն մէջ, ի ներկայութեան խումբ քաղմութեան տեղի կ'ունենայ նորընտիր հովիւին ձեռնադրութեան հանդէսը նախագահութեամբ Տ. Բարդէն Եպս. Կիւյէսէրեանի եւ ապա հովիւը կը կոչուի Տ. Աստմ Քաշանայ Մելիքեան:

Ասի չգոյժ սեփական Հայ եկեղեցւոյ, պաշտամունք տեղի կ'ունենային երբեմն Եպիսկ. եկեղեցիներու եւ երբեմն վարձեալ սրահներու մէջ:

1922-ին Տ. Աստմ Հայ երկիցս մեծ համարողութիւններու ձեռնարկելով ի նպատակ եկեղեցւոյ շինութեան հանգանակութեան գործը ի գլուխ կը հանէ եւ այսօր Լօս Անճէլըսի Արեւելեան մասին մէջ, Իսր. 20րդ եւ Մէյփլ Էլլընի փողոցի մէջ, իրեւ կեդրոն եւ նպատակայարմար վայր մը կանգնուած է զեղեցիկ Հայկական տաճար մը, որ պատիւ կը բերէ Հայութեան:

Եկեղեցին քառաթեւ է: Ունի Աւագ խորան եւ երկու փոքրիկ խորաններ, կանանց յատուկ վերնատուն եւ փոքրիկ կաթողիկէ մը: Երկու հարիւրի շափ ելեքարական քաղտերներ կը լուսադարձեն խորանները, կաթողիկէն եւ սմբողջ ձեղունը: 1000 հոգի կրնայ պարունակել հանդիսա կերպով: Շինութեան գործին մէջ ամենէն մեծ զոհարերոյրը եղած է Տիար Գրիգոր

Ալթուսեան, ոչ սակաւ բաժին ունեցած է նաեւ Տիար Անդրանիկ Գարրիկեան: Շինութեան ծախք եղած է գետինն ու միասին 27,000 տոլար: Ժարտարապետներն էին Պուսնապեան եղբայրներ:

Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան ներքեւ այժմ կան երկուսն զպրաց երգչախումբ, զպրապետութեամբ Տիար Օննիկ Սարգսզըզեանի:

Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւնն ալ, նուիրուած իր գործին, լաւագոյնը կ'ընէ ի նպաստ Մայր Եկեղեցւոյն:

Նոր կազմուած է նաեւ Կիրակնօրեայ Դպրոցի մը վարչութիւնը առաջնորդութեամբ Օրթորդ Հերմանս Վարսափրեանի:

Բացի եկեղեցական կազմակերպութիւններէ Լուս Անճէլլոսի Հայ դպրութիւն մէջ կան հետեւեալ կազմակերպութիւններ:

(1) Երիտասարդաց Միութիւն, գրական և գեղարուեստական զարգացումի համար:

(2) Ռամկափար Ազատական Կուսակցութիւն: —

(3) Դաշնակցական Կուսակցութիւն (թէ Աշխատասիրական և թէ ոչ աշխատասիրական):

(4) Երկու եկեղեցիներու յատուկ Տիկնանց Միութիւններ:

(5) » » Կիրակնօրեայ վարժարաններ և յարակից կազմակերպութիւններ:

(6) Հ. Բ. Ը. Միութիւն:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հիմնուած է հաս 1911 Յունիս 25-ին, Կիրակի օր, Մուշեղ Եպիսկոպոսի նախաձեռնութեամբ: Մուշեղ Եպիսկոպոս Յունիս 15-ին Լուս Անճէլլոս այցելութեան կուգայ և Յուլիս 25-ին քաղաքին Հայ բնակչութիւնը Լուս. և թէ Բողոքական կը հաւաքէ Հայ Աւետ. Գեթսեմանի եկեղեցւոյ սրբաճիւն մէջ, և հոն ազգու. քարոզով մը կը քաջայլեր զանոնք և հրաւէր կը կարգայ որ Բարեկարծականի շուրջ միանալով օգնեն Մայր Հայրենիքին: Այս ժողովին մէջ կ'որոշուի, իրիկուն մը առանձին ժողովով մը, հիմնել Հ. Բ. Ը. Միութեան անունով մասնաճիւղ մը:

Այս որոշման համեմատ ճիշդ նախ երեկոյ յիշեալ եկեղեցւոյ մէջ տեղի կունենայ ժողով մը, ուր Մուշեղ Եպիսկոպոսն զատ կը խօսի նաեւ Տիար Ա. Մ. Ժամկոչեան, որը Մանչէսթըրէն փոխադրուելով հաստատուած էր ի Լոս Անճէլըս: Ազա քաղաքի հայ դպրութիւն տնօրէնէրէն Յէ հոգի կ'արձանագրուին անմիջապէս, և որով կը հիմնուի այդ երեկոյ մասնաճիւղը Հ. Բ. Ը. Միութեան անուամբ: Այս ժողովին զերջին մասին մէջ կ'ընտրուի նաեւ փարչութիւն մը որ կը կազմէ իր զիւանձնական երազով. Ա. Մ. Ժամկոչեան Ատենայեալ, Յովհ. Ս. Փաշկեան փոխ Ատենայեալ, Ն. Յրէնկիւսեան Ատենադպիր, Ա. Մ. Էնֆիլէճեան զանձապահ, Ա. Արսէնեան, Յ. Կոստանեան և Խ. Կ. Մովսիսեան խորհրդական: Տարուան զերջին մասին մէջ զիւանձն փոփոխութիւն կրելով Փաշկեան Ատենայեալ և Ժամկոչեան զանձապահ կ'ըլլայ:

1912-ին Յ. Ս. Փաշկեան Ատենայեալ, Ա. Մ. Էնֆիլէճեան փոխ Ատենայեալ, Խ. Կ. Մովսիսեան Ատենադպիր, Ա. Մ. Ժամկոչեան զանձապահ, Յ. Կոստանեան խորհրդական, նոյնպէս Ա. Արսէնեան և Վեր. Թադոյեան խորհրդական: 1913-ին Ա. Էնֆիլէճեան Ատենայեալ, Միհրան Թէմբրեկեան փոխ Ատենայեալ, Յովսէփ Բզնաախոսեան Ատենադպիր, Մ. Տէր Եովհաննէսեան զանձապահ, և Եղուարդ Փաշկեան խորհրդական: 1914-ին մասնաճիւղը մասամբ կը քայքայուի, 1915-ի Դեկտեմբերին Էրր Տիար Վ. Քիւրքեան կ'այցելէ մասնաճիւղը, 3 անգամ էլ բաղկացեալ փարիշ մարմին մը կ'ստեղծուի, 1913-ի հին փարչութեան կողքին և մասնաճիւղը կ'սկսի կրկին կենսունակութեան նշաններ ցոյց տալ: Այս փարիշ մարմնոյ անդամներն են Ս. Մանուշեան Ատենայեալ, Ն. Յրէնկիւսեան զանձապահ և Ն. Ալաճաճեան հաւարիշ: Երբ 1916-ը կը բոլորէ մասնաճիւղը այս ուղղութեամբ 1917-ին նոր փարչութիւնը կը կազմէ իր զիւանձնական երազով. Վեր. Ա. Երէցեան Ատենայեալ, Ա. Բզնաախոսեան փոխ Ատենայեալ, Ն. Յրէնկիւսեան զանձապահ, Լ. Մինասեան, Պ. Համայեան, Լ. Թանարեան, Պ. Աւետիսեան, Օ. Սարգսդեան և Ս. Մանուշեան խորհրդական:

1918-ին Տէր Ատմ Հայր Մեկիքեան Ատենայեալ, Յ. Ուղանեան փոխ Ատենայեալ, Ա. Առաքելեան Ատենադպիր, Գ. Յ. Կարօեան փոխ Ատենադպիր, Գր. Ապաճեան զանձապահ, Պ.

Աւետիսեան և Առաքել Իգնատիոսեան խորհրդատու : 1919-ին Յր. Սարկաւազեան Ատենայեալ, Գ. Ճամճեան փոխ Ատենայեալ, Ե. Գասպարեան Ատենայայի, Ա. Աւետիսեան փոխ Ատենայայի, Դ. Տէրփիշեան գանձապահ, Գ. Իգնատիոսեան և Ա. Աւազեան խորհրդատու : 1920-ին Յր. Սարկաւազեան Ատենայեալ, Ե. Գասպարեան Ատենայայի, Դ. Տէրաւթեան գանձապահ, Ա. Ֆէրէշէթեան և Ս. Շիրինեան խորհրդական : 1921-ին Վեր. Ա. Երէցեան Ատենայեալ, Ա. Ֆէրէշէթեան Ատենայայի, Գր. Ալթունեան գանձապահ, Սողոմոն Պաթաճեան և Ա. Էնֆիշէճեան խորհրդական : 1922-ին Տէր Ատոմ Քէնյ. Մեղիբեան Ատենայեալ, Ս. Պաթաճեան Ատենայայի, Գր. Ալթունեան գանձապահ, Վեր. Ա. Երէցեան և Կ. Գարակէօզեան խորհրդական :

Անդամներուն թիւը 1911-ին 37, 1912-ին 40, 1913-ին 40, 1914 և 1915-ին կենսանախաժեռելի գումար, 1916-ին 105, 1917-ին 140, 1918-ին 175, 1919-ին 155, 1920-ին 107, 1921-ին 125, և 1922-ին 246 : Մասնաճիւղը 1919—1921 զարմեալ կը տկարանայ, իսկ 1921-էն սկսեալ կրկին աճումը նշաններ ցոյց կուտայ, և այժմ խիստ նախաձեռնի դիրքի մէջ է, ունենալով 246 անդամ, զոր չէ ունեցած ցարդ :

Բ Ա Ս Ա Տ Ի Ն Ա

Բաւառիմա, նոր քաղաք մըն է 45 հազար բնակիչներով և կը գտնուի Լոս Անճէլըսէն 10 մղոն անդին հիւսիսային արեւելեան կողմը : Հայ գաղութին թիւը մօտաւորապէս 150 հոգի կը հաշուի : Քաղաքին մէջ կայ հայերու պատկանոց 3 գորգի մասնատուն և 4 հայ կոչիկար, 5 հայ դերձակ, 2 հիւան, 1 նրպարաւաճառ, 1 հայ որմնադիր և այլն :

Հայ գաղութին մէջ կան 3 հայկական կաղճակերպութիւններ. (1) Ֆրէնստը ալ Արմինիա, որ կրննրէ բազկապեալ բնակչութիւն մըն է, հիմնուած 1916-ին, որբեր խնամելու մտադրութեամբ : Իր կաղճակերպութեան թուականէն սկսեալ օգնած

է նիւթապէս ալ և ալ որբեխնամ հաստատութիւններուն Խարբերդի, Մարաշու, Հաճընի, Ատանայի, Տարսուսի, Կ. Պօլսոյ և ալյն տեղերու մէջ: Անցեալ տարի ստանձնած է հոգատարութիւնը 4 որբերու, Շ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութեան ներքեւ: Այս բնկերութիւնը այժմ ունի 24 անդամ և կը կառավարուի Հեռուեալ վարչական կազմով: Տիկին Յովհ. Փաշկեան Ատենապետուհի, Օր. Մ. Սալիբեան Ատենապարուհի, Տիկ. Քաշճեան դանձապետ, և Տիկնայր Մ. Կոստանեան և Ք. Կէրթմէնեան խորհրդատու:

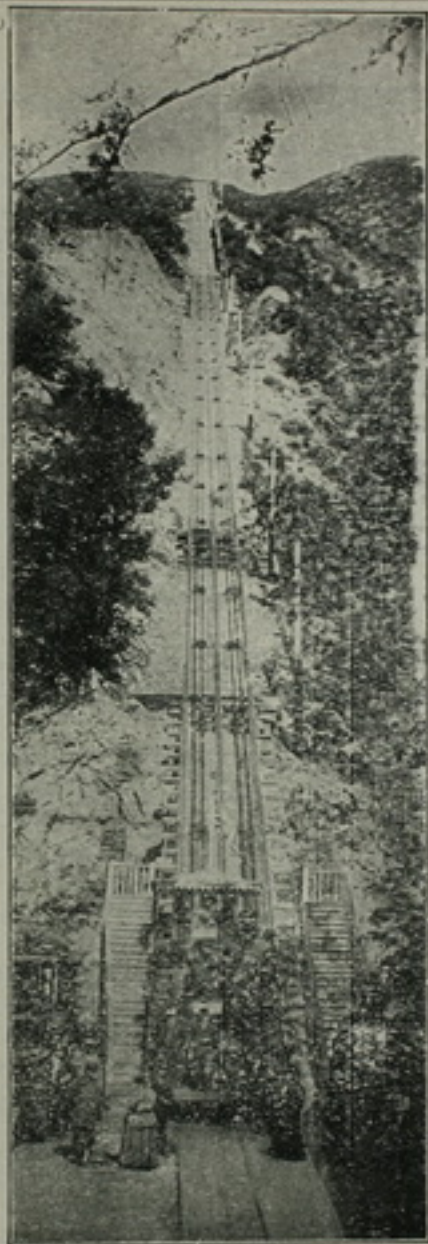
(2) Եկեղեցական կազմակերպութիւն, որ սկսած է Բասաթինայի Հայ Բող. համայնքին մէջ 1922 Յունիսէն ի վեր: Այս եկեղեցին իր էրօնական պաշտամունքները կունենայ Բասաթինայի Y. M. C. A.-ի շէնքին մէջ: Եկեղեցւոյ տառջին հովիւն Էդած է Վեր. Սանապարուհ Ծանկեան, իսկ այժմ կը պաշտօնավարէ Վեր. Մ. Մ. Այճեան:

(3) Շ. Բ. Ը. Միութիւն:

Բասաթինայի մէջ բաւական թուով կան Հաճընցիներ, նոյնպէս Խարբերդցի, Այնթապցի և ալյն տեղերէ զտրթած Հայ բնաւորներ: Բասաթինայի կլիման շատ հաճելի է, ոմանք Քալիֆօրնիոյ դրախտը կը նկատեն զայն:

Շ. Բ. Ը. Միութեան Բասաթինայի մասնաճիւղը հիմնուեցաւ 1921 Դեկտ. 11-ին, Կիրակի Էկսորէ վերջ Ամեր. Երիտ. Բնկերութեան շէնքին մէջ ներկայ գործիչին նախաձեռնութեամբ: Մասնաճիւղը հիմնուեցաւ 4½ անդամներով զորս գանձու և դրելու գործին մէջ գործիչին անձնութեամբ օգնեց Տօքթ. Կրդ. Պօլաճեան (տառամարոյթ): Շ. Բ. Ը. Միութեան Բասաթինայի մասնաճիւղը կը հոգայ 5 որբեր, որոնցմէ մին կը պաշտպանուի Պրն. Արամ Փաշկեանի կողմէ, որ գաւազն է Պրն. Յովհ. Փաշկեանի, իսկ միւս 4-ը կը խնամուի Զրէնուոյ ալ Առմինիայի միջոցաւ:

Բասաթինայի մասնաճիւղին անդրանիկ հրապ. ժողովը տեղի ունեցաւ Դեկտ. 11, Կիրակի օր, առննապետութեամբ Տիար Սոգոման Պաթմաճեանի: Ատենախօսներն էին գործիչն զատ Վեր. Խաչոյեան և Տիար Յովհ. Փաշկեան: Յետոյ նոյն ժողովին մէջ զազանի քուէարկութեամբ բնորոշած վարչու-

Մասնաւոր ԼՍԻ վերինը
Բառաստիմայի Արեւելեան կողմը

թիւնը կազմած է իր զիւանք հետեւալ կերպով. Միհրան Կոստանդեան Ատենապետ, Տօբթ. Կրօյ. Պօյաճեան Ատենապետ, Եւապոյ Միսիրեան դանձապաշ, Սարգիս Մարտիրոսեան և Սամուէլ Մլիկեան խորհրդական: 1922-ին մէջ Տօբթ. Կրօյ. Պօյաճեան Ֆրէդնօ դադթաժ բլլայուն անօր տեղ Ատենապետութեան պաշտօնին հրաւիրուած է Վեր. Ս. Շանլեան: Բաւաստինայի մասնաճիւղը հիմա 73 անդամ ունի, և իր մէկ տարւումն կեանքը ցոյց տուաւ թէ շատ կենսունակ և աճուն վիճակի մէջ է:

Վ. Է. Ն. ՆԱՅՍ

Վ. Է. Նայս (VAN NUYS) 10—15 տարւան նոր քաղաք մըն է, Լօս Անճէլըսէն 18 մղոն հիւսիսային արեւմտեան կողմը: Բնակչութիւնը այժմ 6000 հոգի կը հաշուի, որուն մէջ 7—8 տուն հայ բնաւորներ կան, հաստատուած վերջին 4—5 տարիներու ընթացքին: Քաղաքին մէջ 1 հաս հայ կոչկակար կայ, միւս հայեր ընդհանրապէս երկրագործութեամբ կ'ըրադին: Քաղաքը ծովեզերքէն 800 ոտք բարձր, և ծովէն 15 մղոն հեռու է, չրջապատուած զեղեցիկ պոպոտաներով, վարդենիներով, ընկոյզի, ղեղձի և ծիրանի պարսկեղներով: Օդը ձմեռը տաք, և ամառը զով է: Քաղաքը ունի փայլփօրկընի գործարան մը, ինչպէս նաև այլ և այլ յարանուանութիւններու պատկանող 10-ի շափ կեկեղեցիներ, կրէմըր և հայ սրտիներ, աստճիներ 800 և վերջինք 300 ուսանողներով: Ինչպէս Վէն Նայս, նոյնպէս մօտակայ Լէնքէրշիմ, Սան Ֆէրնանտօ, և Պրերպէնք քաղաքները կը դանուին Սան Ֆէրնանտօ հովիտին մէջ:

Հայ գաղութին թիւը հազիւ 25—30 հոգի է, և դուրի է սեղադասին կազմակերպութենէ, ի բաց առեալ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղը որ հիմնուեցաւ 1922 Յուլիս 23-ին:

Հ. Բ. Ը. Միութեան սոյն մասնաճիւղը հիմնուեցաւ այս թուականին Կիրակի օր, Տիար Զօրճ Օտապաշեանի բնակարան-

նին մէջ, գործիչի ձեռք և Սան Տիսկոյի գինուորական վար-
ժարանի ուսուցիչ և հարկւրապետ Գէորգ Սարափեանի մասնա-
ւոր աշխատութեամբը: Այս մասնաճիւղը հիմնուեցաւ 11 տն-
դամներով, որոնք նոյն օրը Յուլիս 23-ին բնակեցին իրենց
վարչութիւնը նաեւ, որուն գիւանը կազմուեցաւ այսպէս. Տիկ.
Մարիցա Մուրափեկեան Ատենապետուհի, Ճօրճ Օտապաշեան
փոխ Ատենապետ, Գրիգոր Գըլըճեան Ատենապետիւր, Նազարէթ
Մուրափեկեան փոխ Ատենապետիւր, և Յարէթ Էկեան գանձապահ:

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵՆՈՐՆԵՐ

— Բարեբաղուրթիւնը պէտք է ունենայ իր նպատակակէտը,
այլապէս ոչինչ կ'արժէ: ԷՄԸՐՍԸՆ

— Մեծ են միեակ այն հոգիներ որոնք գիտեն քէ ինչ մեծ
վեհուրթին կայ բարեգործութեան մէջ: ՍՕՖՈՎԼԷՍ

ՀԱՅ ՈՐԲՈՒԿԻՆ ԱՂՕԹՔԸ

*Անունները որ սովեցայ
Օրբանիս մէջ մունջ ու ժպտուն,
Մէկ մէկ ինկան կրակին վրայ,
Ու մնացիր, Տէ՛ր, միայն դուն:*

*Շիթեր արեան, Տէ՛ր, կը մղեն,
Ոտքերէս փակ ու տարագիր,
Ու կողերուս՝ կը մորմոքին,
Սակրին վէրքերը դեռ կարմիր:*

*Բայց չեմ ուզեր, Տէ՛ր բարասան,
Ո՛չ դարուն օր, ո՛չ սիրոյ հուր...
Թո՛ղ խոցերըս անկապ մնան,
Միայն թէ՛ դիս շուտով մեծցուր...:*

Ա. Ա. ՅԱՆՈՒԵԱՆ

— Յիշէ՛ միշտ քէ Թիւրքէն վրէժ լուծելու լատգոյն մէկ
կերպը Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ որք մը պաշտպանել և
զանիկա սպրեցնել է:

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ԵՒ ԹԸՐԼԱՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ
ԵՒ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃՅԻՂԵՐԸ

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈ

Սան Ֆրանսիսկո քաղաքը, Քալիֆորնիոյ Հիւսիսային կողմը, Թաղապահանի վրայ բլուրներով ու զեղեցիկ տեսարաններով զարդարուած մեծ նաւահանգիստ մըն է 700,000 բնակչութեամբ, քաղաքը ունի թէ՛ ծովային եւ թէ՛ ցամաքային կլիմայ: Եւրոպացիները այս քաղաքը այցելեցին առաջին անգամ 1769ին աշունը, որ առեն այս քաղաքը առաւ իր Սան Ֆրանսիսքօ անունը: 1776ին Ֆրանչիսկեան երկու եկեղեցականներ, Բալու եւ Քամպուս անունով եկան ու բնակեցան հոն, հնգիկներու մէջ կրօնական գործ մը սկսելու նպատակաւ: Յետոյ Եւրոպացիները այլ եւ այլ առիթներով զայով հաստատուեցան քաղաքին մէջ տակաւ առ տակաւ, 1847ին Ամերիկացիք աւելն դաշն Մեքսիկոյիներէն: 1906 Ապրիլ 18ին քաղաքը մասամբ կործանուեցաւ տեղի ունեցած երկրաշարժին պատճառաւ, ինչ յետոյ վերաշինուեցաւ անմիջապէս, բայց զեռ քաղաքին մէջ տեղ տեղ հետքերը կ'երեւան երկրաշարժի տեւրակներուն: Սան Ֆրանսիսքոյի փողոցները սովորականէն աւելի լայն եւ լաւ սարալատակուած են, զլիաւոր պողոտան Մարքէթ փողոցն է 120 սաք լայնութեամբ, հոս 1915ին արուեստահանգէս մը տեղի ունեցաւ, որ առեն տնտեսական փանամայի բացումը եւ քաղաքին վերաշինութիւնը:

Հայ գաղութը հաստատուած է ի Սան Ֆրանսիսքօ մասաւորապէս քառասուն տարի առաջ 1883ին: 1883ին իրրեւ առաջին հայ Մ. Մարգարեան, եւ մի քանի ամիս յետոյ Պոլսեցի Մանուկ Մանուկեան կուգան կը հաստատուին: 1885ին Պոլսեցի Գուրեան եղբայրները Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ կը հիմնեն դպրոցի վաճառատուն մը, ապա հետզհետէ եկած հաստատումն են նոյն քաղաքին մէջ, Միհրան Սէրալլեան, Յովհաննէս Զընկեան, Թէրզեան եղբայրներ՝ Տոթթար Փրբոսի եւ իր եղբայրը, Լիւլճեան եղբայրք, Հրանտ Ազեքսանդրեան, Սան Ֆր-

գինահումքին մը կը ճանչցուի օտարներուն մէջ: Պրըքլիի համալսարանէն շրջանաւարտ Օր. Աստղիկ Աճէմեանն ալ հայ փաստաբանուհի մըն է գաղութին մէջ:

Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ 1912ին հազիւ 150 կողի Հայեր կային միայն, այժմ Հայերուն թիւը 300ի մօտ է, իսկ մօտակայ Օքլէնտի, Պրըքլիի եւ Ալամէտայի եւայլն շրջակայ տեղերու մէջ ցրուած հայերն ալ նկատի առնելով թիւը 450ի կը բարձրանայ, 300 Սան Ֆրանսիսքոն եւ 150 հողի շրջակաները հաշուելով: Պրըքլիի համալսարանին մէջ այս ստաբի կ'աւանդին 20էն աւելի հայ երկսեռ ուսանողներ: Սան Ֆրանսիսքոյի հայերը մեծ մասամբ Խարրերգցի, Պիթլիսցի, Բզկեցի, Մշեցի, Մարզուանցի, Վանեցի, Պալեցի, Իգժիրցի, Կեսարիացի, Ատանացի եւ Սեւցի են: Առնցմէլ զատ մաս մըն ալ Ռուսահայեր կան գաղութին մէջ:

Հայ ժողովուրդին մէջ իբրեւ աչքի զարնող կաղճակերպութիւններ են հետեւեալները: Հ. Բ. Ը. Միտիթին, Ռամկափար Աղատական կուսակցութիւն, Դաշնակցութիւն, Ս. Դ. Հնչակեաններու կաղճակերպութիւն, Հայ Երիտ. Յատաձգիմական ընկերութիւն եւ Հայուհեաց Որբախնամ Միտիթին, որ կը բաղկանայ Սան Ֆրանսիսքոյի եւ շրջակայից հայ աղնիւտիկներէ, 1922ին կաղճուած եւ որդեգրած է չորս որբ Հ. Բ. Ը. Միտիթեան միջոցաւ:

Սան Ֆրանսիսքոյի Հայ ժողովուրդին մեծ մասը դարձաւորութեամբ կը գրադի, առեւտուրով եւ արհեստով զբաղողներ ալ կան: Քաղաքին մէջ կայ այժմ Հայերու փերայերեւոյ չորս գորգի փաճառատուն, որոնցմէլ տմանք նորոգութեամբ ալ կը զբաղին, ինչպէս նաեւ կայ երկու հայ ատամնարոյժ, 2 հայ լուսանկարիչ, երկու հայ արձանագործ, երկու հայկական ճաշարան, մի քանի հայ գերձակ եւ կօշկակար, ու հայ ծաղկափաճառներ եւ այլն:

Գորգափաճառներէն Պրն. Թամ Գրլըճեանին պատմական մէկ գորդին վրայ ստորագրուած է Վէրոսայի գաշնադրութիւնը: Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ եկեղեցական կաղճակերպութիւն չի կար հայ գաղութին մէջ: Այս զգալի պակասը լրացնելու համար Պատ. Մ. Սալաթեան ներկայիս կ'աշխատի ընել իր լա-

ւաղոյնը, հայ ժողովուրդը ի մի հաւաքելով, զանոնք հոգեւորապէս միախմբելու համար:

Այս քաղաքին մէջ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հիմնուած է 1921 Յուլիս 24ին, Կիրակի օրը, Իկրլս Հօլ անուն շէնքին մէջ դործիչին նախաձեռնութեամբ: Մասնաճիւղը հիմնուեցաւ 35 անդամներով, այս անդամները զանելու եւ դրելու դործին մէջ դործիչին օգնած է Տիար Սմբատ Ճիվարեան, որ ֆաուլթըն զաւով ընկերակցած է իրեն, մասնաճիւղ հիմնելու համար, Սան Ֆրանսիսքօ երթալու ատեն: Այս հիմնադրութեան ժողովին մէջ դործիչէն զատ խօսած է նաեւ Միհրան Սէրայլեան եւ Տիգրան Կէօլճիւքեան, Արշակ Մանուսանեանի ատենապետութեամբ: Յետոյ վարչութիւն մը ընտրուելով զիւանր կազմուած է այս ձեւով, Միհրան Սէրայլեան՝ ատենապետ, Գօղոս Նալպանեան՝ ատենադպիր, Ղազար Նաճարեան՝ դանձապահ, Տոքթ. Մուշեղ Վալկունի՝ խորհրդական եւ Սարգիս Զօփուրեան՝ խորհրդական: Անդամներուն թիւը հիմակ 45 է:

Թէեւ Մուշեղ Եպիսկոպի ձեռքով 1911ին Սան Ֆրանսիսքօյի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղ մը հիմնուած է բայց չէ շարունակած: Ասկէ երեք շորս տարի առաջ կրկին ջանքեր եղած են մասնաճիւղը վերահիմնելու դարձեալ ապարդիւն եղած են ջանքերը, իսկ 1921ին ձեռնարկը յաջողած ըլլալով մասնաճիւղը կը շարունակէ հիմակ իր գոյութիւնը

ԹԵՐԼԱՔ

Թերլաք քաղաքը՝ Սան Ողին հովիտին հիւսիսային մասին մէջ, Սթանիսլո զաւտակի երկրորդ մեծ քաղաքն է, իբր շորս հազար բնակչութեամբ: Հայ գաղութին թիւը վաթսունի մօտ է, չրջակայ Մօսէսթօն ալ մէջը տանելով հայերու թիւը հարիւրի կը հասնի, որոնք մեծ մասամբ Մարզուանցի են: Գաղութին մէջ երեք հաստ հայկական կաղձակերպութիւններ կան:

(1) Հայ Բող. եկեղեցի մը, Վեր. Ա. Վարդանեանի նախաձեռնութեամբ բացուած, բայց պաշտօնական հանգամանքէ զուրկ է, այլ միշըն մըն է լոկ: Վեր. Վարդանեան ամէն կիրակի կը քարոզէ հոն, առանց նիւթական վարձատրութիւն մը ստանալու ծոցովուրդէն: Այս եկեղեցին ութ տարինեւէ ի վեր պահած է իր շարունակութիւնը, առանց սեւէ յարանուական դոյն տանելու: Եկեղեցիին կից կայ նաեւ հայկական դրոյրոց մը, որ կը բացուի ձմեռուան եղանակին, առհմային կրթութիւն տալու համար հայ նոր սերունդին:

(2) Կանանց Որբախ. ընկերութիւն որ կը բաղկանայ հայ ազնիւ բարեակէր տիկիներէ, որոնք Հ. Բ. Ը. Միութեան Զրէդ-նոյի մասնաճիւղին հետ կապուած շորս որբերուն ծախքը կը վճարեն ամէն տարի: Այս ընկերութիւնը հիմնուեցաւ 1917-ին, այժմ ունի 17 անդամուհիներ:

(3) Հ. Բ. Ը. Միութիւն 53 անդամներով:

Թերլաքի հայ գաղութը այդպսպն է ընդհանրապէս, քաղաքին մէջ միայն մէկ հաստ հայ խանութպան կայ: Ժողովուրդին անտեսական կացութիւնը միջակ է, իսկ բարոյական կացութիւնը լաւ, ժողովուրդին բարոյականին դէմ մինչեւ հիմա սեւէ զանգատ լսուած չէ, ամուսնալուծութեւ բարոյական տխրակեր երեւցած չեն գաղութին մէջ:

Թերլաքի Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հիմնուած է 1919, Նոյ. 9ին, Կիրակի օրը, 53 հիմնադիր անդամներով, Տիար Մարգար

Տէր Թովհաննէսեանի նախաձեռնութեամբ: Նոյ. Գին մասնաճիւղին հիմնարկութեան ժողովը տեղի ունեցեր է Պէն Առաքելեանին աղարակը, Վեր. Ա. Վարդանեանի ատենադատութեամբ ուր խօսած է Տիար Մ. Տէր Թովհաննէսեան, որը բացատրելով Հ. Բ. Ը. Միութեան նպատակը, կը համոզէ ներկաները որ ժխանան անոր, որով կը հիմնուի մասնաճիւղը 23-հիմնադիր անդամներով:

Մասնաճիւղին առաջին տարուան վարչութեան գլխանը կը կազմուի հեռուէն կերպով, Վեր. Ա. Վարդանեան՝ ատենադատ, Տիգրան Էօմիւրեան՝ ատենադպիր, Տիգրան Առաքելեան՝ դանձապաշ, Վահան Աթալբեան եւ Հէնրի Սիմիթեան՝ խորհրդական: Մասնաճիւղը 1920ին կառավարուած է նոյն վարչութեամբ, եւ 1921ին Վեր. Ա. Վարդանեան կրկին ատենադատ, Էտուրրա Գալէմ՝ ատենադպիր, Վահան Աթալբեան՝ դանձապաշ, Տիգրան Առաքելեան, Ճան Առաքելեան եւ Տիգրան Էօմիւրեան՝ խորհրդական: 1922ին դարձեալ Վեր. Ա. Վարդանեան՝ ատենադատ, Թովսէփ Թովսէփեան՝ ատենադպիր, Տիգրան Առաքելեան՝ դանձապաշ, Ճան Առաքելեան, Տիգրան Էօմիւրեան, Վահան Աթալբեան՝ խորհրդական:

Անդամներու թիւը եղած է առաջին տարի 33, 1920ին 36, 1921ին 42, 1922ին 53:

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— Ազէկ աշֆ ունեցողը օրհնեալ կ'ըլլայ, վասնզի իր հացէն
աղֆատին կուտայ: ՍՈՂՈՄՈՆ

— Կեանքը բաւական երկայն է, եթէ զայն գործածելու ար-
ուեստին տեղեակ ես: ՍԵՆԵԿԱ

ՀԱՅ ՈՐԲՈՒԿԻՆ ԱՂՕԹՔԸ

*Տակաւ, սեմին վրայ կեանքիս,
Շրթներուս տակ խաչդ սարսուաց,
Ու երբ մինակ թողուցիր զիս,
Ես նորէն քեզ եկայ, Աստուած:*

*Գուցէ հիմա զիս շնանշնաս,
Այբքն ու մրրիկն անապատին,
Հեռը մարդուն, ընկան վրաս,
Բըզիկ բըզիկ զիս յօշեցին:*

*Բայց չեմ ուզեր, Տէ՛ր բախտան,
Ո՛չ գարուն օր, ո՛չ սիրոյ հուր...
Թո՛ղ խոցերըս անկապ մնան,
Միայն թէ զիս չուտով մեծցուր...:*

Ա. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

— Եթէ զաւակ չունիս մի՛ յուսահատիր, Հ. Բ. Ը. Միտ-
քեան զիմելով որք մը որդեգրէ, եւ զանիկա քեզի զաւակ քրէ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱՑՈՅՑ

Նախընթաց դրութիւններ ցոյց կուտան թէ Քալիֆորնիոյ Հայ դպրութիւնը Հազար 42 տարուան կարճ պատմութիւն մը ունի: Այս 42 տարուան միջոցին Հայութիւնը մէկ կողմէն՝ երկրին արեւելեան նահանգներէն եւ միւս կողմէն ուղղակի մայր Հայրենիքէն դադթելով տեղաւորուած է նահանգին այլ եւ այլ մասերուն, եւ մասնաւորաբար Ֆրէզնոյի եւ անոր շրջակայքին մէջ: Այս շրջանին թէ դրսէն նարեկներու եւ թէ ներսէն բնական աճումի իրր հետեւանք, Քալիֆորնիոյ Հայութեան թիւը բազմացած է, եւ այժմ կը Հասնի տասնը վեց Հազարի: Իսկ Հ. Բ. Ը. Միութեան ազգօգուտ շարժումը կը սկսի 1910ին, եւ Հիմակ տարածուած է այս 13 տարուան ընթացքին, 15 տարրեր մասնաճիւղերով, նահանգին այլ եւ այլ մասերուն մէջ, ունենալով 2670 անդամ եւ արտադրելով 172,933 տոլար 22 սէնթ:

Յաջորդ էջի Վիճակացոյցէն որոշապէս կ'երեւի թէ վերջին 13 տարուան ընթացքին Քալիֆ. մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան աւուճով Հիմնուած 15 մասնաճիւղեր այժմ ունին 2670 անդամներ, իսկ պաշտպանուած որրերուն թիւը 540 է, մօտաւորապէս 320 տարրեր անձերու եւ մասամբ ալ բնկերութիւններու կողմէն խնամուած: Բայց կը ցաւինք որ այս որրապաշտպաններէն ոմանք դրժած են իրենց խոստումները, որոնց անունները դեռ Հանուած չեն տեսարակէն, նկատելով թէ անոնք ուշ թէ կանուխ վերջապէս պիտի յարգեն իրենց խոստումը:

Քալիֆ. մասնաճիւղերու 1915 Յուլիս 29էն մինչեւ 1922 Սեպտեմբեր30, Տիար Մ. Գարակէօղեանին միջոցաւ կեզրոն դրկուած դրամին քանակը եղած է «172,933-22»: Այս հաշիւին մէջ՝ Լօբէնին չորս տարի առանձինն դրկած \$1,440-00ը՝ Ֆրէզնոյի մասնաճիւղին դրկած 8124-431-86ին մէջ է: Լօբէն Ֆրէզնոյի մասնաճիւղին մէկ մասն է եւ եւ մասնաւոր երկու տարիէ ի վեր Ֆրէզնոյի մասնաճիւղին հետ կապուած բլլալուն անոր Հաշիւը դատ դրուած չէ:

[illegible]

Այս գումարը Քալիֆ. մասնաճիւղերուն այս շրջանին ամբողջ հասոյթը շներկայացնէր, այլ ամբողջ հասոյթէն ծախսերը հանելով ուղղակի կեդրոն գրկուած գումարամէկ քանակը կը ներկայացնէ: Ինչպէս յայտնի է այս \$172,933-25ր Քալիֆ. մասնաճիւղերուն միայն 1915 Յուլիս 29էն ի վեր Տիար Մ. Գարակէօղեանի միջոցաւ կեդրոն գրկուած գուման է, եթէ այս թուականէն առաջ բացուած մասնաճիւղերուն մինչեւ 1915 ուղղակի եզրագրոս գրկած գուման ալ մօտաւորապէս 10,000 տարար նկատենք, այդ հաշուով Քալիֆ. շրջանակին մինչեւ հիմա կեդրոն գրկած գումարն գումարը կը հասնի 182,933 տար 22 սէնթի: Երբ այս գումարին վրայ աւելցնենք նաեւ 1922 Սեպտ. 30էն յետոյ գրկուած գումարները, որոնց հաշիւը թէեւ պարտաւոր չէ տակաւին, բայց հաւանաբար 200,000 տարարը կ'անցնի մինչեւ հիմա Քալիֆ. շրջանակի մասնաճիւղերուն 1910էն սկսեալ կեդրոն գրկած գումարն քանակը, ի նպատակը կարօտելոց եւ որբերուն:

Ըստ այս վիճակացոյցի հայ գաղութին թիւը 15,950 է, տար 15,725ր մասնաճիւղեր գտնուող հայաշատ կեդրոններու եւ անոնց անմիջական շրջանակներուն մէջ է, իսկ 225ր նահանգին մէջ տաղին անդին ցանցնուած են փոքր թուով: Այս թիւը Քալիֆ. նահանգի հայ գաղութին մօտաւոր թիւն է, կըրնայ ըլլայ որ ճշգրիտ թիւը քիչ մը աւելի եւ կամ քիչ մը պակաս ըլլայ, այն գտնելու համար մօտաւոր մարդահամար մը բնեւ պէտք է: Մենք հայ բնակչութեան մօտաւոր թիւը գտնելու միայն ջանացեր ենք, պարզապէս հասկնալու համար թէ իւրաքանչիւր մասնաճիւղի մէջ գտնուած հայութեան հարիւրին քանին մասնակցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամակցութեան: Կը յուսանք աղղային մարմիններ մօտաւոր մարդահամար մը բնելով կը գտնեն ճշգրիտ թիւը ի մօտոյ:

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— Հացդ ջութերուն երեսը ձգէ, վասնզի շատ մը օրերէն ետ-
քը զանիկա պիտի գտնես : ՍՈՂՈՄՈՆ

— Այն որ իր երջանկութենէն ի գատ ուրիշ նպատակ չունի,
գէշ մարդ է : Այն՝ որուն նպատակը այլոց բարի կարծիքն է,
տկար մարդ է : Այն՝ որ այլոց երջանկութիւնը իրեն նպատակ
ունի, առաքինի մարդ է : Այն՝ որուն կեանքի առանցքը Աստ-
ուած է, մեծ մարդ է : Լ. ԹՈԼՍՏՈՅ

ՀԱՅ ՈՐԲՈՒԿԻՆ ԵՐԳԸ

*Առանց չորի, կօշիկի,
Թափառեցայ ես թշուառ,
Այժմ օրերն իմ նօթի,
Կ'ընեն զիս այնքան նիհար... :*

*Աչքերս յառած դէպ ի վե՛ր,
Կ'աղօթեմ զիշեր ու ախ,
Որ ինձ նման չէ՞զ որբեր,
Յուրտէն շանչեալն անթիւ :*

*Ո՛վ, հայ եղբայր սիրելի՛
Յիշէ՛ հոգիս իմ չիւանդ,
Որ զուրկ տունէն մայրենի,
Չուզեր մեռնիլ անաւանդ... :*

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԿԱՍԵԱՆ

— Յիշէ Աւետարանին այն խօսքը քէ որքի մը տրուած գա-
ւար մը պաղ ջութը ունի իրեն յատուկ վարձքը :

ՆՈՐ ԿԱՐԵՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԶՕՐԱՅՆԵԼՈՒ ՔԱՆԿԱՐՆԵՈՑ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՁ

Քայլիֆորնիոյ նահանգին մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան շարժումը աւելի զօրացնել կարելի է, եթէ նախագծուած Ծրագրով հաւաքական ջանքեր շխնայուն առ այդ:

(1) Այս գործը ի դուռն հանելու համար նախ մասնաճիւղեր բացուելու են այն տեղեր ուր Հ. Բ. Ը. Միութիւնը տակաւին չունի իրեն համար գործելու դեպքեր: Այժմ թէ՛ և նահանգին բոլոր հաշաշատ կեդրոններուն մէջ Բարեգործականին գրեզակը կը ծածանի ամէն ուրեք, բայց Սան Ֆրանսիսքոյի^(*) և Լոս Անճելիսի շրջանակներուն մէջ զէթ մի քանի տեղեր տակաւին կարելի է հիմնել նոր մասնաճիւղեր, ուր հոգ չէ թէ քիչ են թուով հայ բնասնիքներ որոնք կրնան բազմանալ տարիներու ընթացքին մէջ:

(2) Բարեգործականը մարդասիրական ու բարեսիրական շարժում մըն է, և այս շարժումը ծաւալելու համար իրական սեռի մարդասիրական հակումներէն օգտուիլ անհրաժեշտ է: Այս հասկացողութեամբ ամէն մէկ մասնաճիւղ իր կողքին կամ պէտք է ունենայ հայ ազնիւ տիկիներէ բաղկացեալ օժանդակ կազմակերպութիւն մը, և կամ ալ իւրաքանչիւր մասնաճիւղ իր անդամուհիներու մէջէն պէտք է ընտրէ օժանդակ վարչական ժողով մը, որուն գործը բլլայ հայ տիկիներու մէջ ծաւալել անդամագրութեան գործը:

(3) Կառկ ընելու գրութիւնը նաեւ ընդհանրանալու է, իրրեւ հասոյթի աղբիւր մը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իրրեւ կազ-

(*) Մանօր. — Ուրախ ենք յայտարարելու որ այս տողերը շարուելու տակն հիմնուեցաւ Սան Ֆրանսիսքոյի մօտ, Պրքբլի մէջ 34 անդամներով նոր մասնաճիւղ մը, որով Քայլիֆորնիոյ շրջանակի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղերուն կը բարձրանայ թիւը տասներ փեցի:

մակերայութիւն գաւերացնելով Ամերիկեան կառավարութեան կողմէ: Երբ առաջնակարգ հարուստներու մէջ մի քանի աշխատու կառկներ ամէն տարի իրարու ետեւ երեւնան, յորմէ յետոյ ուրիշներ շատ դիւրաւ կը հետեւին անոնց, և որով սոփոքութիւն կը զառնայ կառկներ ընկլու գրութիւնը: Անցեալ տարի Քալիֆ. շրջանակը ունեցաւ հինգ կառկ, մին Թասուլլըրի մէջ Տիար Պետրոս Պորանեանի կառկը՝ \$5000.00, հինգ տարիէն վճարելի, երկրորդը \$2000.00 Թրէզնոյի մէջ ուրիշ ազգասէր հայու մը կողմէ որ ներկայիս շուգիբ յայտնել իր անունը հանրութեան: Իսկ միւս երեք կառկներ նոյնպէս Թրէզնոյի մէջ են, յետ մահուան գործադրելի, որոնց տէրերը նաեւ առ այժմ չեն ուզեր հրատարակել իրենց անունները ծագովուրդին: Այս վերջին երեք կառկները դանուած ու ազահովուած են Տիար Վահան Քաջրերունի Սարգիսեանի մասնաւոր աշխատութեամբը որ արժանի է մեծապէս գնահատութեան: Յիշեալը տակաւին մտադիր է զանկլու ուրիշ նոր կրտակներ:

Հարուստներու համար միշտ գիժուժ պէտք է ընել առ այդ, արժեցնելու համար իրենց հարստութիւնները: Հոգեվարքի վայրկեաններուն մէջ տեղի ունեցած կառկներ գործնական շատ արդիւնք չեն տար, և յաճախ ալ կոխներու պատճառ կը զառնան ժառանգորդներու միջեւ: Կառկ ընկլու լաւագոյն ու բանաւոր կերպը մահուան սարսուռներէն տարիներ առաջ, հանդիսա մտքով ու օրինաւոր ձեւով դոյն կարգադրելն է: Բայց աւելի լաւը, հարուստը պէտք է ինք իր ձեռքով գործադրէ իր կառկը մեւնելէ առաջ: Հարստութիւն մը որ ցեղին ազնուութեան ու երջանկութեան շնորհատեր, ոչինչ կ'արժէ:

(4) Մասնաճիւղերու իւրաքանչիւր աճողամէն պահանջելու է որ բարձրացնէ իր արեւմտարին սակը, կրկնապատկելով, եռապատկելով և կամ քառապատկելով դոյն: Ասիկա գործնականացնել շատ դժուար չէ, եթէ մասնաճիւղերու վարչութիւնները, նախ իրենք առնեն այս քայլը և յետոյ տարածեն նոյն վեհանձն ոգին անդամներուն մէջ: Կերպով մը կ'ակնկալուի այս, զէթ այն բոլոր անդամներէն որոնք ամէն տարի կը վճարեն միայն երեք տոլար իրրեւ նուազագոյն սակ տարե-

վճարի, երբ նկատի առնենք կարօտելոց և սրբերու ծախսերուն կրկնապատկուիլը վերջին տարիներու ընթացքին :

(5) Հ. Բ. Ը. Միութիւնը զօրացնելու ուրիշ միջոց մ'ալ անդամագրութեան քվեփէյն մը բանայն է, ոչ թէ մի քանի մասնաւոր անհատներու աշխատութեամբ, այլ ամէն մէկ անդամը զօրծի մղելով : Քալիֆ. շրջանակը այժմ ունի 2670 անդամ, եթէ այս անդամներէն իւրաքանչիւրը յառաջիկայ տարուան մէջ, միայն մէկ անդամ դանկ, թիւը իսկոյն կը կրկնապատկուի : Ասիկա դիւրաւ կը յաջողի, երբ սիսթեմաթիկ ֆանքերով սկսի այս քվեփէյնը : Մասնաճիւղերու վարչութիւնները նախապէս որոշելու են, 1923ի տարեվճարները դանձելու ատեն անդամներէն մէկ մէկ ալ նոր անդամ պահանջել : Ամէն մէկ անդամի համար մէկ նոր անդամ ապահովել շատ դիւրին է, եթէ մէկը իր ազգականներէն և կամ զբացիներէն մէկ նոր անդամ չկրնար գտնել, զէթ կրնայ իր ընտանիքէն մէկ անդամ ներկայացնել իր պատկանած մասնաճիւղին, քանզի նորածին անհատներ իսկ կրնան անդամակցիլ Հ. Բ. Ը. Միութեան, թէ և քուէատու անդամ չեն նկատուիր : Յետոյ քվեփէյնը չլրացած պէտք է անուններու ցանկը մաս առ մաս հրատարակել թերթերուն մէջ այն անդամներուն, որոնք հաւատարմօրէն կատարած են իրենց այս համեստ պարտականութիւնը :

Քալիֆ. շրջանակի համար 5000 անդամ շատ չէ, նկատի առնենալով այս տեղի հայ գաղութին թիւը : Եթէ 15,000 և պէլի հայ կայ հոս, զէթ անոր մէկ երրորդը՝ 5000ը առաջին առիթով միանալու է Հ. Բ. Ը. Միութեան նման կազմակերպութեան մը, որուն ներկայութիւնը մեծ քաջալերութիւն մըն է հայութեան համար, ներկայ նշնամբամային վայրկեաններու մէջ :

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ,

— Ամէն օր հարցուր քու անձիդ քէ որքան բարի տրամադրու-
թիւններ ցոյց տուած ես , ուրիշներուն հանդէպ :

ՄԱՐԿՈՍ ԱՐԵՆԼԻՈՍ

— Բարեգործութիւնը ծայրայեղութիւն չընդունիր , բայց
կրնայ սխալներ ունենալ : ՊԱԳՈՆ

ՀԱՅ ՈՐԲՈՒԿԻՆ ԵՐԳԸ

Կը յիշեմ մահը ցեղիս
Ու իմ մօր երգը անոյշ ,
Որ եղան իմ օրրանիս
Տըխրերգն ու վէրք մը անբոյժ :

Իմ մօր սրտէն բաժնեցին
Արցունքներով անարա՛տ . . .
Առանց իմ մօր կաթողի՛ն
Եղայ մանուկ մը անբախտ :

Ո՛վ հայ եղբայր սիրելի՛ ,
Յիշէ՛ հողիս իմ հիւանդ ,
Որ զուրկ՝ տունէն հայրենի ,
Զուգեր մեռնիլ անաւա՛նդ . . . :

— Կեանքը կարն է եւ անցաւոր , այս վաղանցուկ կեանքդ ար-
ժեցնելու համար մի մոռնար Հ . Բ . Ը . Միութեան անուճով
կտակ ընել , եւ քու կենդանութեան ատեն գործդրել զայն :

THE ARMENIAN GENERAL BENEVOLENT UNION

Organization, Object and Character

A Society called **The Armenian General Benevolent Union** was founded in Egypt, on the initiative of His Excellency Boghos Pasha Nubar, the object of which is:

I. To assist in the moral and intellectual development of those Armenians who, faithful to their Fatherland, reside in Armenia.

II. To ameliorate their material and economical condition.

III. To encourage all publications or enterprises likely to bring about these ends.

The Society is essentially national and philanthropic.

The Armenian Benevolent Union founds or endows, by subsidies, Schools, Libraries, Reading Rooms, Public Workshops, Hospitals, Infirmarys, Orphanages, and all similar national public institutions.

It helps all necessitions Armenians without distinction, more especially with a view to facilitating the return of refugees and exiles to their homes.

It assists the Armenian peasants by providing them with land, seeds, cattle, implements and tools. It stimulates the principles and methods of modern farming, and creates new means of labour and production.

It sends immediate relief to those in distress through famine, fire, or similar disasters.

In other words, the union, within the limit of its means and specific object, endeavours to strengthen the ties of brotherhood and the bonds of solidarity between all the Armenians dispersed all over the world, and by creating a general co-operation, to improve the condition of the unfortunate people of Armenia.

MEMBERSHIP

Any Armenian of either sex or either religious creed, may become a member of the Union.

Every member shall pay on his registration fee, which must not be less than \$1.00, also an annual subscription which must be not less than twenty five cents per month.

THE RESOURCES OF THE UNION

I. Initiation fees.

II. Annual dues.

III. Donations.

IV. Legacies.

V. Any other assets which may be realized by the Central Council.

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՕԳՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բարեկործութիւնը մարդկութեան պայման, քաղաքակրթութեան օրէնք, և կրօնքի պահանջքն է։ Անհատը այնքան միայն մարդ կոչուելու արժանիք ունի որքան զարգացած է անոր մէջ մարդասիրական զգացումը։ Քաղաքակրթութեան շրջանը նկատուիլ մէկը, եթէ տկարը, անպաշտպանը, ծերը, արկածեալը, հիւանդը, և որքը խնամելու պարտականութեան էն կը հրաժարի։ Կրօնքը լոկ երեւակայական բան մը զարձած կ'ըլլայ, եթէ չբաժնայիք անոթիին հաց, ու ծարաւին ջուր, մերկին հագուստ, բանտարկեալին ալցելութիւն և տառապելոյն մխիթարութիւն տալու սկզբունքը։ Բարեկործութիւնը առաքինութիւն մըն է, ինչպէս միւս առաքինութիւններ, նոյնպէս այս առաքինութիւնն ալ ունի իրեն յատուկ օգտակարութիւններն ալ և ալ տեսակէտներէ։

Ա.—Բարեկործութեան առաջին օգտակարութիւնը զանկա կատարողին համար է։ Բարեկործ անհատը նախ ինքն է որ կ'օգտուի անկէ։ Բարեկործութիւնը իրրեւ առաքինութիւն արդիւնք մըն է սոսկ, բայց այս արդիւնքը յառաջ բերող պատճառը մարդուն էութեանը մէջ գեաեղում զթութեան զգացումն է, այս զգացումը քանի մշակուի ու կրկնուի այնքան կը զօրանայ և անհատը ալ չհամեմատութեամբ կարեկից ու զրթոտ էակ մը կը դարձնէ, և որուն իրր հեաեւանքը բարեկործութիւններ տեղի կ'ունենան մարդկային բնկերութեան կեանքին մէջ։

Ենութեան մէջ ինչ որ աւելի կը զործամուի, նոյն համեմատութեամբ կ'ուսմայնայ, և կամ ինչ որ վարժութեան ենթարկում է, վարժութեան շենթարկում բանէն աւելի զարգացած է։ Երբ բազուկս չզործածեմ անոր մկանունքները կը թուլնան և ան պէտք եղած ոյժը չկրնար արտադրել, բայց

երբ երկաթադործի մուրճը ձեռքս առնեմ եւ սկսեմ դործել, ա՛յ բաղուններս օր ըստ օրէ ուժափնայու կը սկսին: Նոյնպէս եթէ մէկը իր աշխերը գոցէ եւ մուխ տեղ մը առանձնանայ ու մնայ երկար ատեն, կը տկարանան անոր աշխերը: Իսկ մէկը որ բացօթեայ դաշտերու ու լեռներու մէջ կը բնակի ու լոյսի մէջ կ'ապրի, անոր աշխերը աւելի զօրաւոր կ'ըլլան եւ աւելի հեռունները կը տեսնեն: Մարդկային միտքը դարձեալ նոյն օրէնքին կը հնազանդի, երբ անհատ մը հեռու պահէ ինքզինքը կրթութեան լոյսէն, անարդէ զգրոցը արհարմարէ կուլտուրական շարժումը, անոր միտքը խոտան կը մնայ, չկրնար մըշակուած մտքի տէր մէկուն պէս սեւէ նիւթի վրայ մեթոտիկ կերպով ու տրամաբանօրէն խորհիլ, չկրնար հանապազօրեայ տեսած ու գիտած իրողութիւնները վերլուծել, եւ չկրնար նաեւ բնութեան դաղանիքներուն խորը թափանցել, իսկ ան որ կը մշակէ իր ուղեղը ու կը դաստիարակէ իր մտաւորական կարողութիւնները, բնդհակառակը կ'ունենայ աւելի սուր երեւակայութիւն, թափանցող միտք եւ աւելի հասուն դատողութիւն:

Նմանապէս մարդուն բարոյական բնադրներն ու միտումներն ալ որքան կը մշակուին ու կը դորձածուին այնքան կ'աճին ու կը զօրանան: Գթութեան զգացումը ամէն մարդուն մէջ ալ կայ, ոմանց մէջ շատ, ոմանց մէջ քիչ, բայց երբ անիկա դորձածուի աւելի կ'ուժափնայ: Մեր մէջ գտնուած գրութեան, կարեկցութեան, համակրութեան ու վեհանձնութեան նման ազնիւ զգացումները զօրացնելու մասնկալարժական միակ մեքոսը ուստի շարունակ քարեզործութիւն ընելն է:

Այսօր անօթի մը կը տեսնես, կը դթաս ու անոր հաց մը կուտաս, հիւանդի մը մասին լուր կ'առնես, կը խղճաս, կերթաս, կ'ացելես. բանտարկեալի մը մասին կը լսես, քոյր կ'երթաս կը մխիթարես. կեանքի պայքարին մէջ դժբախտացած ու յուսահատած մէկուն կը հանդիպիս, իրեն մօտենալով կը քաջալերես, անօգնական որրի մը քով կ'ըլլաս, զանիկա խնամելով կ'ուրախացնես, այս բոլոր դործողութիւններուն մէջ բարի տրամադրութիւններդ գոհացում կը գտնեն եւ դուն սրտիդ մէջ տեսակ մը երջանկութիւն կը զգաս որ անիկա դրամով չգնուիր: Վաղը նոյն բարի դործերը կրկին կը շարունակես, եւ դարձեալ նոյն բարի տրամադրութեան մէջ կը գտնը-

ւիտ, երբորդ օրը, շորբորդ օրը դարձեալ, եւ այսպէս օրերով, շաբաթներով, ամիսներով եւ տարիներով կը շարունակես բարիք գործել, եւ որով ինքզինքդ առանկ բարի տրամադրութիւններու մէջ երկար առեն պահելով, ժամանակ մը վերջը ինքնաբերաբար բարի մարդ մը կ'ըլլաս: Ուրիշ խօսքով, ամէն օր բարեգործութեան կրկնումը մէկ օր առաջուանէ աւելի բարի տրամադրութիւններուն մէջ կը պահէ թեղ, եւ առիկա շարունակելով աւելի կարեկից, աւելի գթաւ, աւելի համակրող, աւելի վեհանմն, աւելի զոհող, ու աւելի ազնիւ անձ մը կը դառնաս:

Ասիկա հոգեբանական իրողութիւն է, ինչպէս եկեղեցական մը իր քարոզներէն առաջին անգամ ինքն է որ կ'օգտուի, նոյնպէս եթէ բարիք գործել ուրիշ օգտակարութիւն մը չունենայ, մինակ մեր օգտին համար ըլլայ, մեր սիրտը լայնցնելու, մեր հոգին ազնուացնելու համար կ'որժէ որ հետեւինք անոր, որովհետեւ այս սէ մինակ համբան զմեզ բարձրացնելու անհատապէս այս աշխարհէ մէջ:

Բ. — Բարեգործութեան երկրորդ օգտակարութիւնը ուղղակի բարիք ընդունողին համար է: Երբ անօթի մը բարեբաւրի մը ձեռքէն պատաս մը հաց ընդունի, ծարաւի մը դաւաթ մը պող ջուր ստանայ, մերկը ձեռք մը հագուստ առնէ, որը մը պաշտպանի մը միջոցաւ ապրելու պատահականութիւն ունենայ, ասոնք ինքնին մեծ օգտակարութիւններ են բարիք ընդունողին համար, զորս չենք կրնար ուրանալ: Բարի տրամադրութիւններով օժտուած ազնուասիրտ մարդու մը, մաքուր շարժառիթով ու ազնիւ հոգիով բրած մէկ բարիքը զայն ընդունողին սրտին մէջ երախտադիտական զգացում մը կ'արթնցնէ, յետոյ այս զգացումը գնահատում ու յարգանք մը կը ստեղծէ անոր սրտին մէջ բարեբարին հանդէպ, եւ որով բարիք ընդունող անհատին մէջ կը մշակուին բարիք գնահատելու, բարեբարը յարգելու եւ բարութիւնը սիրելու բարձր կարողութիւններ: Հետեւաբար, բարիք ընդունողը ոչ թէ մինակ իր բարեբարին միջոցաւ նիւթական բարիքը կը վայելէ, այլ անոր հետ միասին բարոյական ուրիշ օրհնութիւններուն ալ կը տիրանայ:

Որովհետեւ անօթիին տրուած պատաս մը հացը այնքան կարեւոր չէ որքան այդ հացին ետեւ կեցած կարեկցութիւնը:

Որքի մը համար ծախսուած մի քանի տոլարը այնքան մեծ արժէք մը չը ներկայացնէր որքան ատոր ետեւ կեցած համակրութեան ոգին: Ուստի երբ կարօտ մէկուն ազնիւ ու մաքուր շարժառիթով բարիք մը բնենք, մեր բարիք բնելու ազնուագոյն մեթոտը զանիկա մէկ կողմէն մեր երախտիքը ճանչնալու ազնիւ արամադրութեան մէջ կը գնէ, միւս կողմէն սակայն անոր մէջ փափաք մը կ'արթնցնէ հետեւելու նոյն շաղին: Այսպէս մեր կողմէն կարօտելոց ցոյց արուած սիրոյ փոքրիկ ճառագայթ մը սէր կը ծնի անոնց որոնք մէջ նոյնպէս ցոյց արուած կարեկցութիւնը կարեկցութիւն կը ծնի, համակրութիւնը համակրութիւն կը ծնի ու զթուրթիւնը զթուրթիւն կ'արտադրէ:

Ուստի բարիք բնելով ոչ թէ մինակ բարի արամադրութիւններու մէջ կը զանուինք, այլ ազնիւ շարժառիթով մեր ըրած բարիքը բնդունող անհատն ալ նոյն բարի արամադրութիւններուն մէջ կը մնայ շարունակ, և որով թէ բարիք բնողն և թէ բարիք բնդունողն կ'օգտուին միանգամայն:

Գ.— Բայց մինակ այս չէ բարեկործութեան օգտակարութիւնը, անոր ուրիշ մէկ կրթիչ գերն ալ ցեղին ազնուացման տեսակէտէն է: Յեղը անհատներէ կը բաղկանայ, երբ անհատներու մէջ բարի արամադրութիւններ մշակուին ու զարգանան բարիք բնելով ու բարիք բնդունելով, առ երեւոյթս անհատներ են անկէ օգտուողները, իրականութեան մէջ ցեղն է որ կը զարգանայ ու կ'ազնուանայ այս մեթոտով:

Ներկայ թուականէն երբ ետ երթանք գէպի այն շրջանը, ուր մեր նախահայրերը քաղաքակրթութենէ զուրկ լինէրու և անատներու մէջ կը պտակին վայրի զազաններու պէս, այն սառն ցեղը զուրկ էր որոշ շափով բարեկործելու կարողութենէն, ուր ամէն ոք իր անձին համար կ'ապրէր ինչպէս հիմա կենդանիներ կ'ապրին: Անկարը, հիւանդը, անօգնականը, ծերը, մարդոց զուրգուրաքի առարկայ չէին բլլար, քանզի զթութեան զգացումը մշակուած չէր անոնց մէջ: Բայց երբ ցեղը ինքնադիտակցութեան զապափարին եկաւ, այդ թուականէն սկսեալ ան զթալու սկսաւ, և այդ զթալու միտումը զարէ ի զար կրկնուելով ցեղը ներկայ զթոտ վիճակին հասաւ: Թէ և ցեղը հիմա լուսագոյն վիճակին մէջ չէ, բայց հետաւոր անց-

եալի վայրենի վիճակին հետ բաղդատելով զէթ որոշ շափով զարգացած է ու ազնուացման շաղկին մէջ կը դանուի այժմ : Մանաւանդ կին դասակարգը զաւակներ մեծցնելու ատեն առնոց կարեկցութիւն ցոյց տալու աւելի ենթակայ ըլլալուն՝ առնոց մէջ կարեկցութեան զգացումը աւելի յառաջացեալ վիճակի մէջ է :

Մեր նախահայրերը ըստ իրենց կարողութեան բարեսիրական շարժումներ ստեղծելով, հաստատութիւններ հիմնելով, կազմակերպութիւններ արտադրելով ցեղին մէջ իբր թաղուն ոյժ պահուած բարի արտադրութիւնները, զէթ մասամբ զարգացուցած ու մեղի աւանդած են, մեր ալ պարտքն է կարելի եղած ամէն միջոց զօրծածելով յաջորդ սերունդին յանձնել զանոնք, աւելի մշակուած ու աւելի ազնուացած : Ահաւասիկ ասով մենք բաժին ունեցած կ'ըլլանք ցեղի ազնուացման գործին մէջ : Ասիկա ինքնին տեղի կ'ունենայ երբ բնկերութեան ամէն մի անհատը վարժեցնէ ինքզինքը բարեգործելու բարի սովորութեան :

Ամէն անհատ ցեղի ամբողջութեան մէջ մասնիկ մըն է : Երբ մասնիկները բարի տրամադրութիւններու մէջ զարգանան, այդ մասնիկներէ կազմուած զանգուածն ալ ինքնին կը զարգանայ ու կ'ազնուանանայ : Ուստի կ'արժէ բարիք գործել թէ մեր օգտին, թէ կարօտեալներու օգտին եւ թէ ցեղի օգտին համար :

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը մեզի ոսկի պատեհութիւն կ'ընծայէ, զարգացնելու այս բարեգործութեան առաքինութիւնները մեր մէջ : Անիկա մեր ցեղին համար իր ունեցած բազմակողմանի օգտակարութիւններէն զատ կոչում ունի նաեւ բարձրացնելու մեզ բարոյապէս : Քաջալերենք մեր մէջ ստեղծուած այս ազդօգուտ կազմակերպութիւնը, որովհետեւ որքան զանիկա քաջալերենք նոյնքան զմեզ բարձրացուցած ու ազնուացուցած կ'ըլլանք :

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— Ուրիշին բարիք ընող իրեն ալ ըրած կ'ըլլայ միանգամայն ,
ուրիշը երջանկացնելու առթիւ գոեումակութեան ներքին զի-
տակցութիւնը բաւականաչափ վարձատրութիւն է ինքնին :

ՍԵՆԵԿԱ

— Մեր անձնասիրութիւնը զսպելով ուրիշներուն վրայ մեզ-
մէ աւելի խորհիլ , եւ անոնց վիշտերը մերինէն աւելի զգալ ու
համակրիլ կատարելութեան կը մղէ մեր մարդկային բնու-
թիւնը :

Է. ՍՄԻԹ

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԻ ԵՐԳԸ

*Զարթիր ո՛վ հա՛յ , վեր կաց ընդոստ ,
Սուրբ վրէժին հասաւ ժամը ,
Թիւրքն անօրէն բնիկ ազգիդ ,
Մարեց լոյսը , քանդեց տունը :*

*Վայ է քեզի թէ չունենաս
Նոր օր , նո րկեանք , նոր Հայաստան :*

*Զոհողութիւն , պարո՛ն , տիկի՛ն ,
Տուր քու բաժինդ վեհանձնօրէն ,
Եւ հայութիւնը իբրեւ փիւնիկ
Պիտի յառնէ աճիւններէն :*

*Օ՛ն հոգեպինդ , մէկ սիրտ , մէկ խումբ ,
Զոհել գիտցիր հայու սերունդ ,
Հաւատա՛ խօսքիս , Յոյսն եմ ես
Քեզ կ'աւետեմ վերածնունդ :*

*Երկինք վկայ , տեսնես պիտի
Նոր օր նոր կեանք , նոր Հայաստան :*

Վ. Մ. ՔԻՐՈՔՃԵԱՆ

— Զե՞ս ուզեր ազգիդ բեկորներուն բարերարներէն մին ըլ-
լալ , որպէս զի զարգանան քու մէջդ բարութեան բազուն ոյ-
ժերը :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը, իր հիմնադրութեան թուականէն սկսեալ վերջին 17 տարուան ընթացքին կարեւոր դեր խաղցած է հայ կեանքին մէջ: Անոր օգտակարութեան կենդանի վկան իր դործն է, անիկա չխոստանար ապագային մէջ ծառայել հայուն, այլ ծառայել ներկայիս դրական ու դործնական եղանակաւ, իր կարողութեան սահմանին մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան դործունէութեան մէջ ծածուկ եւ կամ դադանի բան մը չի կայ բնաւ, ինչ որ ունի եւ ինչ որ բրած է կը տեղեկագրուի միշտ ժողովուրդին: Անոր հասոյթը, ծախքը, բաշխուած նպաստները, տարուէ տարի կը հրատարակուին, եւ խորաքանշիւր ոք կրնայ դայն մանրակրկիտ քննութենէ անցընել: Անիկա իրաւամբ սենեակի մը նմանցուած է որ շորս կողմէն ապակիով չըջապատուած է, որուն մէջ եղած ամէն բան կ'երևի սեւէ կողմէն դայն դիտողի աչքին: Եւ ահա այս իսկ պատճառաւ անիկա կը վայելէ այժմ հայ ազգին ամենամեծ վստահութիւնը:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը 1906—1916ին, իր հիմնադրութեան աւաջին տասը տարիներուն մէջ հիմնած էր 42 վարժարաններ, որոնք կը մատակարարուէին Հայոց Միացեալ Ընկերութեան ձեռքով: Պատերազմի շրջանին բացած էր Բօրթ Սայիտի մէջ Սիսուան վարժարանը 2250 երկսեռ աշակերտներով, մանչերու եւ աղջիկներու նախակրթարաններէն զատ, ունենալով նաեւ մանկապարտէզի բաժին մը: Վերջին 17 տարիներու ընթացքին կարեւոր կեդրոններու մէջ ունեցած է միշտ, աշխատանոցներ, այրիանոցներ, ապաստանարաններ, հիւանդանոց-դարմանատուններ, զեղարաններ, արհեստանոցներ, որբանոցներ, եւ այլն բարեօրրական հաստատութիւններ:

Այժմ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ունի Անախոքի շուրջ Սուէաիոյ հայկական վեց գիւղերուն մէջ Սիսուան անունով նախակրթարան վարժարաններ, ծաղկոցի եւ մանկապարտէզի բաժիններով, ուր կը պաշտօնավարեն 19 երկսեռ ուսուցիչներ եւ կը

Փ Ո Ք Ր Ա Ս Ի Ա

դատախարակեն 679 աշակերտներ: Իսկէտէրունի մէջ իր դարձանատունէն զատ ունի նուպարեան վարժարան, հոն հասարուած դպրեական Հայերու մանկանց համար: Հալէպի մէջ ունի «Կիլիկեան» անուիով, Երուսաղէմի մէջ «Արարատեան» եւ «Վասպուրական» իսկ Պէյրութի մէջ «Քէլէկեան» եւ «Սիւսուան» անուններու ներքեւ որբանոց-վարժարաններ, որոնց մէջ հայ մանուկներ, Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանիին ներքեւ թէ կը կրթուին հայացի դատախարակութեամբ եւ թէ արհեստ կը սորվին քիչ վերջը ի վիճակի բլլալու համար իրենք զիրենք ապրեցնելու: Վերջերս Հ. Բ. Ը. Միութիւնը կը ջանայ արհեստանոց մը հիմնել նաեւ Կիպրոս կղզիին մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը տուած է նաեւ հայ զինուորային հող, սերմնացու, եւ երկրագործական գործիքներ: Դժբախտաբար վերջին տասը տարուան տառապալից կացութեան մէջ տեղի ունեցած տեղափոխութիւններ, դպրեականական հոսանքներ, անկայուն ու թափառական կեանքը՝ հայ զինուորային առիթ չեն տուած բմրոշելու: Հ. Բ. Ը. Միութեան իրեն բնծայած բարիքները:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը անխառնականութեան եւ եղբայրակցութեան ոգին ալ մշակած է, մէկզի թօթափելով հայ ժողովուրդին մէջէն յարանուանական մոլեռանդութիւններն ու խառնութիւնները: Զօրացուցած է նաեւ բարեսիրական միտումներն ու մարդասիրական զգացումները հայուն մէջ: Ազգի մը քաղաքակրթութեան շափանիչն է իր բրած բարեգործութիւնը: Որքան հայ ազգին բարեսիրական հակումները քաջախիւրդին իր ծոցէն դուրս եկած Բարեգործական կազմակերպութիւնը, նոյնքան Բարեգործականը փոխադարձաբար քաջախիւրդ ու դարգացուց հայուն սոյն մարդասիրական միտումներն ու բնազդները:

Եթէ Բարեգործական Հայկական Ընդհ. Միութիւնը տաղնապալից տարիներու մէջ բազմակողմանի օգտակարութիւններ ունեցած է եւ ունի այսօր հայ ազգին, որքան տուաւ եւս պիտի նպաստէ ան հայուն Փիղիքական, մատաւրական, անաւստական, եւ բարոյական զարգացման, հայկական վերածնունդի շրջանին մէջ, երբ փարատին մեր քաղաքական հորիզոնին չուրջ կուտակուած մութ սմպերն:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ներկայիս ունի 15,000է աւելի ան-
դամներ այլ եւ այլ երկիրներուն մէջ մօտ 216 մասնաճիւղա-
յին վարչութիւններով: Ամերիկայի մէջ անդամներուն թիւը
8000 է եւ մասնաճիւղերուն թիւը 96: Այս 96 մասնաճիւղերը
բաժնուած են չորս շրջանակներուն՝ Նիւ Ինկլէնտի, Նիւ Եւր-
քի, Շիքագոյի եւ Քալիֆորնիոյ շրջանակներ անունի ներքեւ:
Պոսթոնի մէջ Ամերիկայի Կեդրոնական Յանձնաժողովէն զատ,
այս չորս շրջանակներէն աւելն մէկը ունի իրեն յատուկ շրջա-
նակային յանձնախումբ որ պատասխանատու է Պոսթոնի կեդ-
րոնին:

Հ. Բ. Ը. Միութեան առաջին Խօթր տարիներու ընդհանուր
Հասոյթի գումարն էր շուրջ 385,000 տոլար: 1913էն մինչեւ
1922ի վերջ եղած ինը տարիներու ընդհանուր Հասոյթը եղած
է 1,775,000 տոլար: Համապումար 2,160,000 տոլար: Այս
գումարին 632,231 տոլարը դոյացած է Ամերիկայէն 1909էն ի
վեր, որմէ շուրջ 8400,000ը յատուկ եկած է միայն վերջի երեք
1919—1922 տարիներու միջոցին:

Սխալ է կարծել թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը որբախնամ կազ-
մակերպութիւն մըն է: Անիկա որբեր կը խնամէ թէեւ բայց
որբախնամ Հաստատութիւն մը չէ: Որբեր խնամել ներկայիս
Հրամայական պահանջն է, իսկ Բարեգործականին ձգտումն է
Հայը զարգացնել ու զօրացնել ներքնապէս, անտեսական, իմա-
ցական եւ բարոյական տեսակէտներէ: Հ. Բ. Ը. Միութեան
կոչումը արդարեւ շատ մեծ է եւ օգտակարութեան առարկէր
շափաղանց լայն, եթէ ազատութի Հայը ներկայ տաղնապալից
շրջանէն եւ ողջունէ ազատութեան նորածագ արշալոյսը:

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— Բարեգործութիւնն է միայն իրական ու երջանիկ արարքը մարդու մը կեանքին մէջ :

ՍԻՏՆԻ

— Քեզ պիտի երջանկացնէ անպաշտպան որբի մը ցոյց տրւած ժպիտդ , քեզ պիտի նոխացնէ անօրի մը աւուած հացդ , եւ քեզ պիտի գորացնէ տկարի մը քրած օգնութիւնդ , եւ որովայն-
քան պիտի օգտուիս ուրիշներէն որքան քու նմաններդ օգտուին քեզմէ :

ՊՐԱՆՆԻՆԿ

ՎԵՐ* ԿԱՅ !

(Երգ Միութեան)

*Վեր կայ թշուառ վշտի զուակ ,
Վանէ թախիծդ անյուսութեան ,
Շուտ կը հասնի քեզի երկնառաք
Ձեռքն հայկական սուրբ միութեան :*

*Սոքն էր տիրած խեղճ հայրդուն անակր ,
Հացի վերջին պատառն հատած էր արդէն ,
Եւ յուսահատ դիմումն էր դէս ու դէն ,
Հէքն էր թաղուած սեւ մտածմանց յատակր ,*

*Վեր կայ թշուառ վշտի զուակ ,
Վանէ թախիծդ անյուսութեան ,
Շուտ կը հասնի քեզի երկնառաք
Ձեռքն հայկական սուրբ Միութեան :*

Գ. ԽԱՆՃԵԱՆ

— Հ . Բ . Ը . Միութեան կատարած հսկայ գործունէութեանց մէջ դո՛ւ ի՞նչ բաժին ունիս :

(*) Մանօր . — Այս երգի համար եզանակ յօրինած է Եւրօպական նախալի վրայ Տիար Փրօֆֆ Գալֆուան :

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վերև գրուած պատկերին մէջ երկու մեծքեր զիրար բռնած Շ. Բ. Ը. Միութեան շուրջ մեծ իրականութիւն մը կը մատնանշեն: Այդ իրականութիւնը՝ այս րնկերութեան մէջ տեղի ունեցած համերաշխութեան ուղին է: Երբեմն օտարները հայերուն վրայ աննպաստ դադափար մը կազմելով կ'ըսեն, հայերը չեն կրնար միանալ, հայերը չեն գիտեր թէ ի՞նչ է համադորձակցութիւն, ի՞նչ է միութիւն, բայց երբ գիտեն ու ուսումնասիրեն Շ. Բ. Ը. Միութիւնը, իրենց սխալած բլլարը կը տեսնեն:

Իբրեւ ազգ, թէեւ մենք յոռի կազմեր ունինք, ինչպէս ամէն ազգ ունի, բայց եւ այնպէս անուրանալի իրականութիւն է թէ մեր մէջ կան ժարդիկ որոնք խեղապէս գիտեն թէ ի՞նչ է համերաշխութիւն, ի՞նչ է համադորձակցութիւն, ի՞նչ է ազգային կեանքի մէջ ներդաշնակութիւն, եւ մէկ խօսքով ի՞նչ է միութիւն, որուն ցայտուն ապացոյցն է ահա Շ. Բ. Ը. Միութեան հսկայ կազմակերպութիւնը:

Միութեան վրայ խորհելու տալեն կ'արժէ նկատի առնել նախ թէ Միութիւնը Զօրութիւն է: Դերձան մը ինքնին մեծ բեռ մը չկրնար զեռնէն վեր քաշել, բայց երբ մէկէ աւելի զերձաններ իրարու հետ կապակցուին ու անոնցմէ շուտ մը շինուի, անոյ աւելի ծանր բեռ մը զեռնէն վեր քաշել թէ գիւրին է եւ թէ ապահով: Երկաթեայ օդակ մը թէեւ իր ուրոյն արժէքը ունի բայց նա առանձին անգոր է չողենալի խորհրտին ծանր երկաթը ծովին յատակը իջեցնելու, մինչեւ որ ուրիշ օդակներու հետ միանալով շղթայ մը չկազմէ: Կրակի կայծ մը զուրկ չէ երբեք շահեկանութենէ, ոչ որ կուրծնայ գայն, սակայն նա չկրնար ինքնին մեծ օգուտութիւն արտադրել, իսկ երբ

մանրուկ կրակներ ի մի հաւաքուին, անոնք կրնան մեծ կաթ-
սաներ եռացնել, մեքենաներու մեծ անիւններ դարձնել, շոգե-
կառքեր քաշեցնել:

Ճիշդ այս եղանակաւ ալ բարեփոխու հայ անհատ մը որքան
ալ վեհանձն ու լայնասիրտ ըլլայ, չկրնար առանձին մեծ գործ
արտադրել, բայց երբ առանկ բարեփոխու հայեր ձեռք ձեռքի
առլով իրարու հետ միանան ու մեծ ոյժ մը գոյացնեն, անոնք
կրնան ազդային կեանքի մէջ, ոչ թէ միայն գործ արտադրել,
այլ մեծ հրաշքներ գործել: Միութիւնը գորութիւն է, ուր նա
գոյութիւն ունի հոն ոյժը անապաւ է, ուր նա կը պակսի հոն
ոյժը ինքնին կը ցրուի ու կ'անհետանայ յաւէտ:

Երկրորդ, Միութիւնը ներդաշնակութիւն կը ստեղծէ: Հա-
յերէն լեզուի մէջ ունինք Յ) գիրեր, այս գիրերէն սեւէ մէկը
առանձին որոշ իմաստ մը ցոյց չի տար: Երբ այս գիրերը ի-
րարու քով դառով, ծրագրի մը համեմատ շարուին, անոնցմէ
իմաստ պարունակող բառեր յառաջ կուգան, երբ բառեր իրա-
րու հետ միանան մասնաւոր նշանակութիւն տուող նախադա-
սութիւններ ու խօսքեր կը շինուին: Գիրեր նոյն գիրեր են,
բայց որոշ ձեւով անոնց միացումը անոնցմէ յառաջ եկած բա-
ղադրութեան մէջ ներդաշնակութիւն կը ծնի: Դեղագործի մը
զեղարանին մէջ շատ մը քիմիարանակաւ տարրեր ու զեղի նիւ-
թեր կան, որոնք առանձին զուրկ են ներդաշնակութենէ: Երբ
զեղագործը որոշ ծրագրով գանոնք իրարու հետ միացնէ, ա-
նոնցմէ այլ եւ այլ ներդաշնակ բաղադրութիւններ յառաջ դա-
ռով հրանդներու համար փրկարար գեր կը կատարեն: Տիե-
զերքը արարչագործութենէ առաջ քառասլին վիճակի մը մէջ
էր, Արարչին իմաստուն ձեռքը սակայն այս դո՛ւ ու բո՛հի մէջ
եղած նիւթը անանկ կապակցութեան բերաւ իրարու հետ որ
այն ներդաշնակ ու զեղեցիկ տիեզերքը ստեղծուեցաւ:

Ազգերու կեանքին մէջ ալ այսպէս է, ուր համերաշխու-
թիւն ու գործակցութիւն կայ՝ հոն կարգապահութիւն կը տի-
րէ, ներդաշնակութիւն կ'իշխէ եւ զեղեցիկութիւն կը թաղա-
ւորէ: ուր այս միութիւնը կը խախտի հոն ազգի մը անհատնե-
րը, նոյն արեւնէն ու նոյն սփռէն ըլլալով հանդերձ, գիրար կը
հալածեն, ու իրարու ոյժերը չեզոքացնելու կը ֆանան:

Երբորդ, Միութիւնը ամէն մի ոյժին լաւագոյն կերպով արտայայտուելուն պատեհութիւն կուտայ: Մարդկային մարմինը այլ և այլ դործարաններէ կը բաղկանայ, այս դործարաններէն ամէն մէկը իրարու հետ կապակցուած միութիւն կը կազմեն: Այս միութեան մէջ, իւրաքանչիւրը իր ուրոյն պաշտօնը ունի, ու օգտակար է նաեւ իր պաշտօնին մէջ քանի միութիւնը կը շարունակուի: Մարմինը՝ իրրեւ մեքենայ, դործարաններու կազմած այս միութեամբ է որ կը պահէ իր կենսունակութիւնն ու կորովը: Երբ այս միութիւնը քայքայուի, ուղեղը սրտէն, սիրտը թոքէն, թոքը սաամօքսէն անջատուին, կը դադրի նաեւ անոնց օգտակարութիւնը: Շէնքի մը ամէն մի քարը երբ իմաստուն որմնադիրի մը ձեռք իր լաւագոյն տեղը դրաւ, աւելի օգտակարութիւն կ'ունենայ քան անջատ մընայ ինքնիրեն: Քար մը կայ որ կամարի մէջ աւելի օգտակար է, քար մըն այ որ տան սեմին վրայ:

Նմանազէն ազգի մը մէջ անհատներ կան որոնք մասւորացէն, անհատներ ալ որոնք բազուկի ոյժով ու նիւթական հարստութեամբ օգտակար են իրենց պատկանած ցեղին: Երբ համադործակցութեան ոգին տիրէ անոնց մէջ, ու անով ամէն մէկը իր մասնաւոր տեղը դրաւ հոն, թէ ամէն անհատ իր տաղանդովը կը վայելի, և թէ մեծ գործունէութիւն յառաջ կուգայ ի նպատակ ցեղի յաւաքգիծութեան: Ուստի ուր այս միութիւնը կը տիրապետէ հոն ոյժերու լաւագոյն արտադրութիւնը երեւան կուգայ, և ուր այս միութիւն պակսի, հոն կը պակսի նաեւ անհատներու յարաբերական օգտակարութիւնը:

Ազգ մը չրկնար օգտուիլ իր անհատներու տաղանդէն ու քնդունակութիւններէն, եթէ զանոնք դնահատելու անկարող է, եթէ զանոնք համադործակցութեան բերելու անգոր է և եթէ միութիւն չունի, որուն պակասէն մոլորած որքա՞ն թաքուն կարողութիւններ ժամանակէն առաջ ամէն տարի կը թառամին, կը թռչնին ու կ'աներկուրթան ի սպաս:

Մայր հայրենիքի մէջ մեր աշխարհադրական դիբքին բերմամբ ու անցեալի այլ և այլ պարագաներու ու դէպքերու պատճառաւ կը ցախն որ մեր մէջ միութեան կապը տկարացնէ: Թուրքը պարագաներէն օգուտ քաղելով աւելի տկարացուց ազգին միութեան կապը, Էրմէնի միլլէթի, Բորթսրանի միլլէ-

քի և Կարողիկ միլիէքի անունով մեզ երեքի բաժնելով: Մէկ կողմէն ասոր ցաւելով հանդերձ, միւս կողմէն ուրախ ենք ըսելու որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը՝ իրարմէ անջատուած այս երեք եղբայրները իրարու թով բերելով միացուց իր դրօշակին տակ: Այժմ այս միութեան շնորհիւ Լուսաւորչական Բողոքականի, Բողոքական Կաթողիկ հայու խորթ աչքով շի նայիր, այլ իր-բեւ եղբայր ձեռք ձեռքի տուած կ'աշխատին նոյն ազգին համար: Ի՞նչ զեղեցիկ է արդարեւ այս միութիւնը, ինչպէս կ'երգէ Հրէից բանաստեղծը, բռնով, «Զի քարի, զի վայելուչ, զի եղբարք բնակին ի միասին»:

Այս միութիւնը մեր մէջ հաստատուած, այլ ևս թող լըսեն անձնական կիրքերը, թող մէկզի նեաուին մեզմէ յարանուանական, կուսակցական ու անձնական բոլոր մոլեռանդութիւններն ու դժուձ հաշիւները: Հայ լուսաւորչական՝ իր ազգային հեղինակութեամբ, հայ բողոքական՝ իր 80 տարուան կրօնական դատախարակութեամբն ու փորձառութեամբ, հայ կաթողիկ՝ իր կրօնական կարգապահութեամբ, հայ Ռաժկափար Ազատական՝ իր եփուծն ու ազատ գաղափարներով, հայ Դաշնակցական իր ազատ թռիչքով, հայ Հնչակեան իր քաղաքական փորձառութեամբ թող ամուր փարին այս միութեան ազգօգուտ նպատակին: Որովհետեւ մեր ազգային, քաղաքական, անտեսական, կրթական, բարեփրական և կրօնական դարգացման համար մեծապէս կը կարօտինք այս միութեան: Պէտք է յիշել այս ասթիւ Ն. Մէլզպուրեանի հետեւեալ խօսքը որ կ'ըսէ «Ազգերնիս մէկ, լեզուներ մէկ, հաւատքնիս մէկ, հայրենիքնիս մէկ, հայրերնիս մէկ, փառքերնիս մէկ, ինչո՞ւ չըլլայ որդեակնիս մէկ»:

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— Կեանքի տեսողութեան շրջանը կարճ է, իսկ պարտա-
կանութիւններ անսահման:

ՄԻՍԵԼՕՆ

— Բարեբաւութիւնը ոսկի շղթայ մըն է, որով կապուած են
ընկերութեան անդամները իրարու հետ:

ԿԷՕԹԷ

ԵՂՐԱՅՐ ԵՆՔ ՄԵՆՔ

Ի բխր ձայնից բնութեան շքեղ
Թէ՛ Էրզր թըռչին սիրողարար,
Մատունք կուտին ամենազեղ
Թէ՛ որ զարնեն փափուկ քրնար
Չունին ձայն մի այնքան սիրուն,
Քան զանձկալի Էղրայր անուն:

Տո՛ւր ինձ ձեռքդ Էղրայր Էնք մենք,
Որ մըրկաւ էինք զատուած,
Բախտին ամէն ոխ չարանենդ,
Ի մի համբոյր ցրտին ի բաց:

Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն,
Քան զանձկալի Էղրայր անուն:

Երբ այլևոր Մայրն Հայաստան,
Տեսնէ զորդիդ իր քովէ քով,
Սրտին խորունկ վէրքը զաժան
Քաղցր արտասուաց բուժին ցօղով:

Ընդ աստեղօք, Էն.

Մէկտեղ լացինք մենք ի հնումն,
Եկէ՛ք զարձեալ յար անբաժան,

Յստնենք զարտօսք եւ ըզխնդում,
Որ բազմածնունդ ըլլայ մեր ջան:

Ընդ աստեղօք, եւն.

Մէկ տեղ յոգնինք, մէկ տեղ ցանենք,
Մէկ տեղ թափին մեր քրտինքներ,
Ըզհունձ բարեաց յերկինս հանենք,
Որ կեանք առնուն Հայոց զաշտեր:

Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն,
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Մ. ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ

— Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հայ ազգին մէջ միութեան ու եղբայրակցութեան ոսկի շղթայ մըն է, երէ կ'ուզես ամօր օգակներէն մին ըլլալ, մի փախցնիր պատեհութիւններդ ամօր միանալու:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՆԺՈՐՆԵՈՅ ՇՐՋԱՆԱԿԻ
ՄԱՍՆԱՅԻՂԵՐՈՒ ՀԱՍՑԵՆԵՐԸ

ՖԻԷՋՆՕ **ARM. GEN. BEN. UNION**

Republican Bldg., Room 31, Fresno, Calif.

ՖԱՌԻԼԸՐ

Mr. A. Der Mgrdichian, R. A. Box 32A, Fowler, Calif.

ԲԻՏԼԻ

Mr. H. Davidian, R. A. Box 198, Reedley, Calif.

ԲԱՐԼԻԸՐ

Mr. P. Vartanian, 166 P. O. Box, Parlier, Calif.

ՍԷՆԻԸՐ

P. O. Box 452, Sanger, Calif.

ՍԷԼՄԱ

Mr. A. Dabaghian, R. B. Box 259, Selma, Calif.

ՔԻՆԻԶՊԸՐԿ

Mr. H. M. Aslan, R. A. Box 237, Kingsburg, Calif.

ԵՔԵՆ

Mr. M. H. Peloian, Cutler, Calif.

ՏԱՑՆՈՒՊԱ

Mr. John Azadian, P. O. Box 82, Dinuba, Calif.

ԹՈՒԼԱՐԱ

Mr. K. H. Adishian, R. G. Box 123, Tulare, Calif.

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԻՍ

Mr. S. B. Bastajian, 716 Beacon Ave., Los Angeles, Calif.

ԲԱՍԱՏԵՆԱ

Mr. S. Mardirosian, 23 South Raimond Ave., Pasadena, Cal.

ՎԷՆ ՆԱՅՍ

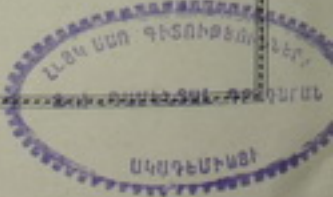
Mr. H. Kuljian, 545 P. O. Box, Van Nuys, Calif.

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՕ

Mr. P. Nalbandian, 868 Grove St., San Francisco, Calif.

ԹՐԸԼԱՔ

Rev. A. Vartanian, Box 211, Turlock, Calif.

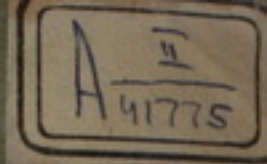

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ
ԳԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

220041775

2m)

Հրապ

— Գինն է \$1.00 —

Ամբողջ հատույթը յատկացուած է Հ. Բ. Բ. Միութեան

Որբերուն